

T A R T A L O M

▶ 3	GARACZI LÁSZLÓ	
	Álomrovátka, Jó lesz nekünk	(versek)
▶ 5	GARACZI LÁSZLÓ	
	Hasítás	(részlet)
▶ 7	KISS LÁSZLÓ	
	Rájönni közben – Wunsch híd utáni beszélgetés Garaczi Lászlóval	
▶ 12	BANNER ZOLTÁN	
	A Prédikátor Könyve, Vároterem, Kolozsvár 2016	(versek)
▶ 15	GYŐRI LÁSZLÓ	
	Panasz, Az izotóplabor várótermében	(versek)
▶ 17	FEKETE VINCE	
	Rendezőpályaudvar	(vers)
▶ 19	HALMAI TAMÁS	
	A gangesz rabbija	(esszé)
▶ 25	CSONTOS MÁRTA	
	Gránátalma-kosár, Passió a golgotavirágban, Hibrid-rózsakirálynő	(versek)
▶ 27	BODNÁR GYULA	
	Tengeren felfelé, Vasárnapi téren hazafelé, Az utolsó kikötő	(versek)
▶ 30	JÁSZ ATTILA	
	Befejezetlen kép (Amrita Sher-Gil utóiratok)	(versek)
▶ 32	TÉREY JÁNOS	
	Árkádiában ősszel – Részletek a Káli holtak című regényből	
▶ 35	CSILLAG TAMÁS	
	Életkép, Ránézek a fiamra, Egyszusz	(versek)
▶ 37	PATAKI TAMÁS	
	A magány zsarnoksága, Nagypéntekre virradóra, Hány halálom van?, Arkahaljov száműzetése előtti álma	(versek)
▶ 40	GÁL FERENC	
	Ház körüli munkák	(versek)
▶ 42	TÓBIÁS KRISZTIÁN	
	Milyen szép is lenne...	(vers)
▶ 44	BÍRÓ JÓZSEF	
	Tudvalévő, Imádság helyett, Post tenebras	(versek)
▶ 46	ANDRÁSSY JÓZSEF	
	Nagyszombat	(elbeszélés)
▶ 58	MURÁNYI ZITA	
	hősök tere, fű-fű, pantheon	(versek)

▶ 60	GÖMÖRI GYÖRGY	
	Április, Zsenyei ibolya, Társrobot kerestetik	(versek)
▶ 62	ESZTERÓ ISTVÁN	
	Arany János 200 – A tamburás öreg úr, másként, Talán egy zöld lepke	(versek)
		MŰHELY
▶ 65	LÖVÉTEI LÁZÁR LÁSZLÓ	
	„Nagyon szabad künn a szabad” – avagy miért szeretem én ennyire Arany Jánost? (tanulmány)	
▶ 69	FALUSI MÁRTON	
	Arany-recepció a kortárs költészetben	(tanulmány)
		*
▶ 75	SZENTANDRÁSI-SÓS ZSUZSANNA	
	Az Univerzum árnyékában – Bereznai Péter és Lestyan-Goda János szolnoki kiállításáról	
		PAPÍRHAJÓ
▶ 81	BÉKÉS MÁRTA	
	Imbolygó iskola (részletek)	(versek)
▶ 85	MAJOROS NÓRA	
	Az angyalok állata, A rókák panasza	(mesék)
▶ 87	NOVÁK ANDRÁS	
	A repülés mitológiája	(kritika)
		SZÍNHÁZ
▶ 89	BERETVÁS GÁBOR	
	Történelmi szálkák – avagy milyen volt a ‘XI. DESZKA Fesztivál a kortárs drámáért’ (tanulmány)	
▶ 95	ZSIGMOND ANDREA	
	Sétáljunk egyet Sepsiszentgyörgyön – Bocskárdi László útját követve (tanulmány)	
▶ 102	BALOGH TIBOR	
	Bocskárdi-tanoda – A sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház... és a többiek (tanulmány)	
		FIGYELŐ
▶ 109	DOBÁS KATA	
	Alkalmi inga – Lövétei Lázár László: Alkalmi	(kritika)
▶ 112	OLÁH ANDRÁS	
	Az emlékezés szerkezete – Jónás Tamás: Törzs	(kritika)
▶ 114	CODÁU ANNAMÁRIA	
	Valóságok között – Bogdán László: Az önpusztítás módzatai	(kritika)
▶ 116	SZILVÁSSY ORSOLYA	
	Kháron ladikján – Hartay Csaba: Holtág	(kritika)
▶ 118	KISS GEORGINA	
	„Üresnek kell lennie” – Szabó T. Anna: Töréskereszt	(kritika)

Lapunk a következő internetcímen érhető el:
www.barkaonline.hu

Alkalmrovátka
Nincs semmi feladat,
csak mérni. Társtó?
Kinek sem. Hason Ceitis,
katon hívelykes beosztás.
Havaféle mérni akar,
és miért akar mérni,
a szöveg jó tárgyat
haftos illenti vagy hachoz.
Többnyire hachoz. Mindig.
Telme támentott vevő,
vagy colstól lehednél.
Ne roveti lassan. Jó így.
A művelet után belüli
némi apróság. Feigye?
Nem, de hogy ez is mihez
kétes példánéttá szűlt.
Garaczi László

Álomrovátka

Nincs semmi feladat,
csak mérni. Fárasztó?
Kicsit sem. Hason centis,
háton hüvelykes beosztás.

Ha valaki mérni akar,
és miért ne akarna mérni,
a szóban forgó tárgyat
háthoz illeszti vagy hashoz.

Többnyire hashoz. Mindig.
Falnak támasztott vonalzó,
vagy colstok lehetnél.
Ne romantikázzunk. Jó így.

A művelet után lehull
némi aprópénz. Szégyen?
Nem, de hogy ez is milyen
kínos példázattá züllött.

Jó lesz nekünk

Az első előtti perc csíkos tapéták ketrecében,
nem áll meg az élet, a természet ügyei, a betegségek,
a közömbös kataklizmák, a félelmet is beleszámítva,
minden unalomba fullad, magányok tébolyává enyészik,
elhálnak a szervek, amiknek létezéséről nem is tudtunk,
így gyarapodunk ismeretben, dúsulunk, nevelődünk,
tömött zsákok, horpadt remény és gügyögő terror.

GARACZI LÁSZLÓ ◀

Hasítás

(részlet)

Félek a csaptól, nyöszörög a víz, nem tud kijönni. Ebédnél eltakarom a szemem, fúj, okádok. Miért nem rajzolok, kérdi Ica néni, mert nem tudok rajzolni. Gyakoroljak, mondja, de hogy gyakoroljak, ha nem tudom, mit kell gyakorolni. Utánozd a többieket. Lengőfírka: kitámasztott csuklóval besatírozom a papírt. Kétéves szint, suttogja Ica néni. Gyurmázni szeretek, jó megfogni a gyurmát, valami ki akar jönni belőle. Hagyom a babramunkát, kész, mondom Ica néninek. Mi ez? Bámuljuk a formátlan tömböt. Egy villamos elüt egy koporsót, mondom, Ica néni idegesen szusszant. Játssz inkább a műanyag autókkal. Mit játszszak, összeütkeznek, felrobbannak, kész. Papírhajtogatás. Szivacsállatkák. Kurva unalmas.

Több lányba is szerelmes vagyok a kiscsoportból. Elmondom otthon, hány feleségem lesz, látom, hogy nem veszik komolyan. Ráveszem a haverokat, hogy másszunk fel a fára, köpjünk tócsát. Van némi presztizsem, ismerem az autókat, el tudom olvasni a rendszámot. Ica néni büntetésből sarokba állít, senki nem szólhat hozzám. Ások egy lukat, Ica néni beleesik, meghal. Miki odajön, ad a töpörtyűkrémes kenyerekből.

Állatokat kell utánózni, cincogunk, ugatunk, kukorékolunk. Végig csak makogok. A fiúk nevetnek, a lányok szörnyülködnek, szót kell fogadni. Azt hitted a tehénre, hogy majom? Megint rajzolás, különböző színű ceruzával telepötytyözöm a papírt. De szép, mondja Ica néni hamis hangon, mi ez? Ica néni szeme, és engem néz.

Javasolja szüleimnek, hogy vigyenek orvoshoz, mert nem fognak beiskolázni. Nem tudok különbséget tenni jó és rossz közt. Rombolom a közösséget. Ha nem vesznek föl, megyek kisegítőbe, dedóból a gyógyóba.

Tavaszi délután látogatjuk meg Mogyorósi Béla gyerekpszichológust a Szent István körúton. A villamosok vidáman csilingelnek, langyos szél fúj a Duna felől. Mogyorósi bácsi egyedül él egy nagy lakásban. Apa szerint burzsuj. Nem tudom, mi az, de nem jó.

A lift zihálva vonszolódik fel a másodikra. Anya igazít a rúzsán, benyálazza a zsebkendőjét, és letörli vele a számat. Fontos találkozók előtt megtisztogat. Zörög a kulcs, köszönni, suttogja a fülembe. Mogyorósi Béla elegáns és frissen borotvált. Vajszínű kardigán, műanyagkeretes szemüveg. Az előszobában egy papagáj ketrecben félrebillent fejjel. Mogyi bá őt is bemutatja, Kornél.

Régi szekrények, polcok tele könyvekkel, lexikonokkal, bőrfotelek, függönyök, párnák. Leülünk, szörpöt kérek, anya kávé. Mogyi bácsi kimegy a konyhába. A képeket nézzük a falon, anya mondja, hogy gobelinek. Az egyikken kastély piros tornyokkal. Tompán hallatszik a körúti forgalom. Bekúszik a kávéillat, összekeveredik a levendulával. A levendula a ruhákat védi moly ellen. Mogyi bának nincs felesége, mégis rend van és tisztaság. Apa nem örült, hogy idejöttünk.

Először hármásban beszélgetünk, második alkalommal kettesben maradok Mogyi bácsival, anya elmegy. Kapok megint szörpöt, a porcelán tálban csomagolt cukorkák vannak az asztalon. Mi a kedvenc édességem, Melba. Ő is szereti. A negrót utálok. Ő is. Kérdezget, nem siet, nem ingerült, vicces, megnyugtató, nagypapás. Elképzelünk dolgokat, mező, ház, folyó, tűzhányó, rózsabokor. Milyen évszak, süt a nap vagy esik az eső. Leguggolok, megérintem a füvet, száraz vagy nedves, fölmegek a padlásra, kincses ládát találok, elmondom, mi van benne. Nem tudom, mi értelme az egésznek, de jópofa. Néha nem válaszolok. Például, hogy miért nem mondom soha anyának, hogy szeretem. A végén a bújócska az utolsó játék. Bepréselem magam a spájzban a befőttes polcok alá.

Egyik nap elviszem a varázsköveimet. Mit lehet vele csinálni, sötétet. Barlanggá változtatja a szobát. Leejtem a földre, koppan, nem törik el. Én találtam, én láttam meg, hogy szép és erős. Ha eltörne, elmenne a varázsereje. Ő küldi az álmot, a jót és a rosszat is. Ha szörnyeket álmodok, reggel beleszúrok a fejembe, és megölöm őket.

Mogyi bá levesz mindent az asztalról, ez most a tenger, a terítőtől csinállok szigetet. Behoz egy kartondobozt tele játékkal, rendezzem be. Pálmafák. Süt a nap. Kitört a háború, repülők indulnak bombázni, berreg a motorjuk. Ezek a katonák már meghaltak, azért fekszenek, azok meg most mennek a csatába. Ez én vagyok puskával a vállamon. A lakók a templomba menekültek. Lovakkal viszik nekik az ételt. A krokodil kimászott a tengerből, nézi a tankot. A katonák szomjasan menetelnek, meg kell védeni a szigetet az ellenségtől. Belecsap a villám a templomtoronyba, dzsi!

Álljak fel, mondja Mogyi bácsi, csukjam be a szemem. Tartsam előre a karom. Lehanyatlik, pedig nincs rajta semmi. Feküdjek az ágyra. Tízíg számol, elálmosodom, elzsibbad a testem. Hallom, hogy szívom és fújom a levegőt, érzem, hogy a hasam emészti a vajas kenyeret, amit indulás előtt ettem. Egy izom összehúzódva, elernyedve pumpálja bennem a vért.

Képzelvek el egy csigalépcsőt, induljak el lefelé. Félhomály, csak egy résen jön be fény. Vasajtó. Nem tudok bemenni, nincs rajta kilincs. Próbálom benyomni, nem enged. Rozsdás. Megyek tovább, egy kép van a falon, mikor beleestem télen a pocsolóba. Nem sírok. A lányok sírnak, mert levágták a fütyijüket. Egy másik ajtó, ezen van kilincs, bemegyek. Olyan, mint egy vízzel teli lift. Lebegek. Ver a szívem, sípol a tüdőm. Sírok és nevetek egyszerre. Kiabálás, anya nem tud velem törődni, haragszik, túl sokat rúgtam bentről.

Fölfelé is vezetnek lépcsők, látom, ahogy állunk az előszobában, elköszönünk Mogyi bácsitól. A megállóban elkérem anyutól Paprikajancsit és Keljfeljancsit. Harcolnak, püfölik egymást. Jön a villamos, csilingel, kattanás, tam-tara-ram, behajtom őket a sínek közé. Reccsenés a kerekek alól. Mit művelsz, kiáltja anya. Tódulnak ki az emberek, szorítja a csuklóm, lógok a levegőben.

Megyek a csigalépcsőn, kettessel szedem a fokokat, és közben elmesélem Vera nénit, aki ötödikben lesz az osztályfőnököm, az intőket, Telkes Bettit, akit megcsókolok a nyári táborban, és hogy csúnyán leforrázom a lábam.

Többször is játszunk csigalépcsőt Mogyi bácsival, az a neve, hipnózis. Nagyfiú vagyok, felnőtt, elmondok neki Fláviát és hogy író leszek. Mogyi bá kíváncsi, hogy meddig maradnak a kommunisták. Suttogva mondja, *kommunisták*. Szerinte én már megérem a végét. Nem, nincs vége, a kövér, buta izzadások helyett jönnek a kicsi, okos idegesek. Ópiumot szüretelek a szlovák határon, gyereken szünetlik, egy ufószemű kislány, leigazolnak egy berlini focicsapatba, megírom az első könyveimet, és talán Maria Schneiderrel is fogok találkozni.

Mogyi bácsi visszaszámol tíztől egyig, vállamra teszi a kezét, szemembe világít a tolla végén lévő kislámpával. Most mindent elfelejtesz, mondd utánam, mindent elfelejtek.

Utolsó alkalommal anyám fodrászhoz megy. Szemerkél az eső, gyöngysorok ülnek az ágakra. Fáradt vagyok, a bújóska is elmarad. Mogyi bácsi az íróasztalnál ülve jegyzetel. Kérdi, hogy emlékszem-e, miről beszélgettünk. Nem, mondom, nem emlékszem semmire. Megjön anya, a haja be van bodorítva, fényesen csillog. Mogyi bácsi megdicséri. Kérdi anya, hogy minden rendben volt-e. Mogyi bácsi megsimogatja a fejem, ne aggódjon, asszonyom, klassz kissrác ez. A fejére bök: *itt* egyelőre aktívabb, mint *itt*, és a szívére mutat. Állnak egymással szemben mozdulatlanul.

Szia, Kornél, mondom kifelé menet a papagájnak. Reccsenve fékez a lift a földszinten. Kenyeret és tejet fogunk venni a Bihari utcai maszeknál. Friss az áru, kedves az eladó. Mehetnének gyalog, elállt az eső, de a villamos érdekesebb. Anya kirakatot néz, beletapicskolok egy pocsolóba. Két nagy M betű jelzi a megállót. Csúcsforgalomban fűtőkben lógnak az emberek a villamosról. Anya kérdi, hogy szeretem-e a doktor bácsit. Elkérem a bábuimat. Verekednek. Jön a villamos.

Anyát nem engedik el délután munkából, sok a meló. Apa eleve fölösleges pénzkidobásnak tartja Mogyi bácsit. A fiúk nem sírnak és nem járnak pszichológushoz. Főleg nem egy burzsujhoz. Az ajtó mögött vitatkoznak, apa hangja felcsattan, anya fojtott hangon védekezik.

Iskolaérettségi beszélgetés a Szemere utcában, ősz hajú, törékeny, szemüveges néni kérdezget. Ismerem, ott lakik a házunkban. Negyedóra az egész. Nemsokára megkapjuk az értesítőt, ősztől iskolába járok.

Rájönni közben

Wünsch híd utáni beszélgetés Garaczi Lászlóval

– Amikor békéscsabai fellépésedről egyeztetünk, rákérdeztél, mennyire kerül fókuszba a Pompásan buszozunk!, hogy tudd, készülj-e belőle. Ez a regényed sok iskolában közép szintű irodalmi tétel, s idén másodjára az emelt szintű szóbeli tételsorban is szerepel, újra színen van, újra sokat beszélnek róla. Milyen a viszonyod korábbi műveidhez, mit jelent például az, hogy a Pompásanból készülsz?

– Különösebben nem kell készülnöm, de azért jó, ha tudom, miről lesz szó, mert akkor valamiképpen előre elkezd motoszkálni a fejemben. Tavaly több meghívást kaptam a könyv kapcsán, általában nem jövök zavarba, ha mélyebbre ásunk, de voltak azért olyan pillanatok, amikor össze kellett szednem magam. Vagy mert komolyabb elméleti kérdések merültek föl, vagy mert apró részleteket elemeztünk. Nyitottam is egy mappát, amely néhány kritikát tartalmaz a regényről, de például Bazsányi Sándor Power Point-anyaga is hasznos lehet a diákoknak a felkészüléshez. Amúgy nincs aktív viszonyom a régi könyveimhez, élük a maguk életét.

– Milyen kérdésekre kell válaszolnod ilyenkor, mire kíváncsiak a diákok? Az anekdotikus sztorik mögötti valóság, az „igazi”, a hősrel megfogható Garaczi László érdekli őket, vagy elmélettel készülnék?

– Általában nemcsak ők, a tanárok is kérdeznek. Minden alkalom más, különböző típusú beszélgetésekben vettem részt, volt, ahol klasszikus író-olvasó találkozóra hívtak, bemutattak a gyerekeknek, íme, itt egy igazi, élő író, ő írta a buszos könyvet, és arról faggattak, hogy délelőtt dolgozom-e vagy délután. Aztán voltak elméletibb megközelítésű találkozók, és olyan is, hogy a tanár a vizsgatétel felől közelített, aztán a diákok szabadon kérdeztek. Egyszer már vagy másfél órája beszélgettünk, tényleg mindent körüljártunk, amit csak lehetett, mikor egy lány, aki a hátsó sorban ült, és láttam, hogy nem nagyon figyel, szerintem végig mobilozott, jelentkezett, és megkérdezte, hogy minek írtam ezt a könyvet, ő egy mukkot nem ért belőle. A tanár dühösebb volt Zsuzsikára, mint én. De voltak persze pozitív élmények is, emlékszem egy hosszabb beszélgetésre egy egészen okos és tájékozott fiatalemberrel, ezekért bőven megéri.

– Néhány éve egy remek írónk érettségi tétel lett egy középiskolában. A tételsor kikerült az egyik irodalmi oldalra is, ahol egészen döbbenetes kommenttel nyugtázta valaki – feltételezem, kezdő író – a hírt. Nyilván a jó érettségi tétel Zrínyi, Csokonai meg Tóth Árpád. Te hogy élted meg a tétellel való, másképp viszonyulsz azóta a könyvedhez? S hogy látod – eltekintve Zsuzsikától –, érték a mai fiatalok, tudnak viszonyt kialakítani vele?

– Mikor kiderült, hogy tétel leszek, eléggé meglepődtem. Láttam a hivatalos kiírást, néztem a listát, Tolsztoj: Anna Karenina, Kertész Imre: Sorstalanság, Garaczi László: Pompásan buszozunk!, Biblia. Elég jó csapatba kerültem. A kortárs irodalom kategóriában a Sorstalanság és a Pompásan egymás mellé kerülése, gondolom, úgy történhetett, hogy gyerekekről szólnak különböző huszadik századi diktatúrákban. Amúgy a könyvhöz fűződő viszonyom nem változott, nem nézem más szemmel, de persze érzékelem, hogy másfajta „karriert” fut be. Vannak olyan könyveim, amelyek inkább a szűkebb

szakmán belül fontosak, idézik őket, hivatkozási alapnak számítanak, a *Pompásan buszozunk!* inkább népszerű, sokan olvassák. A kiadótól kapott eladási adatok alapján ez a könyvem a legsikeresebb, pedig húsz éve jelent meg, szeretik az olvasók.

– Szerinted miért?

– Gyerekekről szól, és vicces történetek vannak benne. Mindenkinél ismerősek ezek a témák: az első szerelem, az első barátság, a felnőtté válás

gához való viszony stb. Más könyveim talán keményebb próba elé állíthatják a gyanútlan olvasót. Szeretek kísérletezni, új megoldásokat kipróbálni, a *Pompásan buszozunk!* viszont hagyományos értelemben is jól olvasható. De akár még ez a könyv is problémát jelenthet bizonyos olvasóknak, ahogy említettem. Szerintem akinek a *Tanár úr, kérem!* nem okoz gondot, az a *Pompásan buszozunk!*-at is tudja értelmezni, netán élvezni is. Az alapszerkezet a bűn és bűnhődés archetipikus drámájára épül: hősünk elkövet egy csínyt, igazgatói intőt kap, és hazafelé indulva számot vet a dolgokkal. Fél, hogy mi vár rá otthon, ebből a perspektívából gondolja végig az életét. Szerintem ez a szerkezet annyira nem komplikált.

– Emlékszem, egyetemista voltam, és egy tanárom azzal ajánlotta a könyved, hogy Krúdy is jó, Kosztolányi se rossz, de ha hangosan akarok röhögni, olvassak Garaczit. Röhögtem is, és röhögök a mai napig, ha olvasom. A nevetésen túl azonban a legnagyobb hatást az tette rám, hogy minden, ami ezzel a hatvanas évekbeli kissráccal megtörtént, olyan volt, mintha velem történt volna meg, aki a nyolcvanas években voltam ugyanennyi idős. Még inkább meglepő – és ha akarom, megnyugtató, ha akarom, ijesztő –, hogy a mai tizenévesek is nagyon szeretik, ha órán felolvasok belőle. Röhögnek ők is. Mintha velük történt volna meg.

– A beszélgetésekben és kritikákban is fölmerül, hogy nem teszi-e a könyvet mulékonnyá, hogy sok korabeli motívumot használ az úttörőmozgalomtól a hétköznapi tárgyi világ elemein keresztül a Kádár-kor nyelvezetéig. Remélem, hogy ezek inkább hitelesítik, élettel töltik meg a történeteket, amik viszont azt mutatják, hogy az eltérések ellenére az akkori és a mostani világ hasonlít.

– Említetted a könyveid fogyását – ezek az adatok publikusak?

– A *Pompásan buszozunk!* eredetileg a Jelenkor kiadónál jelent meg 1998-ban, ahonnan nem kaptam semmilyen tételes kimutatást. A Magvető újból kiadta a regényt, azóta tudom követni a forgalmat. Alacsony példányszámokról van szó, hiába érettségi tétel, hiába népszerű, pár ezer példány már jónak számít az ilyen típusú kortárs műveknél. Ami jó, hogy húsz éve folyamatosan veszik az olvasók, ennek tényleg örülni lehet. A verseskötetek esetében például pár száz példányról beszélhetünk, Varró Dani, Lackfi János lehet a kivétel.

– Nem tudnám jó szívvel föltenni azt a kérdést, mióta és miért írsz, s főleg miért írsz több mint húsz éve olyan regényfolyamot, amelynek főszereplője, elbeszélője, kulcsfigurája egy vallomásokat tevő lemur, de nagyon érdekel, hogy amikor 1985-ben megjelent a *Plasztik* című fölkaparó köteted, milyen közegbe

érkeztél. Mennyire tudatosan indultál neki a pályának, milyen lehetőségeid voltak? Milyennek képzelted az írói mesterséget, reális lehetőség volt ez számodra?

– A családban presztízse volt az irodalomnak, anyukám irodalomtanár akart lenni, ez nem sikerült neki sajnos, apai nagyapám viszont magyartanár volt Kecskeméten, igaz, vele meg nem voltam szoros kapcsolatban. A lényeg, hogy sok könyvünk volt otthon. Elég jó klasszikus sorozatok jelentek meg, olvastak az emberek, mást nem nagyon lehetett csinálni. Már az első olvasmányélményeim euforikusak voltak, feltárult egy világ, ami behúzott és magával ragadott. Élveztem a hétköznapi valóságot is, eleven, fociós, bandázós kisfiú voltam, de tudtam, hogy délután vagy este vár rám egy másik valóság, a könyveké, és ez a két dimenzió pompásan kiegészítette egymást. A képzelet ugyanolyan fontos, mint, mondjuk, hogy rúgtam aznap iksz gölt a téren, ötöst kaptam vagy intőt, vagy hogy tetszik egy kislány. A gimiben el kellett döntenem, hogyan tovább, matematikus akartam lenni, és mivel jól rajzoltam, a képzőművészet is szóba került, az irodalom is érdekelt, de tanár nem akartam lenni. Aztán persze tanárképző főiskolára jelentkeztem, nem tudtam eldönteni, mit akarok, húztam az időt, éveket halasztottam, egyetemre jártam levelezőre, újabb pár év haladék. Nyelvet tanultam, zenélni próbáltam, disszidáláson törtem a fejem, közben írtam verseket, a főiskolán meg is jelent néhány, de erre nem lehetett építeni. Az író Déry Tibor, Illyés Gyula, Pilinszky, eszembe sem jutott, hogy hozzájuk hasonlóan, hivatásszerűen foglalkozhatnék írással. Egyszer egy punk-koncert helyett lenéztem egy egyetemi klubba, ahol velem egykorú fiatalok beszélgettek szövegekről. Fogalmam se volt, hogy ilyesmi létezik, hogy van fiatal kortárs irodalom. Velük kellett találkoznom, hogy egyáltalán elképzelhessem, hogy esetleg majd író lehetek. Felolvastunk, vitatkoztunk, lapot akartunk alapítani. Ami igazán meglepő volt, hogy hasonló dolgokat írtak, mint én, hasonlóan gondolkoztak a művészetről, az irodalomról. A nyolcvanas éveket egyfajta underground mentalitás jellemezte, kísérletezés a műfajokkal, hangzóköltészet, performanszok stb. Sűrű és mozgalmas közeg volt. A *Plasztik* úgy jelent meg, hogy Kukorelly Endre elhívott focizni, ahol együtt játszottam Esterházy Péterrel, aki utána megkérdezte, ki vagyok, én meg mondtam, hogy hát én is szoktam írogatni. Elkérte a szövegeimet, talán azért is, mert nem voltam teljesen ügyetlen a foci pályán. Odaadtam a *Plasztik* kéziratát, következő héten beszélgettünk róla a foci utáni sörözés közben, figyelmembe ajánlotta az akkor induló JAK-füzetek sorozatot, ahol végül meg is jelent a könyv. Végig kellett gondolnom, hogy lehet ezt komolyan csinálni. Ismertem a szétszórtságom, az energiaszintem, tudtam, hogy ha tényleg író akarok lenni, csak ezzel szabad foglalkoznom.

– A megélhetés szempontjából ez nem tűnt problémásnak?

– De, ezért is tanultam meg angolul, hogy tudjak fordítani, ami azért közel áll az íráshoz, jó gyakorlás, és mégsem kell bejárni egy munkahelyre. Ismeretlenül bekopogtam az Európa Kiadóba, és Gy. Horváth László kezembe nyomta Wole Soyinka *Aké* című regényét. Semmilyen fordítói előéletem nem volt. Ültam otthon az asztalnál, dolgoztam egy fordításon, mellette tudtam kicsit írni is. Tetszett ez a helyzet, ez a szerep. Soyinka Nobel-díjat kapott, a fordítás is nagyobb figyelemben részesült, közben saját újabb könyvem is megjelent. Elindult valami, de látszott, hogy pusztán írásból és fordításból nem tudok megélni. A szüleimnél laktam huszonkilenc éves koromig, a honoráriumokból beszálltam a költségekbe, és ők elfogadták, hogy egy kicsit hosszúra nyúlik a gyerekkorom. Ezért a mai napig hálás vagyok nekik. Később a fordítás mellett a rokon műfajok segítségével tudtam pénzt keresni. Színházaknak dolgoztam, rádiójátékot, forgatókönyvet írtam, kitanultam ezeket a részszakmákat. Más gondolkodás- és szemléletmódot igényeltek, mint a próza vagy a vers, és ez tanulságos volt számomra.

– Nyilván nem kevés bátorság kellett ahhoz, hogy ezeket a lépéseket megtegyd, de minden tétovasága vagy bizonytalansága ellenére határozott alkotói karakternek tűnik a nyolcvanas évek Garaczi Lászlója. Az említett első kötet, a *Plasztik* megdolgoztatja ugyan az olvasót, de ha helykeresésnek tűnik is, kiforrott szöveg, karakteres próza. Újraolvassa a könyveidet, nem is a legutóbbi kötetekben látom viszont a *Plasztik* vagy a *Nincs alvás! világát*, mint inkább ezek az első könyvek hordozzák magukban azt a nyelvet, azokat a történeteket, amelyek formát nyernek a kilencvenes évek derekán induló lemur-sorozatokban. Regényeket

kezdtél írni, méghozzá karcsú, novellisztikus történetekből összeálló regényeket. Sosem kísértett meg a kis-epika-nagyepika probléma, nem zavart, hogy kimondatlanul (sőt, néha igencsak kimondva) is létezik egy elvárás: a mű, az a nagy regény?

– Feltették már ezt a kérdést, hogy miért nem írok nagy, asztalbeszakító könyvet. Nem tudom a választ. Minden könyvet úgy kezdek el, hogy tőlem akár terjedelmes is lehet, aztán besűrűsödik. Leválnak a fölösleges tömbök, marad a törzs, a lényeg, ami viszont szándékaim szerint tömör és egységes. Marno János mondta, hogy azért ír keveset, mert „sajnálja a szót”. Kicsit én is így vagyok ezzel. Nem tudom bő lére eresztetni, szószátyárkodásnak érzem. Az első verzió mindig hosszabb, mint a végső. Én nem hozzáírok, betoldok, kiegészítek, hanem elveszek, lefaragok, amputálok. Most éppen a lemur-sorozat ötödik részét írom, jelenleg kétszázötvenezer karakter, de lesz ez még százötven is. Ez a módszerem. Érdekes kérdés amúgy, hogy miért a regény polgári műfaja lett nyerő egy országban, ahol nincs polgárság, és mindig a líráé volt a főszerep. Talán nem véletlen, hogy az utóbbi évtizedekben éppen egy kastélyok nélküli gróf dobott nagyot a témában.

– A húzás az egyik legfontosabb írói módszered. Noha elmondásod szerint távol áll tőled a tanítás, azért mégiscsak végzel „tanítói” munkát, hiszen te is tagja vagy a Független Mentorhálózatnak. A kiválasztott jelentkezővel végzett munka során is probléma a túlírtás, s az ebből következő húzás?

– Adott esetben mindig ajánlom Kosztolányi nevezetes esszéjét a témáról. Fontos, hogy ne szerszenek bele a mondataikba, hogy az első, ihletett állapotban írt szövegre képesek legyenek hidegen, objektíven nézni, meglátni, mi a fölösleges, mit kell kihúzni. A túlírtás, a redundancia, a klisék használata szinte mindig probléma. Az a fiatal író, Bakos Gyöngyi, akivel három hónapja együtt dolgozunk, kivételes eset. Amit csinál, nyelvileg tömör, lényegében hibátlan. Nem találkoztam még ilyennel. Rövid, egy-két oldalas szövegeket ír, nála inkább az a kérdés, hogy lesz ezekből könyv vagy egyáltalán nagyobb forma. Érdekes, hogy én is nagyjából ennél a fázisnál tartok az új lemurral, a nagy masszában már látszanak folyamatok, körvonalak, irányok, de még sok munka lesz vele.

– Te mit tanultál saját íróságodról, írói módszereidről a munkafolyamat során?

– Új ez az ismeretség, nem nagyon lehet még látni szerintem, mit tanulunk egymástól. Mintha tudnék neki értelmesen beszélni írói problémákról. Mondjuk, nem nehéz, mert nagyon intelligens. Ezekről a helyzetektől én sokszor ódzkodom, most mintha oké lenne. Életem legszörnyűbb élménye volt anno a vizsgatanítás, ráadásul az egykori iskolámban. Katasztrófa. Mindig csodáltam a tanárokat, hogy képesek ezt csinálni nap mint nap. Vagy a kollégákat, akik kreatív írást tanítanak. Most mintha nekem is menne, sőt, élvezem is. Nemcsak megosztom a tapasztalataimat, hanem együtt gondolkodunk. Ez egy önismereti folyamat is. Amit az elmúlt évtizedekben tanultam, most tanulom elmondani.

– A pályád indító kisprózáik után, 1995-ben megjelent első lemur-könyved, a Mintha élnél már sokkal több anekdotikus helyzetet és történetzilánkot tartalmazott, az ezt követő Pompásan buszozunk!-ban ez még látványosabb, itt már nagyon egybe akar állni a történet, a kiteljesedés azonban az Arc és hátraarc, amely az addigi regényeknél jóval összeszedettebb, egy szerelmi egymásra találásba ágyazott nagy kiskatona-történet. Az első köteteidből miért hiányzik ez a lekerekítettség, miért nem gondolkodtál a szó klasszikus vagy klasszikusabb értelmében vett történetben, mesélésben?

– A nyolcvanas évek a kísérletezés, formabontás időszaka volt, nemcsak nálunk, az egész világon, és nem csak a művészetben, az életben is. Az avantgárd lázadás lényege, hogy felforgasd a fennálló rendet. Az irodalomban is fontos szerepe volt az újításnak, spontaneitásnak, vadságnak. Ez látszik a korai könyveimen is, a *Nincs alvás!* kötettel jutottam el ennek a határáig. Sokat foglalkozott a kritika ezzel a könyvvel, talán mert nem igazán tudtak mit kezdeni vele, ellenállt az értelmezésnek. Innen kellett elmozdulnom, ha nem akartam ismételn magam. Annak idején végül is azért választottam az írást, mert itt szabad lehetek, és ehhez a szabadsághoz olyan értelemben is ragaszkodni akartam, hogy nem zárom be magam egy írói attitűdbe, módszerbe, stílusba. A kísérletezés

új fázisa volt, hogy nem kísérleti művekben is kipróbáljam magam. A váltás többé-kevésbé tudatos volt, lényegében az volt a tét, tudok-e regényt írni. Ehhez új nyersanyagot kellett keresnem. Nagyon leegyszerűsítve, eddig azt írtam meg, amit előző éjszaka az FMK-ban vagy a Fekete Lyukban láttam, hallottam, tapasztaltam. Most, már közel a negyvenhez, a hosszú távú memóriából kezdek el dolgozni. Kassák *Egy ember élete* és Márai *Egy polgár vallomásai* voltak a minták. Azt reméltem, ha nem is úgy, mint ők, de valami hasonlót én is tudok írni. Kitaláltam egy játékos látásmódot az adott műfajhoz, mert az különösebben nem érdekelt, hogy realista módon, pontosan megírjam magamat. Nem is gondoltam, hogy ez lehetséges vagy érdekes. Talán a felnőtté válásnak is egy rituális mozzanata volt ez, mikor beláttam, hogy elszámolnivalóm lehet a múlttal. Ironikus játékoságuk ellenére komoly tétjei is voltak számomra ezeknek a könyveknek. A *Pompásan buszozunk!* az első nagy barátság kudarcának a története. Mikor elkezdtem írni, erre egyáltalán nem gondoltam, közben derült ki. Az írás egy ismeretlen terület felfedezése is, lebukás, kibontás, szembenézés. Az *Arc és hátraarc* ugyanezt végzi el a katonasággal. Évtizedekig álmodtam arról, hogy újra ott vagyok, fekszem a matrac nélküli sodronyon, ha megmozdulok, kosz és rozsdá hull az alattam fekvő arcába, és tudom, hogy soha, de soha nem fogok innen kiszabadulni. Igazából sokáig senkivel nem tudtam erről beszélni. Eltelt harminc év, mikor azt mondtam, oké, próbáljuk meg végiggondolni. Megírtam, és azóta nem álmodom a laktanyával. Az írás terápia is.

– Legutóbbi prózaköteted, egyben a lemur-ciklus negyedik darabja, a Wünsch híd a kilencvenes évek Garaczi-nyelvét szóltatja meg 2015-ös hangon. Miért kanyarodtál vissza ehhez az éles képeket fölillantó, a kerek sztorikát nélkülöző, az olvasót újból keményebb munkára fogó prózastílushoz?

– Az anyag formálta így magát. Nyilván benne van a megírás idejének hangulata is. Érzékeltem, hogy a készülő könyv karaktere ilyen akar lenni. A lazább, sztorisabb, könnyedebb részek leváltak, elszorvadtak. Maradt a para. Aztán már tudatosan ebbe az irányba mentem. Az volt a feladat, hogy mit tudok elmondani egy egész életről, mert a *Wünsch híd* nem egyetlen szakaszt mutat be, mint a korábbi könyvek. Vannak benne gyerekkori törmelékek, párkapcsolati, házastársi vagy az idővel, a halállal foglalkozó képek. Fragmentumos, mozaikos szerkezet, mint a korai könyveimben, tulajdonképpen egy prózaverskötet. Soha nem tudom előre, milyen lesz egy adott könyv világa. Szövegeket, ötleteket, hangulatokat, karaktereket gyűjtök, ezek viszonyba kerülnek egymással, kialakul egy szerkezet, egy modalitás. A most készülő ötödik lemur vidámabbnak, már-már karneválnak tűnik, annak ellenére, hogy most sincs túl jó kedvem. Majd meglátjuk, mi lesz a végeredmény.

– A Wünsch híd nagyon komor könyv, több mint harmincszor szerepel benne a halál, vagy utalás a halálra, vagy valami halálhoz kapcsolható metafora. „Attilának” is ajánlottad. Nehéz éveken vagyunk túl, sok halottal.

– Írtam az utolsó beszélgetésünkről, ez a prózavers, a *Zajlás* a *Wünsch híd* egyik központi szövege lett. A lelkiismerettel való elszámolás lehetőségei, reménytelensége. Figyelünk-e egymásra, lehetett volna-e volna segíteni rajta, próbáltam-e segíteni. Kiderült, hogy a könyv általában is a veszteségről, vereségről szól. Miután megjelent, akkor következtek be sorban azok az újabb tragédiák, amelyek a legszörnyűbb évvé tették számomra 2016-ot. Mintha a könyvvel előre fel akartam volna készülni rá. Csak remélni merem, hogy amit most írok, egy kicsit derűsebb jövő előérzete.

– Ehhez a vidámabb jövőhöz biztosan hozzátesz a tavaly megjelent új versesköteted, a Plazmabál, amely afféle szülinapi ajándék volt a kiadótól, a Magvetőtől. Sokszínű versanyag, sok hangon szólalsz meg, sok témában. Garaczi Lászlót alapvetően prózaírónak ismerjük, ehhez képest nem ez az első versesköteted – mi az az élmény, ami nálad lírában jelentkezik?

– Változó, a *Plazmabál*-ba került szövegek gyerekversek, limerickek, nonszenszversek, dalszövegek, felkérésre született alkalmi munkák gyűjteménye. De például most az *Alibi* című antológiába írtam egy kis szöveget, ami inkább a *Wünsch híd* prózaverseire emlékeztet, komolyabb, emlékezős anyag. A vers mindig kísérlet, meglepetés, kihívás, nem úgy a sajátom, mint a próza. Ugyanakkor mintha bizonyos dolgokat csak ezen a nyelven lehetne elmondani.

A Prédikátor Könyve

*„Mindennek megvan az órája,
és minden szándékának a maga ideje.”*

ideje múlik az írásnak
– kép-hang-fényjelek-árnyak
ideje múlik a képnek
– Napba néznek kik látni vágnak
ideje múlik a szavaknak
kicserepesedett szájjal haldokolnak
ideje múlik a zenének
holtan hever a csend
ideje múlik a szerelemnek
hiszen a vágy rég beteljesedett
és ideje múlik a vágnak
csak a megszerezhető a szent
ideje múlik a becsületnek
– fő, hogy pontosan fizess
ideje múlik a szégyennek
ha mindenki egyenlő
ki előtt szégyenkezz?
ideje múlik a virtusnak
– a gyávák játékszere vagy
ideje múlik a hitnek
– eddig sem segítettetek
és ideje múlik a kételynek
– senki sem vallja be: tévedett

Váróterem

mielőtt leszállok a vonatról
megérintem a suhanást
és elsőprő képzuhatagok
takarják el szemem elől a kijáratot

* Szeretettel köszöntjük a 85 éves szerzőt. A szerk.

találd ki: ki vagyok?
tudom – nem vártok
senkit nem vártok Ti már
a cipő a fontos nem a tímár
s abból amit hoztam és szétszottam
nekem vissza semmi se jár

a betűk kihullnak a szavakból –
összeolvashatatlanok
mint a gazdátlan juhnyáj
a jelek megállítanak:
EZT TEDD!
és olyan jel nincs: TOVÁBB!
nem a valótlan – a semmi vár

megkísértem hát újra a verset –
ő visszakísért: maradj FOGOLY
amíg a Kimondhatatlan fogva tart
és ki nem adja a parancsot:
OSZOLJ!

Kolozsvár 2016

kiürültek a padlások,
szalonok, kamarák,
csak a falak maradtak
és betonfalak meredeznek
valahová, nem az ég felé
mert babiloni torony sem épül,
nem érdekes Istennel
versenybe szállni,
vagy látogatóba
készülni Hozzá,
hogy a magasság birtokában
trónfosztásra gyülekezni

falakat cipelnek a kertek,
a fák, bokrok, vetemények,
falakat cipelnek az emberek

kifosztva a csend, az árnyék,
az estének nincs hol levetkeznie
és a Napkeltével elszáguldanak
a kivilágított gépkocsik

formába öntöm a testeket
valaha itt hagyták hangjukat,
nevetésüket, félbehagyott
integetések, lépések, szemverések,
csak össze kell rakni
és kész a szoborkert,
ott támadnak majd fel az erdők
és a kiszáradt vízesések

nyikorognak benned a léptek
és nem vezetnek sehová
hiába várom a péntek estét
nem vezényelhetem a filharmóniát

itt fekszenek a holtak hangolatlan
a partitúra – macskajaj
fellegként úszom a város felett
s meddően sötétlik bennem a zivatar.

Lestyan-Goda János: Halháló (2003; bronz; 30x30x30 cm)

Panasz

Elvégeztem az egyetemet.
És verset írok régóta már.
Eszerint költő. Mi egyebet
mondhatok, ami jól eltalál,

ami rám illik, ami jó? Melyik
a végleges, a tökéletes,
az a hordható, könnyű zenit,
az elérhető, a végre fess?

Voltam új költő, kritikusom
zavaros kezdőnek nevezett,
volt jótevőm és haragosom,
de egyikből se volt rengeteg,

nem nyűttem el a rám tett ruhát,
életem végéig viselem,
meghalt, de legyintése bánt,
itt ég az most is a fülemen,

csak volna egy éppen akkora,
aki végleg költővé avat,
a magának magabiztosa
csak mosolyogjon, az öntudat.

Jobb így, folyton igyekezni, hogy
tekintetét érzem magamon,
a rosszalló, a régi fölragyog,
s jót derül már egy-két szavamon.

Le merem írni, hogy ki vagyok.
Eszerint költő. Vagy majdnem az.
Légy komoly! És miért a panasz,
mert, íme, költővé avatott.

Az izotóplabor várótermében

Fönt óra, hogy mutassa az időt.
Mind arra várnak.
El vannak különítve.
Nézik a számlapot, mikor telik le
a kiszabott idő.

Egy palack víz van náluk.
Szorítják aggodalmasan.
Ha eljön a perc, isznak.
Félóra alatt egy litert.

Két ajtó közt olykor
egy halk nővér megy át.

Kibíratatlanul kattog
a mézsféhér váró.
Egy nő már nem bírja tovább,
elmesél.

Mindenki meghalt,
mondja részvétlenül.

Időnként az órára néznek.
Milyen lassan múlik az idő!

Szólítanak. A mosdóba.
Üres test kell nekik.
És kijön egy férfi a gép alól.
Rákerül a sor. Dermedten fekszik,
a szemét lehunyja. Rácsúszik a gép.

Fehér mennyezetet lát odafönt.
Minden messze van, közel.
Kínálja tagjait a sorsnak.
Most hatol át a csontokon.

Rendezőpályaudvar

(1)

Súlyosan csattan a vaskapu. Hangja éles, tompa hangokat
hallat és visszhangoz tova. Várj, súgja, mindjárt... És odébb
megy, ahol nem látni semmit belőle; csak valami halk neszek
jönnek, mint mikor a reggeli, dermedt fűszálak közé – mielőtt
ruháit rendezgetve előjön – kicsorog a hajnali, olvadó csatornalé.

(2)

*Azt hitték, mindenki alszik, hogy mint egy nagy állat torka,
elnyelt egy falut az éjszaka sűrűn kavargó lefolyója. Mintha
egy ismeretlen cél felé tartó, nagy víz alján, közepén egyszerre
kilyukadna lent a tartály, beszakadna a fenék, s most e hatalmas
lavóról ömlene, zúgna és zubogna kifelé a zavaros, kavargó,
sűrű éjszakai lé. Dombok, házak, templomok, tehetetlen állatok
kavarognak elé. Kapálózó emberek jönnek rajta mindenfelől e
körkörös lefolyó felé. Ide gyűl össze, itt torlódik, s itt tűnik el
a semmi, az éjszaka.*

(3)

Ha sejtették volna akkor a bent alvók, hogy az előzőleg gondosan
nyitva „felejtett” ajtón át. Ahogy a sötét szobában tapogatóznak;
ahogy figyelik a szobát, mint egy katakombát. Ha most bejönnek,
súgja. Ne félj, susogja vissza neki, s a didergő szavak – *mint mikor
keményre taposott ösvényt szánt fel az eke, s recsegnek-ropognak
a kifordított gallyak* – szárazon törnek a torkából fel és rekedten
halnak el.

(4)

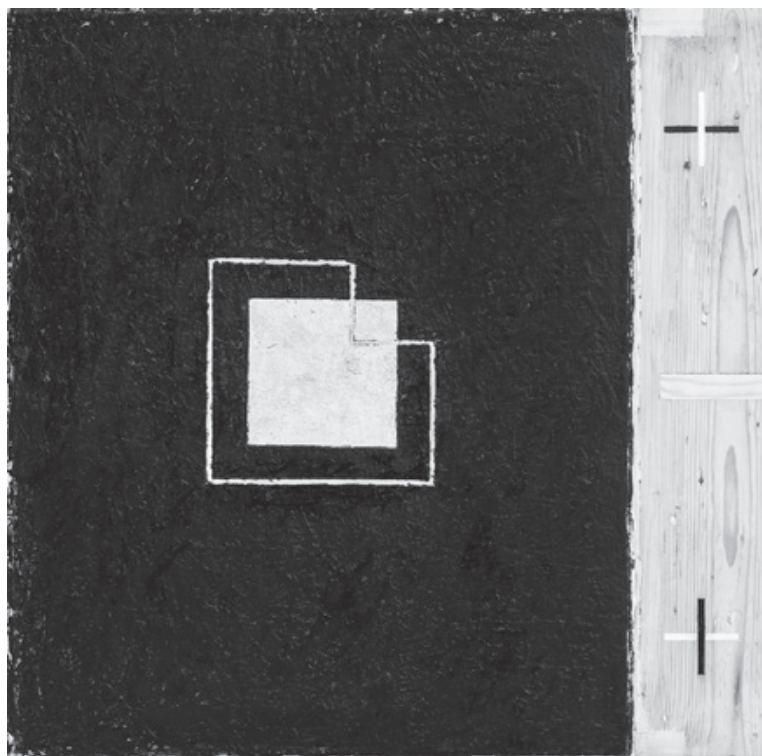
Aztán az ébredés. Bódult, tájékozódó reggel. Amikor az ablakon
beomló fény már minden árnyékot a szekrények, az ágy alá seper.
Keresgélni kezdi a csendben a hangot, az ölelést, a kart, a test
melegét, amit mélybe zuhanó álmával kikapcsolt. Mintha a távoli
vonatfüttybe, ami a másikat most messzire viszi, már csak ebbe az
érzésbe, melegségbe kellene megkapaszkodnia neki.

(5)

Az utasok, bajuszos, bundás, báránybőr sapkás, a fülkébe kettesével behúzódtott férfiak, magukra zárják az ajtót; a villanyt leoltják, alusznak. Lábbelijük sarka alatt újságpapírok gyűrődnek; a felnyitható kicsi asztalkán szétmarcangolt vekni; jegyeik pedig az asztalka szélére készítve. Talán felkelt az egyik, amikor kopog; helyet csinálnak maguk között; talán álmosan kérdezik, hogy mikor következik valamelyik állomás; arcuk fáradt, szomorú, egymáshoz hasonló. Aztán a villanyt lekattintják, visszafekszenek, lerúgják a lábbelijüket. Majd újra nekirugaszkodik a mozdony; a zökkenés újra felriaszt egy-egy alvót, aki előbotorkál, nyújtózkodik, rágyújt, s lehúzza a mellette levő ablakot. *Az ég nyirkos földszíne, mint az arcoké. Forró párában lebegő, rekeszekkel tagolt embersorsok.*

(6)

És ez a hang most, a vonatfüttýé, mint két egymástól távolodó ember integetése. Egyikük se néz már vissza, se jobbra, se balra, szerteszét se. Mint amikor vonataik csupán, mint egy óriás csomópont testét, egymás útját csak véletlen, egyetlen állomáson keresztezték.

Bereznai Péter: Szakra I. (2016; ipari festék, akril, vászon, fa; 60x60 cm)

HALMAI TAMÁS ◀

A Gangesz rabbija

„És fogta őt, visszavonult, és mondott neki három szót.

Amikor pedig Tamás a társaihoz ment, megkérdezték őt: Mit mondott neked Jézus?

Mondta nekik Tamás: Ha megmondok nektek egyet azokból a szavakból, amiket mondott nekem, követ fogtok ragadni, rám vetitek (azokat), és tűz jön ki a kövekből, s meg fog égetni titeket.”

Tamás evangéliuma, 13.

Elveszett

Leghamarabb az elveszett találja meg, ami elveszett. Először ezt kell tudtukra adni. Másodjára: hogy el se vészett. A harmadik lépcsőfokra kevesek lába hág majd. Oda, ahonnan széttekintve látszik: csak a fény lát.

Középpont

Józsua nem töpreng a gondolatain. Nincs dolga velük: vannak, legyenek, ne legyenek. Mint a mezők liliomai. Vagy a középpont, mely körbevesz.

A végtelen kert

Kerten kívül nyíló virág, áll a világban, e végtelen kertben.

Nem szeretni

Nem szeretni istenkísértés, gondolja. És Istent nem szeretni?, kérdezi valaki benne. *Az lehetetlen, suttogja egy mindenség a választ.*

Kérdés

Mit tegyek?, kérdezi valaki. Mit tennél a helyedben?, válaszol kérdéssel, mindannyiunknak.

Válasz

Ha van kérdés, válasz is van. De ha van válasz, mi szükség van kérdésre?, kérdezi Istent. De Isten nem válaszol, mert van válasz.

Vacsora előtt

Minél többet beszélünk, hogy megértsük egymást, annál több szó áll közénk, s annál kevésbé értjük egymást, panaszkodik valaki. Vegyüljete el a szavak között, javasolja Józsua, és nevet, és bocsánatot kér, és megterít vacsorához.

A sóvárok

Nem jöhet, akit vártok, míg nem várjátok azt, aki jön, inti a sóvárat.

A szeretetlenek

A mennyország mindig csak ölelésnyire van, inti a szeretetleneket.

A képmutatók

Isten szomorú, amikor félnek tőle, inti a képmutatókat.

A bűnös asszony

Mindig, amikor valaki szerelembe esik, előlről kezdődik az örökkévalóság, írja a porba, tibeti jelekkel, hogy zavarba ne hozza a bűnös asszonyt.

Buddha

Sokat gondol Buddhára. Buddha is őrá. Olyankor a szívük beszélget.

Miért halandó?

Miért halandó az ember?, kérdezi egy tanítvány. Mert Isten hazavárja, válaszol egy másik. Józsuára néznek, hosszan és reménykedve, mintha arra számítanának, hogy megfeddi őket: *nem halandó*; de Józsua hallgat, mert már ők is tudják.

A Gangesz rabbija

Az a szóbeszéd járja, hogy a Gangesz rabbija és a názáreti bódhiszattva egy és ugyanazon mágus. Mikor fejére olvassák a gyanút, Józsua előzékenyen elismeri, hogy mindenki ő.

Amikor baj van

Nincs baj, mert van szeretet, mondogatja, amikor baj van. (Amikor nincs baj.)

Az égbolt szíve

A madár az égbolt szíve, mondja. Mégis bennetek dobog.

A különbség

A különbség közted te vagy, tanítja a sokaságnak, a sok egynek, az egyetlennek.

Az igazságról

Hol találom az igazságot?, kérdezi egy tanítvány. Mi szükséged rá?, csodálkozik Józsua.

Lassú madár

A lassú madár is gyorsabb az égnél, mondja, és nem magyarázza meg, mert nem akar gyorsabb lenni a lassú madárnál.

A szeretet eseménye

A világ a szeretet eseménye, találja ki Józsua gondolatát az angyal.

Kezdetben

Kezdetben vala az Ige, és az Ige Istennél vala, és most is, és mindörökké, mert mindig kezdet van, és minden Ige, és minden Isten, mondja Józsuá. És mindenki, teszi hozzá.

Farkasszem

Ha farkasszemet nézel a tükörrel, melyikőtök bírja tovább?, kérdezi a tanítványt. Holott bárány vagy, függeszti a kérdéshez, mielőtt elnevetné magát.

A karma megtisztítása

Úgy beszélj, hogy felejtsd el minden tegnapi szavad. Úgy szeress, hogy felejtsd el minden tegnapi bűnöd. Úgy élj, hogy felejtsd el, hányszor meghaltál már. Ez a karma megtisztításának útja, mondja, és tanítását másnapra elfújja a szél. – Hogy mindenkihez elérjen.

A paradicsomból kivezető út

Egy életen át keresitek a paradicsomból kivezető utat, s ezt a keresést hívjátok életnek, mondja Józsuá, és a sokaság nem tudja eldönteni, hangjában neheztelésből vagy megbocsátásból van-e több, ezért kétezer éven át haboznak, szégyenkezzenek-e vagy örüljenek inkább.

Józsuá megkísértése

Negyven napon és negyven éjjelen át böjtölt Józsuá a pusztában. És háromszor kísértette meg az ördög, de ő megbocsátott neki, a gonosz pedig visszasomfordált Józsuá elméjébe, és ott angállá változott.

A költészet

A költészet elsorvadt zene, mondja. De a világnak hangokra van szüksége, és Isten csendjére, és rátok, dadogó holdonkívüliekre.

Ki történt?

Ki történt veled?, kérdezi egy boldog tanítványtól, de nem vár választ, mert ő adja meg a választ a kérdéssel.

Az olajfa

A szegényekkel mindenki együtt tud érezni. A mi dolgunk, hogy a gazdagokat is szánjuk, mondja Józsuá, miközben megsimogatja egy olajfa törődött törzsét. És az olajfa beleremeg az egyetemes részvét érintésébe.

Idegen faj

S ha nem is ránk van méretezve az Isten és a megvilágosodás és a paradicsom? És nekünk, embereknek idegen nyelv a szereteté?, bizonytalanodik el egy tanítvány. Józsuá megváltó gyöngédséggel csitítja: Ezek a kérdések szólnak az idegen faj nyelvén. De ez a faj csak az elmétekben létezik. *És csak az elmétekben nem létezik.*

Lázár feltámasztása

Ha szépen kéritek őket, szép választ adnak a mindenség erői, mondja Józsuá, amikor Lázár feltámasztásának titkáról kérdezik. Nem nagyobb csoda-e egyetlen tiszta mozdulattal anyaggá dermeszteni a fényt, mint bevonni újra a szeretetenergia eleven örvényébe?

A megváltásról

Bűneitek eltöröltetnek, mert nincs bűn, mert a mindent kitöltő szeretet *nem hagy helyet neki*, szól Józsuá tanítása a megváltásról. A világ pedig Isten maga, Isten pedig a szeretet maga, a szeretet pedig a világ. Nincs kiút, kedveseim, a paradicsomból.

A jó sáfár

Amit mondasz, azzá lesz a világ. Amit gondolsz, azzá leszel. De a világ is beszél és töpreng, mondja Józsuá. És lesz életed, melyben a mai kardod sebez halálra; és lesz halálod, melyet a mostani életed hoz fejedre. A karmával csak a jó sáfárkodik jól.

Az utolsó ítélet napja

Az utolsó ítélet napja angyalünnep, mondja Józsuá. És mikor jön el?, kérdezi egy reszkető. Halálod napján, mely újjászületésed napja lesz, fenyeget vigasztalóan a mester.

A mennyekről

Mester, mikor jön el a mennyek országa?, kérdezik a tanítványok. Józua a *homlokukhoz* szól, úgy beszél: A mennyeket ne a térképen keressétek, és a ne a jövőtől várjátok. *Itt van*, mondja. *Ez az*, mondja. Amikor békesség van bennetek, akkor vagytok a paradicsomban.

A pokolról

A ki nem nyílt tekintet mindenben a poklot látja, teszi hozzá később.

Boldogok, boldogabbak

Boldogok, akik tudják, hogy az Atya: az Isten; és az Isten: a mindenség; és a mindenség: a szeretet. De még boldogabbak, akik tudás nélkül tartanak ki a szeretetben. Ez az út, és ez az igazság, és ez az élet, mondja alig hallhatóan, de földrészek figyelnek szavára, és bolygók térülnek közelebb, hogy megértsék a titkot, és kisgyermek sereglenek a rétekre, hogy fűszálaknak adják tovább.

Költészet és teremtés

A szóvá tett világ: ez a költészet, mondja Józua. A világgá lett Szó: ez a teremtés, magyarázza tovább. De a költészet is teremtés, és a teremtés is költészet. Szépségből vagytok, hogy jóssággá lehessetek.

Megbocsátás

Józua látja a jövőt. Az egyházakat, a felekezeteket, a hitvitákat és a boszorkányüldözést. Látja, mert túl van az időn. Mert nincs történelem, csak megbocsátás. És az ég közepére rejti a fényt, hogy bárki bármikor megtalálhassa.

Mágia

Ne kövessetek. Ne imádjatok. Ne istenítsetek, mondja. Egy vagyok közületek, mert a szeretet mágiája nem személyválogató.

Pilátus titka

Csak Pilátus tudja (mert őt nem vakítja el a látás), hogy nemcsak Józua támadt föl: *a kereszt sebei is begyógyultak*.

CSONTOS MÁRTA ◀

Gránátalma-kosár

Héra földöntúli alakját
mesébe formázta a fáma,
s lőn az isteneknek eledele,
a nagy Dárius kamrájában
míves kéz véste tiarára.

Zöld ujjú Aphrodité nyomán
fenséges bokor ült a humuszon,
s a legfelső levélpár intim
hajlatában nagy, gömbölyded
bogyók híztak pirosuló harmaton.

Gyöngysorát a héj alá
rejtette az Isten, s remélte,
misztikus ereje jelkép marad,
motívum a székelő kapun,
de győzött a fenség üzleti érzéke.

Angyalok gyűjtötték urnába
levét, s festettek oltárterítőt véle,
sárga virágporát keverték az
erőtlen fénybe, s transzcendenciáját
rejtették az Úr titkos szentélyébe.

Passió a golgotavirágban

Bibliai tájakon viszi
az ősi dráma üzenetét,
a fehér hártján véres
ostor csattan, a bibék
apró szegek – a rojtosra
tépett korona mögött
zizzenő lepkeszárnyakon
támaszkodik a kereszt.

Mégis van gyümölcs a
zsírfényű magvakból,

égi botanikus kertben
bontogat csírát a sugár.
Mennybéli komposzt ad
erőt nyújtózó száraznak,
a szirmok közepén festett
ikon – a Nagy Király most
szemet huny a bódulatnak.

Hibrid-Rózsakirálynő

Hát csak ennyire rövid az
uralkodási idő?
Hatástalan a csöndbe fektetett
energiabomba a nyári alkonyatban,
lassan kihűl a fény fala, a szirmokon
már nem izzanak át a színek, valami
dilettáns rosszul fűzte át a szárazon
a kötőanyagot, nincsenek kecsesen
lecsüngő ág-kezdemények, csak a
közelgő éjszaka sötét felhői ülnek
szem-magasságban, s már látszik,
visszavonulnak a kifosztott pillanatok.
A romlás bölcsőjébe visszavágynak
a magok, hogy felidézzék az egyszer-
volt nagy találkozást, s rejtett tartalékaikból,
áttörve az árnyékok kapuján, újra felfussanak
fán s kövön, s a szél becsempéssze illatukat
a hegyeken túl a harangszóba, hogy véglegesen
megpihenjenek az éteri hintófa ágain.

Bereznai Péter: Golgota II. (2016; ipari festék, akril, vászon, fa; 59x155 cm)

Tengeren felfelé

a bárka
lassan távolodik
afrika partjaitól
fedélzetén
félelmek remények álmok
csaknem átzuhannak
a korláton

alattuk a királykék tenger
mélyen mint az egyszemű ég felettük
előttük európa
a szabadság az éden
kicsit messze még
szól a borostás képű kapitány
a szél is egyre erősebben fúj
hol erről hol arról
hol szembe észak felől

billeg az egyensúly

ó ha tudnátok
európa is csak egy lélekvesztő
már rég elhajózott volna
józanabb vizekre
ha nem lenne odakötte az Urálhoz

Vasárnapi téren hazafelé

Mintha csak harangszóra
arra járó könnyű szoknya
után kap a szél
aláfúj

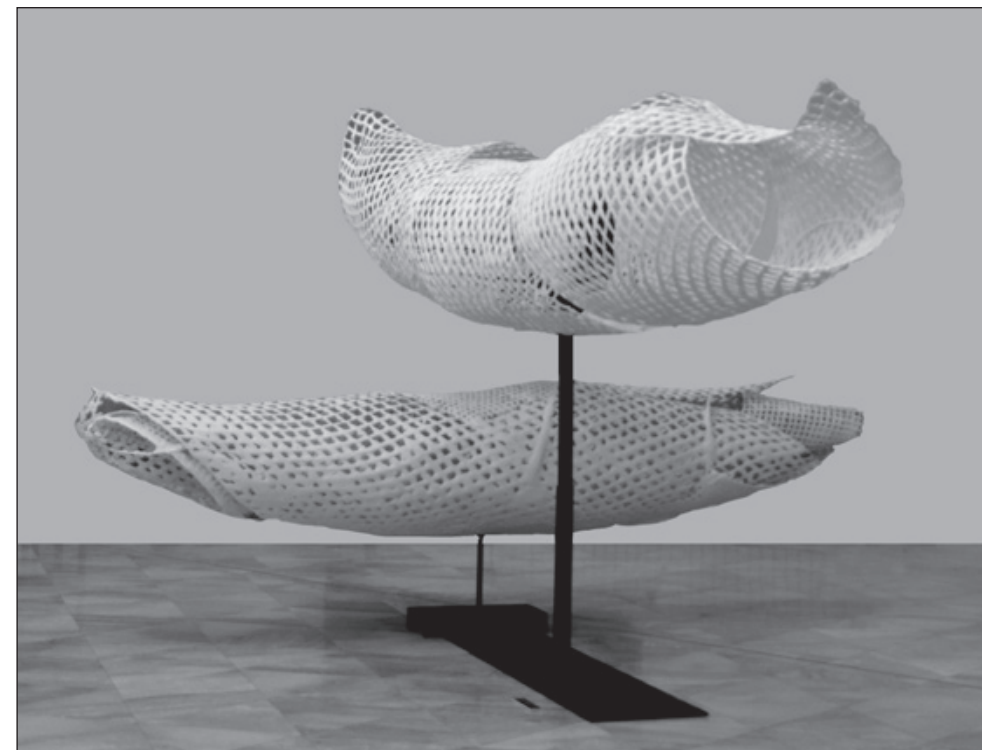

hosszú lábakon érkezett a dél
 az öreg utánafordul
 üres a tér
 egy ablakból blues zene szól
 rántotthús illata árad
 az új rendben új színt kapott
 paneltömbök között
így is csak úri börtönök
 morogja az öreg
 s messze fut képzelete
 messze időkbe
 messze terekbe
 miközben odébb a harmadikon
 felesége
 elhúzza a függönyt
 merné már a forró levest
 mint negyvenhárom éve
 mindig
 hazatérő párja elé
 mosolyt terít

Az utolsó kikötő

álom és ébrenlét határán
 az öreg
 időről időre alászalad a tenger
 nem zavarja
 de átéli újra és újra
 az árbócon szakad a vitorla
 a végső? *vereség lobogója*
 lapát kormány szerszám
 törlik veszik merül a mélybe
 az öreg tenyeréből fut a zsinór
 nem alvad győzelemnek vére
 a homlok mögötti láthatáron
 ezer és egy kocka a vásznon
 kavarog összevissza
 mintha zavarodott elme
 váгна filmet miközben
 a parton a történet
 legendává dagadva kering

látható maradványa
 a marlin csontváza
 a csónakhoz kötve ring
 tépte róla a húst ezer cápa
 most langy passzátszél zörgeti
 amint alászalad a tenger
 próbáljuk meg újra
 szól a gyerek
 kérdőn emeli fejét az öreg
 a csónak süllyed
 megy az idő után
 feslik a zsinór
 zsibbadnak a végtagok
 a testből ki-kifut az élet
 végtelen a tenger
 fárasztó az út
 sem így sem úgy
 nem érné el még egyszer
 a partot

Lestyan-Goda János: *Apály-dagály* (2016; fémháló, gipsz; 400x320x160 cm)

Befejezetlen kép

(Amrita Sher-Gil utóiratok)

Elveszni egy képben 2
(aktfotó szélmalommal)

ilyen egy igazi indiai indián lány, szabadon. egy kis szünetet tartva férfiak és nők között. magát adja épp. szép. szandál. sötét lenvászon ruha de

rékig letűrve. fekszik a homokon. mint egy idegen bolygón. pontosan tudja. hol van. nem néz a kamerába. tudja. hogy figyelik. fején megkompo

nált pöttyös kendő. szabadon engedett női mellek. a szélalmot is alig venni észre tőlük. nemhogy a lapátok alatt falnak dőlő bácsit. ahogy kukkol

Nem veszni el
(fotódokumentum)

ilyen az, ha a félakt portré előtt álló festő maga a modell. beáll a saját képe elé fürdőruhában. nagy a kontraszt. a festmény sugárzó szépsége magába fordul. fojtottan izzik. közönyösen vállalja meztelen

ségét. a portré előtt álló festőnő pedig korabeli fürdőruhában kimosolyog. kinéz a képből. szinte kihívóan. vállalva testisége sugárzását. a két arc ugyanaz. mégis. mikor kicsit elfordul, mutatja csak az igazit

Kapcsolódási pontok
(titkos családi legendárium)

milyen erős kapcsolat kell ahhoz, ha rábízod titkos abortuszodat. ki más lehetne alkalmasabb. mint a gyerekkori barát. az unokatestvér. a leendő férj. a

ki majd elvégzi házasságkötés előtt is. még egyszer. pedig nem tőle van. milyen erős kapcsolat kellhet ahhoz. hogy szülei akarata ellenére is hozzámenjen.

és hogy talán harmadszor már belehaljon a tiltott a bortuszba. vagy anyja gonosz mesterkedéseibe. vagy ki tudja. olyan gyorsan és váratlanul történik minden

Milyen is lehet
(összegzési kísérlet)

milyen lehet nem megfesteni valakit. mert túl jól néz ki. és amúgy is India miniszterelnöke lesz. milyen kapcsolat lehetett közöttük, nem tudjuk. anyjáék

elégették az összes szerelmes levelét. félelemből. milyen lehetett találkozni Bartók Bélával és Karinthy Frigyessel. milyen lehetett saját unokatestvérébe

szeretni bele. annyi férfi és nő közben. milyen lehet elviselni férjként mindezt. milyen lehet házasságot kötni szüleid a karata ellenére, egy szegény és művelet

len rokonnal. milyen menekülni háború elől egy bizonytalan Indiába. milyen is lehet nélkülözni gazdag létedre. milyen lehet ilyen fiatalon meghalni. miközben

Utólagos temetés
(milyenségi szertartás)

el akartam temetni magamban valahogy ezt a felzaklató történetet. lezárni. mert a megoldást nem tudjuk meg soha. az igaz

ságot. mi is történt valójában. ezért inkább a szépet akartam megmutatni. a sok gyönyörű képet. rajtuk keresztül őt. benne volt mind

egyikben. ő volt a kép. ha a modell nem is mindig. amikor fa volt, azt szerettem legjobban. ha egyszer majd valamikor fa leszek: miatta teszem

Árkádiában ősszel

Részletek a Káli holtak című regényből

A kápolna után egyetlen szabad napom és éjszakám marad, a próbarend miatt nem is lehet több: hétfő reggel tízkor könnyörtelenül Schillert próbálunk. Mivel mindenki ma utazik vissza, nem is foglalt nekünk szállást a gyártás. Este, engedve a hirtelen ötletnek, Szentbékállán veszek ki szobát, magánháznál. Már nem bírnám a táj nélkül, nyáron újra napi betevőm lett. A telefont kikapcsoltam, üzeneteket három napja nem néztem, ahogy forgatás idején mindig. Visszakapcsolom, de csak az SMS-eket olvasom el. Egyre több a nem fogadott hívás ismeretlen számról.

Úristen, mennyire más most, ősszel egyedül.

Fényes, lilás virágba borult az a térdig érő, örökzöld cserje, ami gyerekkoromban öregapám udvarán pótolta a kerítést. Úgy hívják, csarab. Ugyanilyen csarabos van a Kütyüi dombon is, amit Borombovics taroltatott le a zombijaival.

Úgy döntök, megint megcsinálom a fennsík-túrát, mint kamaszkoromban a haverokkal számtalanszor; és legutóbb, más csapásirányban Líviával is. Emlékeim szerint a faluból fölkapaszkodtam a kerekeshúthoz, a nádas tavak közelében. Annak a magányos csertölgynek a tövében. Megvan.

Az út mélyedéseiben, ami másfél hónapja porzott, állnak a pocsoltyák. Cuppog a sár két párhuzamos keréknyomban. Nem izzaszt meg, de azért jobban igénybe vesz a járás, mint harmadik gimnáziumban.

Szél fúj, nem kicsi szél. Megfogyatkozott az erdő nemrégiben még bő lombja.

Itt az öt jegenyefa a forrás körül, Csere-kút vagy mi. Nem lehet eltéveszteni, direkt tájékozási pontnak találták ki. Öregapám szerint akkor ültették ezt az öt fát, amikor még kerek volt a világ, és fontosak voltak a fontos dolgok. Népi bölcsességek zamata. Jó, én alkatilag ódzkodom ettől a misztifikáló lételfogástól. Amúgy szeretek élni, és fontos, ami fontos. A víz jéghideg és kristálytisza.

Látom, hirtelen szederindák zárják el a keskeny ösvényt, vadmálna és egyebek. Minden türelmemre szükségem van, hogy egyenként félrehajtva és egymásba kapcsolva őket, sérülés nélkül utat tudjak törni.

Nocsak, ez egyik magányos tölgy hátán most is szarvasbogár cammog, mint augusztusban. Hangyák boncolják egy rózsabogár színes tetemét. De nincs okom tartani a rovaroktól. Ezúttal a sáskák is elkerülnek.

Nagy eső után vagyunk, róka- és őzlábgomba van bőséggel. Vargánya pláne.

Csörög a telefonom, Mari hív a színházból, de most őt is kinyomom, bármennyire szeretem. Nem beszél olyan hosszan, mint az anyám, de azért őt is nehéz lerakni. Kizökkentene.

Igen, megfogyatkozott a lomb, viszont Árkadia napszitta, sárga füve újra zöld. Megint az apró tavak és a kilátó, de most nem látom értelmét sem a tanösvény tábláit böngészni, sem fölmászni.

Marad a napsütötte tölgyes, eső után. Sárban úszó szekérút. A lomb talajjá málló morzsaléka.

Egyedül jut időm figyelni az egyes fákra is. Egyéniségnek eddig csak a magányos fát láttam. Ha van időd eleget nézni, mindegyiknek saját, önálló fizimiskája lesz, tanította az öregem. És ez még nem misztika, csak formakultúra. A törzse görbülete, a lombozat alakja. A bükköket valahogy jobban értem. A bükkök, folytatta nagyapám, láthatólag szeretnek összebújni és sötét titkokról fecsegni,

nyilván a pandúrok és betyárok idejéből, ki melyik barlangba bújt el, melyik odúba rejtette az aranyat. Bükk és bükk között mintha erősebb lenne a sorsközösség ilyenkor, lombhulláskor is, mint mondjuk, tölgy és tölgy között, tódította még öregapám. Azok vajon puhányabbak?, kérdeztem. Nem. A tölgyek ezzel szemben keménykedő, individualista elszenvedők, állapítom meg most; másként dugják össze a fejüket, ha egyáltalán.

Isten nyugosztalja.

Az a keskenyebbik nem gyorsabb ösvény, csak szűkebb és cuppogósabb.

Hol vannak innen a Mecsek völgyeiben gombászó és fűnyíró cigányok, a budai hegyekben barangoló hajléktalanok, a szatmári kiserdők gallyszedői? Ez jóléti hegy netán, szórványosan fölbukkanó, jóléti kirándulókkal? Azzá tették?

Nagyapám után az is eszembe jut, hogy egyszer csak észreveszem a Mecsekben járva, hogy eltévedtem.

Egyszer, amikor *A tavasz ébredésével* meghívtak minket Pécsre, azonnal fölszaladtam a Mecsekre. És kisvártatva beteljesült az erdei rémálmom. Saras úton lebotorkáltam egy tóig, és ott megszakadt az ösvény. Elfogyott az út, és ott volt egy kerek, tiszta vízű, rendezetlen partú tavacska. Nem lehet körüljárni a bozót miatt. Nekem mégis muszáj lesz, ha rövidíteni akarok. Megtenni ugyanezt az utat olyan monoton lenne, plusz a dagonya. De amerre a rövidebbik utat sejténém, arra vagy ember nem járta bozót terület, vagy gyanús szekérutak. A meredek parton kapaszkodva megkerültem a vizet, kétszer bele is cuppantam a sárba, a valagom tiszta fekete lett, ahogy a tömött hátizsákom is. Megkerülve a tavat, fölklódtam magam máshol. Az ám, de hol is vagyok? És nekem egy óra múlva próbálnom kellene a belvárosban!... Mennydörgő ég alatt érkeztem vissza arra az ösvényre, amelyen elindultam, de adigra már csupa sár és vér a térdem. Szerencsém volt, és még a városi busz is bent állt a végállomáson.

Eltévedni nagyobb hegység kell, minimum egy Börzsöny vagy egy Mecsek.

Megint a tavak, Bonta, Bika és a többi. Egyszer csak ott a szélfúttá Kelemenyes-szikla, alatta roppant mélység. Egyedül fenségesebb élmény, mint Líviával? Vele volt fölklaváróbb. Újabb árok fut Szentbékállára felé. Aztán jön a gyerekkori kőfejtő. Ez egy arénányi udvar. Öregapám egyik haverja hozott el ide. Kisfiúként is beledöbbsentem, micsoda világromboló erő tombolhatott itt. A fejtés fala itt a lávarétegek keresztmetszetét mutatja. Nem bírok nem belegondolni abba, ami itt zajlott, a lávaszökőkutak zubogása, a pokoli hőség. A lezúduló áradat ebben a völgyben haladt a medence, a mai falvak irányába, miután a vulkán kitörési felhője összeomlott. Vagy ötmillió éve. Az egész völgyet beborította magával. Piroklaszt, vagy hogy is hívják. Üledékretegek. Szivacsos és éles peremükkel előmeredő kövek. Mit tartalmaznak? Azt az ötmillió évet hiánytalanul. Gyerekkorom óta tanösvény is van, szemléltető táblákkal, jócskán bekoszolva. Gyorsan kihűlő, üveges kőzetet, sötétszürke-fekete bazaltot. Állítólag olyan ritka ásványokat is, amelyek több tíz kilométer mélységből köpött ki a hegy. Micsoda isteni harag az, amelyik így dűlja föl a földet! A fölszakított kőzettörődék, a böszme sziklák és könnyítésképpen az apró kövek zápora rázúdult mindenre. A csúcsok fölöttünk, ahonnét mindez érkezett, alaposan lepusztulva. Egyedül ezt nem láttuk nyáron Líviával, mert elfogyott a szuflánk. Az ő szuflája. Ezt csak nagyapámmal láttam. Akkor még működött ez az udvar, bányaként.

Ilyen szeretnék lenni. Ilyen perzselő és ellenállhatatlanul előretörő. És ilyen nyomot kéne hagynom. Beépülni. Rejtőzni, és úgy kerülni egyszerre csak legelőre. És a Vaskapu katedrálisa, de most lefelé. Lefelé egyébként méltóságteljesebb.

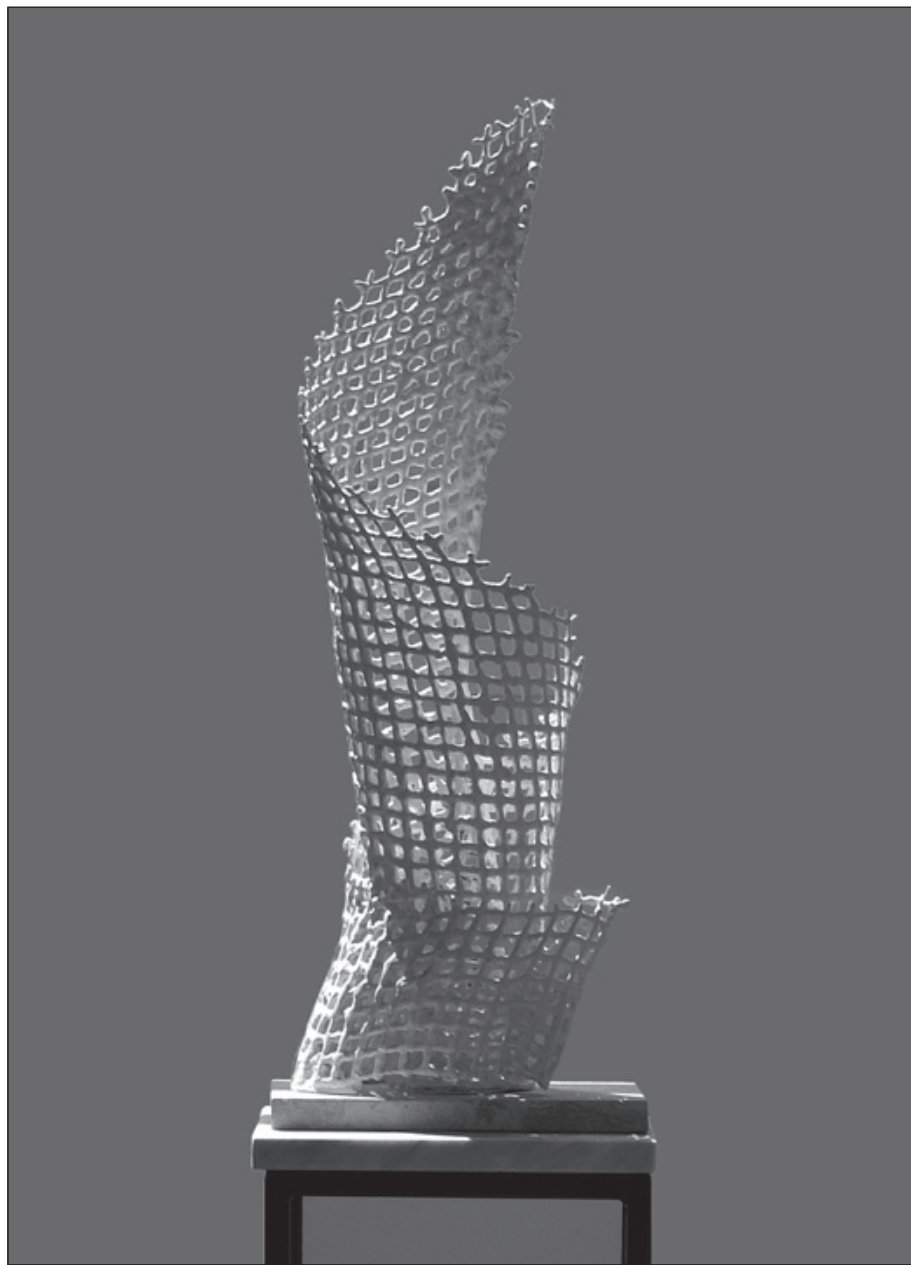
Vörös patron az út szélén, löfegyverből származik, nyilván valami kóbor fécánvadász hajíthatta el.

Muszáj ránézni a térképre a mobilomon, de bénázok, öt egész perc, míg sikerül beállítanom a helyzetemet. Szégyen, hogy bármi segítségre szorulok. A Fekete-hegy oldalában a már egyszer látott vulkáni bombákat nézegetem.

Arra gondolok, végre van időm nem kapkodva enni. Szeretek egyedül. Több figyelmem jut az ízekre. Hol egyek? Harcsapaprikás a Gourmet-ban? Kővirág? Nem unom még a Kővirágot? Mi a Kő? Amikor még mi ültünk a helyén nagyapámmal a kocsmában, úgy hívták: Fekete-hegyi betérő. Vagy a régimódi Öreg-hegy vendéglő, itt a faluban? Jó lesz. Brúnó, te most kitweetelnéd, hogy rántott bordát vacsoráztál, én nem fogom. Kitweetelnéd, aztán a magánélet szentségének megsértésére panaszkodnál, ha valaki elkezdene ironizálva idézgetni téged valahol.

Itt az ősz, de még mennyire. Időtlen időig tudnék itt maradni, de egyszer úgyis haza kell men-
nem. Kihez? Hogyan?

Alighogy elindulok a faluból, csattanást hallok. Közvetlen közletről. Valami súlyos landolt a motor-
háztetőmön. Úristen, elcsaptam egy őzet. Mintha láttam volna továbbszaladni, ez az én szerencsém,
mert különben... Fékezek. Remeg minden tagom. Izzadok. Kiszállok. Zseblámpát is veszek ki a kesz-
tyűtartóból. Nem találok sem tetemet, sem vérfoltot. Csak a lökhárítóm repedt meg. Egy Toyotának
ennyit ki kell bírnia. Bár pont ez nyavalyás műanyag a gyöngye pontja. Nézem egyszer, nézem kétszer,
először a mobilom fényénél, aztán zseblámpával, helyenként véres. Nem nagyon. Tetem sehol. Én, aki
egy káli horrorszériát végigcsináltam, nem bírok elaludni egész éjjel.

Lestyan-Goda János: Örvény II. (2016; fémháló, akrilal; 80x30x30 cm)

Életkép

Megbizonyosodtunk, hogy
nincs még reggel,
megbeszéltük, hogy rosszat álmodott.
Elmesélte, hogy a sárkány
elcsente a törpök aranykincseit.
Azt mondtam, tudom,
de szerintem egy bátor kisfiú holnap
biztosan segít visszaszerezni.
Aztán mindent megnéztünk,
nevén neveztük a lámpát,
a szőnyeget, a falimatricákat,
játékokkal teli dobozokat.
Azt hiszem, aminek tudjuk a nevét,
az körbebástyáz minket.
A biztonság kedvéért
felkapcsolt villannyal aludtunk.

Ránézek a fiamra

Ránézek a fiamra, reggelizik.
Belefeledkezik a rutinba, nagyokat harap,
csillog a szeme, csupa élet.

Mintha már álmodtam volna ilyen,
ülünk az asztalnál, apa vagyok,
minden mozdulat ismerős,
szinte hallom a szavainkat,
az időt nem tudom, most,
harminc év múlva, talán
csütörtök lesz, mert az focinap,
jó lenne majd örülni, hogy nem kell
félteni semmitől, magunktól se,
s Szíriában is újra szólni fognak a rádiók.

Aztán pislogok és vége.
Asztalnál ülünk, a fiam tiltakozik,
nem kell vaj, újra kéri a repül a bálnát,
s én félve gondolok magunkra, a munkátlanok
láthatósági mellényes országára.

Ránézek a fiamra,
felém nyújt egy megrágott kiflivéget,
mosolyog, csillog a szeme, csupa élet,
s újra hinni kezdek a mesék erejében,
s azt gondolom:
köszönöm,
köszönöm.

Egyszusz

Mindig is veled kellett volna végigmenni
azon a kisvárosi utcán, benyitni minden ajtón,
legyen az kocsmá, kávézó, vagy kórház.
A te szemeid csarnokvizébe kellett
volna odaveszni, utánad integetni
minden utcafordulóból.
Én eleget ráztam az öklöm,
amikor úgy tűnt, mindenért kár,
mindig őszre esett, amikor legjobb lett volna
megsiratni a lassan vetkőző nyárfaerdőt,
a fecskék után árván maradt villanydrótokat.
Most ismerem fel, mindenütt ott voltál.
Esténként, ha a kisfiunk már elaludt,
odaköltözöl a számhoz.
A szemeid árulkodnak, hogy örökre jöttél.
Olyankor csak én beszélek,
s te hallgatsz, hallgatsz, hallgatsz.

A magány zsarnoksága

Éhezz! Tűrd izmaidban, amint
lázas a végső kétségbeesés.
Az pokol, ha örök az emlékezés,
s a felejtés kegyelmét a kezében
tartja a zsarnok magány, torko-
don a kardja. Nyögd zsarnokságát,
húzd láncait, mint őrült, ki csókkal
szegődik hozzá s akarja, viseld tarka
címerét, az egyedüllét öt sebét, amit
éjszakára tapos a sarka.
Ordíts, ha tövissel koronázza perceid,
s ha lakmározik, amint csendre int,
mert dőzsölsz benne, a magányba
részegülten, nyakig rókába dőlten.
Légy résen, mert rád ront leséből,
mint a pók, ha zsákmányt orront
rebbenő fonálán, metszett gégéden
át kering a véredben tovább, míg csak
őt tudod majd nemzeni. Ki lesz az
ostobább? Mert leigáz akkor, s mint
gépet csikorgat: tovább! És felrobbansz,
ám a hajszának akkor sincs vége,
ha ajkadra arany olaját keni a halál –
nem terem béke. Vigyázz, ha ajtódban
idegent látsz, mert a zsarnok magány
döngeti, s szemgödrödbe temeti már
újszülött vágyaid sorát. Még szuszognak,
ki sem nyílt szemük, de már dobog
rajtuk a fekete göröngy, zsarnok ő,
ki nem hagy temetetlen. Tűröd?
Lázadj önfeledten.

Nagypéntekre virradóra

az álom határán vesztegeltem,
ültem átizzadt ingben, féltem
és fáradt voltam a barlangsötét
váróteremben. Bezárt a pénztár.
A vonatsín, mint földre hullt égi
létra, fokait a messzeségbe oldta.
Megéheztem, de a büfé ablakai
befüggönyözve lengtek hallgatag,
a felhők gyűrötten, kéregetőn
nyújtották eléem a markukat.
Zsebembe nyúltam, kerestem
a lelkem aljából pár apró darabot,
de nem találtam, lecsengett ez is,
éberen füttyülve robogott be a halál.

Hány halálom van?

*„ma, időtlenül és halottan űk
a halálon túl a tangóban élnek”
Borges*

Már sokszor meghaltam, csak azt
nem tudom, hogy a múltban vagy
a jövőben haltam meg.
Most itt írok a jelenben, amin
lépdél előre-hátra, mint keresztfán,
a tangóra termett emberi idő,
és vele halálom egyre nő,
és vele halálom egyre fogy,
és ki az, aki táncol?

És ki a párja, kivel ropja csigázó
táncát, ha nem egyedül, botladozva
tántorog a két vagy három, s talán
ennél is több parkettán, ami az időm.

Ha tudnám, mennyi elölt jövő van
múltamban, mennyi megvakult,
remélt érzés, hány füstbe ment
gondolat korma a szavakon –
mondanék, vagy mondhatnék-e

bármit? És visszavonni, hogyan
tudnám, ami már hangként tovább
remeg szervek és szervezetek
idegrendszerek útvesztőjében?

...mennyi elölt jövő fekszik
múltamban, de mi van a
jövőmbe holt múlttal, és
mondd, én ki vagyok...

Arkahaljov száműzetése előtti álma

egy arcot látok olyan homályos és foszlékony
mint alkonyatkor a borszínű-kék Szibéria felett
felejtett ég
egy arcot a papírra sem írhatom le
ezüst farkasod küldd el fáradt sejtelem
egy arcot amit sose láttam de szorongok
ha eljövendő emlékét idézgetem
egy szemet aminek távlatából kitiltottak rég
egy arcot ami széttörik mint a hajnali jég
egy arcot látok olyan homályos és foszlékony
mint virradatkor a rózsaszín-kék Pétervár felett
felejtett ég
arany kígyóid küldd el ványadt sejtelem
úgy érzem ha meghalok is visszajár
mint álmokban felmerül és visszabukik
egy arc mit száműztünk legbelül
egy arcot a tükörben
nem az enyém visszavetül

Ház körüli munkák

16.

Ez bizony tűzbe révedéstől
edzett tekintet. Meg se rezzen,
ahogy el kell dönteni,
az ágykeret vagy bárka
nyikordul a téli éjszakában.
Hogy milyen követ gördítsünk
a sírhoz, vagy melyikünk lesz
gyöngye láncszem, mire lesminkel,
és elnyúlik a lemezkád vizében.
Ismétléssel pihenteti magát,
mint egy számítógép. Átnézi
a telefonban tárolt számokat,
beírja, az estig lehullt hóból
nem lehet építeni semmit,
és folytatja is, címzettek
vagy ékezetek nélkül.

18.

Szívesebben üldögélek itthon.
A történet szelleme azonban
rászorít, hogy a város szívébe
nyúló senki földjén a vargabetűket
leírjam. Alacsony címleteket
vegyek fel az automatából,
és a kávéház sarokasztalához üljek.
Elmélázva, hogy a szórakoztató
műfajoktól tudnék-e tanulni,
háromnegyedes kabátban.
Kinézve egy kopott alakot
a karzaton, és végiggondolva,
hogy mit tennék vajon
az ő helyében. Ahogy a szomszéd
asztalnál jósolnak a zaccból,

a dizőz partnere a kivénhedt
bulihiénával tárgyal, az égbolt
pedig ónszín horpadásként
tartja távolságát, hogy mást
ne mondjak.

33.

Nem akarok elveszni a részletekben.
Csak rögzítem, hogy autóstoppal
hoztam ki a hamvakat, a téren
banánzöld ernyők lobogtak,
igazi strandidő volt.
Amikor a homokpadok mentén
ellebegve jut idő átgondolni,
mi is történt aznap. A napozók
és fürdőzők közt mindig vannak
ismerősök, olykor engem néznek.
A megfigyelő típusból is lehet
köztünk, aki hazáig következtet.
Vagy éppen mániákus, aki leméri,
hogy a hétvégén gyorsabban haladtam.
Az eredményt ehhez hasonló,
puha jegyzetlapra írja, táblázatba,
amit lefűzhet, vagy elfaxolhat
egyszer.

36.

Már megint kibújt belőlem
a napimádó. Ahelyett,
hogy készítenék valamit
a névnapodra, vagy csak
rendet raknék. Jobb esetben
finomítanám a szöveget,
hogy a burokból született is
teli torokból üvöltjön.
Megpróbálnám beilleszteni,
hogy a leves habját leszedtük
a macskának a kőre.
Hogy porondszolgák táncoltak
a manézs porában, a hold sarlónak
is hitvány, a tejüvegre tapadt
gatyás kémlelőnek pedig tettem
néhány oldalazó lépést.

Milyen szép is lenne...

Milyen szép is lenne
 ha a színek nem egyforma sebességgel
 terjednének
 hanem a sötétebbtől
 a világosabbig lassulva
 egyre lassabban
 szép lenne
 leszállnál a vonatról
 és először meglátnám a pupilládat
 két fekete pontot
 a féhéren világító
 kőzúzalékból
 összelapátolt vasúti töltésen
 majd a hajad
 szálanként tűnnének elő
 a tincsek
 a sötétebbtől az egyre világosabbig
 majd megérkezne a szemöldököd
 és az anyajegyeid
 a kis barna pöttyök
 amiket már többször is megpróbáltam
 feltérképezni
 valósínű hogy megszerezni kellene őket
 egyszer s mindenkorra
 mindet egytől egyig
 lejegyzetelni
 bemérni
 tycho brahe temérdek füzetet teleírt
 csillagkoordinátákkal
 úgy kellene nekem is lejegyezni téged
 minden egyes pöttyöd
 majd előtűnik karod
 arcod
 bokád
 ahol lebarnultál
 a vonat ablakán keresztül
 a naptól

és végül fehér ruhádat látnám meg
 a szálai közé berakódott korom
 már régóta sejtetett valamit
 valamikor a pupillád
 és a hajad sötétebb szálai között
 tűntek fel
 mint egy régi karcos filmen
 a fénylő pontok
 csak sejteni lehetett mindeddig
 hogy valami lesz még ott
 valami volt még ott
 és csak most
 mielőtt még teljes egészében meglátnálak
 derülne ki
 hogy fehér ruhában utaztál
 a vagonok közt
 kormos falak közt
 hófehér ruhában
 milyen szép is lenne
 folyamatosan érkezniél
 színről színre
 és ha elmennél
 mire eltűnnél
 már kezdődhetne is előlről az egész
 gyönyörű lenne
 ülnék az állomáson
 a kényelmetlen padon
 ahol várok rád
 mindennap
 és nézném amint
 előtűnsz
 eltűnsz
 előtűnsz
 eltűnsz ...

Tudvalévő

így
kibírhatatlan
ha
: és
valóban
belcőriül

évtizedek
nehezéke
már
: és
mindennapos
süketcsend

Imádság helyett

(– Kocsis Zoltán zongoraművész emlékére –)

agnus dei / – az utóbbi esztendőkből – / sokat / sírok
/ írhatom – *mondhatom* úgy is / zokogok / majdhogynem /
életkorral járó túlérzékenység / (?) / nem / (!) / habár
/ lehetne / nos / *akkoriban eszméltem* / ... / (!) / ... /
gyermekkor / ... / egészen pontosan / : / '56 novembere /
rám lőttek / azóta / mindennemű / alávaló igazságtalanság /
vacak film / halálhír megríkat / ... / és / látványosan / van
/ ... / pedig / ... / **most** éppenséggel / ... / *staccato* / ... /
némán / fél esztendővel / másfél hónappal ezelőtt / szintígy

Post Tenebras

nem
mintha
eleddig
...

mától
azonban
véggépp'
...

immes

Nagyszombat

1984. Szeben megye, Románia. Mintha az előbbi évszámhoz társítható orwelli világ abszurduma öltött volna testet azokban az időkben errefelé, megtévezve valami egészen sajátos, eredeti kommunista szegénységgel. De ugyanakkor mintha a kíméletlen politikai rendszer is néhanapján szemet hunyt volna egyes kivételek fölött: míg épp javában folyt a falu- és templomrombolás Erdély számos vidékén, helyszínünkön épp ennek ellentéte volt tapasztalható, a csendes, sokak által zárandokhelynek tekintett, és már nevében is provokálónak mondható nagyszombati (vagy más nevén felsőszombati) ortodox kolostorban. Az erődtímenyszerű, négyzet alakú, toronnyal fedett, bejárata mellett kétszintes körépület belsejében meghitt udvar terült el, közepén impozáns, Brâncoveanu-stílusban épített templommal, körülötte pedig gondozott, minden zugot kihasználó, konyhanövények számára előkészített kerttel. Hiába volt ünnepnap, a rendezett, frissen kapált barna ágyások között fekete ruhás, szakállas pópák szorgoskodtak, kihasználva a szép időt, de óránként visszavonultak szobáikba vagy a sekrestyébe egy imára. A nyugati épületszárny tetejének ácsozata megroggyant, javításra szorult; négyen, szintén csuhában, azon erőlködtek, hogy a vastag, hatméteres gerendákat valahogy felvonszolják a lekopaszított padlás tetejére. Vele átellenben, a keleti torony tövében jókora, vaspántokkal díszített fakapu állt, bereszelve, mintha valóban középkori várkastély lett volna. Bárki jött, csengetnie kellett. Biztonság – ezt sugározták a falak, a kapu, a mindennapos déli harangszó. Egy darabka múlt, egy darabka jó, amit a rossz, a jelen nem fertőzött meg. És mindennekfelett a főapát – Bartolomeu atya – rátermettsége, karizmatikus jelleme, amit még a szekusok sem tudtak megtörni, ez volt a titok. Legyen az éjjeli szállást kérő turista, vagy főnökei előtt titokban bujkáló, gyónni kívánó rendőr, a főapátnál bárki megértésre, segítségre talált. Amikor a megyei párttitkár anyósa meghalt, és Bartolomeu elvállalta a temetést, tudta, hogy ezzel többet oldott meg, mint ezer kérvénnyel, jó szóval vagy imával. Így működött a dolog, valamit valamiért; de a remény sosem halt meg a szívében, tudta, hogy egy nap meglesz Isten akarata, és az emberek végül megtalálják majd a helyes utat.

A falakon kívül is nyugalom honolt. Egysávos, kátyús aszfaltút vezetett el a kaputól, majd kanyarogva eltűnt az erdőben, ahol a fák már bontogatták rügyeiket. Itt-ott még ritka hófoltok bújtak meg az árnyékosabb részek alatt, de a hóvirág és a kökös csin már javában virított. Az erdőn túl, a hegyek lábánál már borókabokrokkal tarkított, kövérzöld tisztások terültek el néhány száz méteres szélességben, s onnan már a zúzmarás csúcsú fenyőerdők következtek. Végül pedig, alig néhány kilométer távolságra dél felé, fehér sapkás bércek küldték le hűvös leheletüket a völgy felé. Csend volt, csak időnként hallatszott egy-egy holló károgása a fák felől, s a Húsvét közeledtét hirdető, napok óta szóló tóka ritmusa szinte már része volt a csendéletnek, amint kopogva megtöltötte a visszhangzó völgyeket. Virágvasárnap délutánja volt, vége a télnek, és új élet mocorgott mindenben, ami körülvette a kolostort. Még a hat kilométerrel feljebb fekvő turistaházból is vékony füstcsík emelkedett a völgy fölé, annak jelekül, hogy gazdáik már felköltöztek, kiásták a hó alól a tűzfát, és megkezdtek előkészületeiket az épület rendbetételéhez. Bár az igazi kiránduló szezon csak másfél hónap múlva kezdődött, a házikóban már beindították a generátort, legalább arra a két órára, amíg délutánonként a szobákat takarították, ellenőrizték a villanszerelést, a kályhákat és kéményeket. Egy fiatal, kitartó házaspár kapta az Állami Turisztikai Hivaltól azt a feladatot, hogy ellássa ezt az Isten háta mögötti létesítményt, ami a nyári hónapokban igen keresett volt, szép bevételt hozott az államkasszájának. Ők kezdték meg a téli álom utáni nyüzsgést, tőlük jött a füst. És lám, a beszerzést is megkezdtek, az úton már jött is az első szállítmány. Ilyenkor még nem vették igénybe a kimustrált traktort, ami nyáron háromnaponta járta meg

az utat a városig és vissza, hanem csak a menedékház két öreg szamarát. A csapzott jóságok lassan taposták az aszfaltot, mind a kettő rendszeren meg volt pakolva. Az egyiket zsákok és dobozok lógtak, kötőfékét az öreg beszerző fogta kezében, ő is kitartóan poroszkált mellette. Mintha nem is törődött volna a másodikkal, amelyik vagy száz méterre lemaradt mögötte, mert nehezebb dolga volt: a zsákok tetején egy ember is ült, aki időnként halk noszogatással és jobb cipője sarkával próbálta gyorsabb iramra bírni, hiába. A fordulónál akadtak össze, a kis karaván és a fiatal pap, akinek vékony bal cipője akkor szakadhatott el, zokniban baktatott egyedül, kis tarisznyával a vállán. Az öreg megengedte, hogy szamaragoljon mögötte a kolostorig, még mondta is viccesen, hogy ha Krisztus urunknak nem volt szégyenére, neki se legyen. A fiatalember, számárháton zötyögve, mosolygott is meg nem is, tetszett neki a párhuzam, de szívét inkább izgalom töltötte el, hogy még egy negyedóra, és megérkezik oda, ahol reményei szerint élete hátralevő részét fogja eltölteni. Az útszéli fenyőfák lelógó ágai néha belefésültek farkocsba kötött, sűrű hajába, s hiába próbálta szamarát elkanyarítani, hogy kitérjen a túlévelű koszorúk elől, az unott jóság csak egyenes vonalban volt hajlandó haladni.

Amikor az első számár és gazdája a kanyarhoz ért, ahonnan útjuk a turistaösvényen vitt tovább, megálltak, bevárni a másikat. Az intéző kihasználta a néhány percet, hogy megigazítsa a málhát, megszorítson egy bomladozó szíjat. Az állat ösztönösen a fűre állt, és legelni kezdett. Amikor a második is odaért mellé, a pap leugrott róla, átvette tarisznyáját a vállán, és összehúzta szétzilált köntösét. Bal cipőjét, amit addig a kezében szorongatott, tanácstalanul bedobta egy közeli kukába. Köszönetképpen megszorította az öregember kezét, jó utat kívánt neki. Miután a csacsifogat elindult, hosszan bámult utánuk, mintha az időt húzná, hogy még ne kelljen megfordulnia. Aztán, mikor addigi útítársai eltűntek a fák között, mégis hátraarcot csinált, szembenézve a két toronnyal az út végén. A délután lassan estébe váltott, rózsaszínű napsugarak simogatták a fehér falakat, a hideg érezhetően settenkedett kifelé az erdőből. Az út gödreiben a tócsák széle kásásodni kezdett. Még jobban összeszorította magán vékony leplét, magára húzta fejfedőjét, majd elindult, nagy levegőt véve. Lesz, ami lesz.

A csengő hangja idegenül sípolt bele a csendbe. Semmi mozgás. Halk mormolás hallatszott csak, a délutáni ima hangja. Rosszkor érkeztem, mondta magában, de megnyomta még egyszer a gombot. Ezúttal egy szerzetes lépett ki az egyik sekrestyéből, nagy halom összedrótozott kulcsot cipelve kezében, és sietős léptekkel jött kaput nyitni.

– Isten hozott – köszöntötte a fiatalembert –, a főapát szólta, hogy érkezel, majd a liturgia után keresd fel, ott, ni, hátul, a lépcső alatt.

– Köszönöm – szólt a fiú, és körülnézett, hogy hol lehet majd a szobája. Már kérdezni is akart valamit, amikor a másik, mintha kitalálta volna a gondolatait, a fenti galériára mutatott:

– Ott fent, az utolsó szoba, az lesz a tied. Itt a kulcs, tűzfát a fészkerben találsz, a mellékhelyiség pedig arra van. – Ő is fázósan összehúzta zubbonyát. – A többi majd Bartolomeu atya elmagyarázza. – Azzal indult is befelé, otthagya a jövevényt a kövekkel kirakott járda közepén, egyedül.

Körülnézett. Tetszett neki a belső tér, meghitt és rendezett volt. Jó érzés volt ilyen benyomással indulni az ismeretlen felé. Ha még a főapát is kedves lesz, márpedig mindenki azt állítja róla, édesapjával az élen, akkor jó helye lesz itt. Áradt a falakból az isteni nyugalom, imára kulcsolta kezét, hálát adva a Mindenhatónak, hogy útja zökkenőmentes volt. Csupasz bal lábán elsiklott a tekintete, ennyi valóban nem számít. Felment a nyikorgó lépcsőn, végiment a galérián, és onnan fentről még szebbnek látta az udvart. Kikulcsolta a durván faragott ajtót, a szobát is elfogadhatónak találta, bár nagyon pici volt. Egy ágy, egy asztal székkal, vaskályha, párás ablaküveg. Ágynemű sehol, szekrény sem volt, és a falak is csupaszon, sápadtan bámultak rá. Érezni lehetett, hogy a szobát nemrég meszelték ki, tisztaságszaga volt. Nem is időzött sokat, tarisznyáját letette, és kiment, hátha talál valakit, akitől szerezhet egy takarót párnával, szeme sarkából a lépcsőfeljárót lesve, hogy mikor jön a főapát. Nem tudhatta, hogy néz ki, de bízott magában, hogy csak felismeri majd.

Nem volt nehéz dolga: Bartolomeu atyát hatan is követték, látszólag sürgős mondanivalókkal, de az öreg pap sietve vágott át az udvaron, egyenesen a lépcsőfeljáróig. Megfordult, közölte a többiekkel, hogy egy óra múlva jöjjenek vissza. Felnézett a tölgyfából ácsolt galériára, és fél kézzel intett a jövevénynek, hogy lent várja, majd belépett az irodájába. Amikor a fiatalember félő mozdulattal lenyomta a kilincset, kikiabált:

– Csak bátran, fiacskám, csak bátran!

A papocska halkán becsukta maga mögött az ajtót.

– Jó napot. Bartolomeu atya? – kérdezte, pedig semmi értelme nem volt, de úgy gondolta, hogy az egyszerű köszönés túl kevés lenne.

– Isten hozott, fiatalember. Paisie a neved, ugye? Paisie atya... – ízlelgette a furcsa szót. Ilyen vett nevet nem tapasztalt egyetlen más felszentelt papnál sem. – Nos, Paisie, hadd kérdezzem meg civil nevedet is, a családneved ugye Popescu, mint apádnak, és még minek kereszteltek? Vasile vagy te is, mint az öreged?

– Nem, engem Ionnak hívnak a személyazonosságimban. A vett nevemet meg azért választottam két hete, mert én is tovább akarom képezni magam, akárcsak névadóm, Egyiptomi Szent Paisie, a tanult.

– Nagyon jó, nagyon jó – bólogatott Bartolomeu atya –, tanulni, művelni magad, azt mindig kell... Oszd apád hogy van? – tette fel váratlanul a kérdést. – Még mindig szolgál a faluban, vagy már átadta valami fiatalabbnak a helyét? Miért nem téged rakott a helyébe?

– Mert... én nem akarok falusi lelkész lenni. És oda, arra a vidékre meg ki más menne. Lehet, hogy apám átadná a hivatalt másnak, de amíg nincs senki, addig ő marad a falu papja... Nem szeret ilyesmiről beszélni. Engem egyszer sem kérdezett erről, hisz tudta, hogy mik a szándékaim...

– És az egészsége? Levágták végül a lábát? Tudom, hogy milyen szörnyű balesete volt.

– Hát igen... Bokából vágták le, de jól van. Bottal jár, múltábal. Azóta nem panaszkodik.

Csend ereszkedett a sötétedő szobára. A főapát meggyújtott egy gyertyát, majd helyel kínálta az ácsorgó legényt. Megpaskolta a cserépkályha fényes, barna oldalát, megkérte a fiatalembert, hogy dobjon két felhasított fadarabot a tűzhely apadó paraszába.

– Miért ide jöttél? – kérdezte végül. – Tudod, hogy így is elegen vagyunk, másutt meg kevesen. Megírtam, nem? Alig tűrnek meg minket. Nehéz már, egyre nehezebb megmaradnunk, pénzt alig kapunk. Az emberek is szegények, a persely egyre üresebb... Az a kevés turista pedig, aki néhanap megalszik a padláson... azoktól nem fogadok el semmit.

Belenézett a sápadt arcan ülő kék szemekbe, a gyertyafény tánca csillogóvá tette a fiú tekintetét. Az nem válaszolt. Nem kellett. Ha dugig lett volna a kolostor, neki akkor is lett volna itt helye. A levél miatt, persze. Amit az apja írt Bartolomeunak, bár sosem szólt róla. Csak mondta, hogy Nagyszombat, ha csakugyan szerzetes akarsz lenni, oda menj, mert a főapát jó ismerősöm. Semmi többet nem volt hajlandó elárulni, de most, elnézve az idős embert, aki vele szemben ült, ahogy merengve turkálja szakállát, gondolataiba feledkezve, tudta, hogy benne is ugyanazok a közös emlékek kaptak szárnyra, mint akkor, az apjában. Elmosolyodott, alig láthatóan. Az öreg pap, aki valószínűleg sose fogott fegyvert a kezében, úgy viselkedett, mint egy régi háború leszerelt frontkatonája, merengve révedt a szoba sarkában táncoló tűzcsíkra. Szeme könnyes volt; és Paisie tudta, hogy az édesapjára gondol, a másik veteránra, akivel együtt járták meg a hadak útját, és valaha biztos megmenthette az életét. Kérdezni készült valamit, de akkor a főapát hirtelen felemelte mutatóujját, és az ajkaira nyomta. Enyhén megrázta fejét, majd összeráncolt szemöldökkel jelezte, hogy máskor folytatják ezt a témát. A fülére bökött, jelezve, hogy lehallgatókészülék van valahol az irodájában elrejtve. Nagy zajjal, szándékosan nagygal, hátralökte székét, elindult az ajtó fele.

– Hát akkor – mondta – holnap a reggeli misén találkozunk. – Kikísérte a fiatal szerzetest, ajtót nyitott neki. – Kaptál ágyneműt, mindent? – kérdezte, de mire a másik megfordult volna, hogy válaszoljon, az öreg már be is húzta fázósan az ajtót. Másik két apát is ácsorgott a folyosón, ők is látták, hogy ügyeiket tanácsos lesz holnapra halasztani.

A holnap valamivel hamarabb köszöntött be, mint várta; hajnal felé felébredt, annyira fázott. Hiába szerzett végül takarót tegnap este, a vaskályha nemigen tartotta a meleget a kifűtetlen szobában, úgy látszik, ezentúl éjjel is tüzelnie kell majd a hidegebb napokon. Koromsötét volt még kint, bent a huszonöt wattos égő alig hunyorgott, amíg felizzította a paraszt és megpakolta a kályhát. De visszaaludni már nem tudott.

Hatkor már ott volt a templomban, ő volt az első. Álomosság kerülgette, ha nem lett volna olyan hideg, talán el is bóbiskolt volna a mise alatt. Nem Bartolomeu tartotta a liturgiát, hanem a helyettes fő-

apát, azt rebesgették a többiek, hogy az öreg nem érzi jól magát. Azt vette észre, hogy a többi szerzetes kerüli őt, vagy egyszerűen számba se veszik. Mintha ott se lett volna. Csak az intéző, aki tegnap kaput nyitott neki, biccentett a végén, amint kifelé tódultak a templom ajtaján, hogy aztán ki-ki nekilásson az aznapra kitűzött adminisztratív feladatának: egyesek a fészerbe igyekeztek, mások a konyhára. Ő csak állt és bámészkodott. A főapátot leste, de az nem mozdult ki a szobájából, kilenc óra felé az intéző pap bekopogott hozzá egy öl fával és egy gőzölgő teáskannával. Megvárta, míg kijön, és megkérdezte, hogy neki mi lenne a feladata, de a másik csak legyintett: ma még semmi.

Visszament a szobájába. Hozott valahonnan egy széket, és pakolni kezdte a cókókóját. A könyveket egymásra rakta egy sarokban, kevés ruháját összetűrte és az ágy sarkára tette. Kitakarította a hamut, ablakot nyitott. A tavaszi nap egyre melegebben süttött kint, a párolgó dér mintha délibábot vetett volna a fenyvesek fölé, millió vízcsepp csillogott a fák rügyein. Kedvet kapott egy sétához. Mindig is vonzotta a természet szépsége, vadsága. De vajon kap-e kimenőt? El lehet-e hagyni a kolostort, csak úgy, néhány órára? Jobb híján ismét megkereste az intézőt, aki elmosolyodott:

– Én sem tudtam volna jobbat ajánlani neked mára. A meditáció a természetben a legjobb, Paisie atya... – mondta, és enyhe gúny érződött a hangjából. – Ebédre azért érj haza, egyre. – Kihúzta öblös zsebéből a kulcsokat, és ajtót nyitott. – Kellemes sétát!

Paisie kilépett, nagy lélegzetet véve, megtöltötte tüdejét a friss, harapnivaló erdei levegővel. Hogy hiányzott neki ez az egyetemi évek, a gyulafehérvári kanálisszagú utcák után! Mintha csak otthon lenne, a falujában, a bukovinai hegyek lábánál. Nem a városka felé megy, dehogyis. Az aszfaltút végén kitaposott erdei út indult a fák közé, piros háromszöggel jelölve, és egy rozsdás pléhtábla is fel volt szegezve: Felsőszombat Menedékház: három óra. Felsőszombati Nyereg: hat óra. Hát... megyek, amíg megyek, utána meg visszafordulok. Legalább a fenyőerdő széléig.

Eleinte lucskos volt az avar – cserecipője is átázott, félt, hogy ez is tönkremegy –, de feljebb még fagyos volt, keményen csikorogtak lába alatt a vékony, beszakadó jégpáncélok. A fákon itt-ott bevéssett, darabos betűkkel írt nevek, szívek, dátumok. Aztán sziklás részen haladt át, árnyékaikban hófoltok, egykori turisták névjegyeiként tábornüzek koromnyoma látszott a nagy szürke köveken, amelyeket mintha egy óriás szórt volna szét a gyér fák között. Figyelnie kellett a lába elé, egyszer-kétszer megcsúszott és el is vágódott, de nem ütötte meg magát. Egy rámenős holló kísérte útján, fáról fára szállva, talán turistának nézte, szendvicsmaradékot remélt. Cinegék kórusa zengett nyitnikéket körös-körül. A lombhullató erdő fái közé észrevétlenül fenyők keveredtek. Aztán a bükk lassan eltűnt, de a fenyők ugyanolyan ritkák maradtak. Megjelent a fű, vékony szálú, sűrű, alpesi fűszőnyeg, amin megolvadt zúzmara csillogott. Kiért a tisztásra. A nap már a szemébe süttött, ahogy az előtte magasodó sziklákat nézte felemelt fejjel. De úgy döntött, hogy negyedórát még mászik. Csorgott róla a veríték, haja vizes volt, felöltőjét levette, és megállt, hogy a dereka köré csavarja. Hátrafordult, hogy megnézzze, nem éri-e a sáros földet, kicsit megigazította, aztán ahogy előrenézett, elhűlt benne a vér.

Két méterre tőle, szinte a semmiből testet öltve, az ösvény közepén egy vicsorgó kutya ült. Kutya – de nagyobb volt egy kosnál, és a feje... az ádáz szemek, a hangtalanul vicsorgó, felhúzott ínnyú szája, amiből fehér nyál csorgott a hüvelyknyi, sárga fogak résein át... a hatalmas mancsok, a fehér bunda, ami most piszkosszürkén, csapzottan lógott a füig, az apró, szőrbe ágyazott fülek – inkább egy bozontos jegesmedvére emlékeztették. Nyaka körül szegekkel kiveret bőrszík volt, és egy láncon lógó, simára suvickolt fadarab. Paisie megkövült. Tudta, hogy nem tanácsos az állat szemébe nézni, mégsem tudta levenni róla tekintetét. Azt is tudta, hogy bármilyen óvatlan mozdulat elindíthatja a kutyaiban a támadóösztönt. Még az ujját sem merte megmozdítani, csak várt, kőbávként. A vicsorgó eb is mozdulatlanul állt, de tekintetében a vadság nem enyhült. Mindketten vártak, talán ugyanarra a jelre, ami megoldja a fagyos status quót: felhangzott a várva várt füttyszó. Egy sárgás bundába burkolózott juhász jelent meg futólépésben az egyik szikla mögül, botjával hadonászva, majd ahogy közeledett, krákogó parancsszavakat pattogott a kutyának, amelynek lassan lehervadt pofájáról a bájvicsor, meglengette farkát, és félreállt, de nem ment messze, csupán ötlépésnyi távolságra, ott pedig leült a földre. Úgy tűnt, megnyugodott, pislogott a napba, de azért látszott, hogy a jövevény minden mozdulatát pontosan követi, figyeli.

– Jó napot! – kiabált oda a fiatal pap. – Hála Istennek, hogy közel volt! Már azt hittem, rám támad a kutya... Úgy megijedtem, hogy teljesen reszketek... Húha, jó nagy kutya van magának!

– Adjon Isten! – köszönt vissza a juhász, majd megnyugtatóan folytatta. – Nem csinál semmit, ne féljen túle, nem bánt. Hé, Ursu, idenézz! – szólt a kutyának, de az figyelemre se méltatta, és a felé repülő tőrödarabkát úgy kapta el fröcskölő szájával, hogy oda se nézett. Állkapcsa nagyot csattant, a nyakára láncolt lécs visszacsapott az orrára. Prüszkölt egyet, suta, csöppet sem méltóságteljes fejmozdulattal, és ezzel mintha megpecsételte volna az idegen és közte beállt békét.

– Mi szél hozott erre, atyám? – kérdezte a csobán. – Amikor a kutya elszaladt, azt hittem, valami bolond turista gyün, bár ilyenkor még nem jelennek meg, félnek a hótól meg a lavináktól. De aztán maga... A monostorból gyüttél?

– Igen, én csak...

– A főapát küldött, ugyi, túró kéne? – mosolygott két kapafogával a juhász. – Meg bárány... Na, de mondd meg neki, hogy túl korai, még kicsik a bárányok. És csak a múlt héten gyüttünk föl. Talán idén nem is tudok adni, majd csak májusban...

– Nem az apát küldött, uram, magamtól jöttem. Tetszenek a hegyek... És gondoltam, sétálok egyet ebben a szép napsütésben.

A csobán ismét nevetett, kivillantva barna fogait a csapzott bajusz alól.

– Sétálni... értem. Hát akkor maga is pont olyan bolond, mint a többiek... A hegyek... azok tényleg szépek most. De veszélyesek is. Most van a hócsuszamlások ideje. Ha nem tudod, merre kell menni, könnyen meghalsz... – Elindult fölfelé a hegynek. – Gyere utánam.

A pap is elindult, kullogva a бүдös bunda mögött. A behemót eb öt méterről követte. Körülbelül két perc múlva feltűnt a nyáj is, két apróbb, vadul csaholó kutya társaságában, majd a hevenyészett juhászlak. A vadzöld fenyvesek közt pedig, magasabban, már látszott is egy fehér pontocska, rozsdavörös folttal a tetején: a menedékház. A karámok és a kunyhó mellett egy maszatos fiúcska üldögélt, késével egy ágat farigcsálva.

– A fiam – mondta a juhász. – Nem tud beszélni.

A szerzetes hallgatott, körülnézett. Megsimogatott egy anyja alatt bujkáló kisbárányt, mire az egyik kisebb kutya ismét ugatni kezdett, körülötte ugrálva. Nem messze a vezérkos nyakcsengője kolompolt. A holló, ami idáig követte, rászállt egy birka hátára, de az ugató kutya most őt vette célba, elszállt.

– Ülj le! – mutatott a juhász egy tuskóra, majd előhúzott gúnyájából egy üveget, kicsavarta a kupakját, és ő is leült egy fatörzsre. Húzott egy nagyot a flakonból, könnyes szemmel megborzongott, krárogott. Nem víz, állapította meg Paisie.

– Nesze, igyál te is.

– Ó, én nem szoktam alkoholt... – kezdte a pap, de aztán látta, hogy a csobán nem is őhozzá szólt. A bozontos Ursu ballagott oda, megvárta, míg gazdája egy rozsdás konzervdobozt félig megtölt pálínkával, majd prüszkölve lefetyelni kezdett belőle, amíg nem maradt benne semmi. Nyáladzva elvonult, Paisie meg csak bámult utána, de nem szólt. Nem tudta, hogy mosolyogjon vagy csodálkozzon.

– Szóval a hegyek... azért gyüttél ide – szólalt meg halkán a csobán. – Nem kérsz túró? Nem vagy éhes? Puliszkám is van, még azt hiszem, kenyér is maradt...

– Nem kérek, köszönöm – mondta Paisie –, de ha lenne egy kis vized... Megszomjaztam a nagy ijedségre...

– Ott van, a viderben, meg egy bögre is lesz ott. Dani – kiabált oda a fiának –, hozz egy csupor vizet a tisztelendő úrnak!

A fiú hozta a vizet, megvárta, míg Paisie iszik, aztán visszavitte a kannát a vödörbe.

– Mikor gyüttél? A kolostorba... Még nem láttalak, tavalý biztos nem voltál még.

– Háát... én tegnap érkeztem – vallotta be nevetve a fiatal szerzetes –, új vagyok itt.

– Akkor azért. És hunnét?

– Most Gyulafehérvárról, a teológiáról. De amúgy moldvai vagyok, Bukovinából.

– Az szép lehet – válaszolt a nyáj őrzője, fejébe nyomva egy kucsmát –, ott is sok a csobán. És a legelők is.

Ezzel csend lett. Tíz percen át nem szóltak egy szót sem, csak bámulták a hegyet, az ősz csúcsokat.

– Mér' gyüttél ide? – kérdezte kisvártatva a juhász.

– Maga is ezt kérdezi?... Mondom. Mert szeretem a hegyeket. És Bartolomeu meg... ismeri apámat – vallotta be a pap, csak úgy, maga is meglepődve, mi készítette, hogy ennek a vadidegen embernek ilyesmiket elmondjon. Azt sem tudja, hogy hívják. – És azért, mert segíteni szeretnék az embereknek. Hogy tanuljak, hogy felkészüljek, meditáljak... Szóval ilyesmi miatt, tudja, amit a szerzetesek csinálnak.

– Értem – mondta halkán a másik, de lerítt róla, hogy nemigen érdekli a magyarázat. Tekintete messzire révedt. Látszott, hogy tépelődik, bundája szőrét morzsolgatta, aztán rágyújtott egy görbe cigarettára. A gyufa csak harmadszorra gyúlt meg. Nagyot húzott ismét a pálínkából, aztán megkérdezte:

– Mér' ölték meg az emberek Jézus Krisztust?

Paisie ránézett. Ilyen kérdésre nem számított. Aztán elmosolyodott, és arra gondolt, hogy ennek az egyszerű embernek vajon miért ilyesmi jár az eszében. És hogy miképpen lehetne neki érthetően elmagyarázni Krisztus urunk áldozatát, amikor a buzgó templomjárók zöme sem biztos, hogy érti. Mert ez az egyszerű, hegyek közt elszigetelt ember valószínűleg nem sűrűn jár misére...

– Hát... ezt nehéz elmagyarázni. Tulajdonképpen nem is úgy kell venni, hogy az emberek megölték, ugye, keresztre feszítve, hanem hogy ő saját magát feláldozta. És azért tette ezt, hogy segítsen nekik, hogy megváltsa őket a gonosztól, a lelküket, érti? Röviden ez a lényege, de ha akarja, részletebben is el tudom magyarázni... Ha van ideje.

A csobán ránézett a papra. Körbetekintett, kezével nagy félkört leírva.

– Hát... amint látod, időm az van. – Elővillantak a barna fogak, szélesen nevetett. De lehervadt arcáról a mosoly, amint tekintete megállt valahol Paisie válla fölött, mert észrevett valamit a hegyoldalban.

– Húha... – szólt –, máris itt van? Jobb, ha most visszamész a kolostorba, ahonnan gyüttél, de sürgősen.

Abban a pillanatban mind a három kutya megvadult. Eszeveszetten csaholni kezdtek, nekiiramodtak a tisztáson át, és a fiatalember látta, hogy valami mozog, alig háromszáz méterre tőlük, a bokrok mögött.

– Fölébredt – magyarázta a pásztor –, és ilyenkor, téli álma után nagyon éhes. Úgy látom, két bocsa van – meresztette szemét, ujjával is abba az irányba mutatott.

– Ajaj – mondta Paisie –, akkor én most sietek. Remélem, útközben nem találkozom vele...

Felállt, és elindult lefelé az ösvényen, hátra-hátrapillantva, lesve az ugatás hangját, hogy merről jön, de egyre messzebből hallatszott. Úgy látszik, a medve megijedt a nyáj őrzőitől, vagy talán a nagy hangtól, és jobbnak látta elmenekülni a juhok közeléből. Ahogy ment visszafelé, Paisie megismerni vélte az egyes helyeket, fákat, sziklákat, amelyek mellett jövet elhaladt. A jég már mindenhol megolvadt, lucskos lett az ösvény, léptei viccesen cuppogtak. Másfél óra múlva már hallotta a déli harangszót a napsütötte völgyből. Ebéd előtt tíz perccel belépett a kolostor udvarába, az intező szerzetes csak mosolygott sáros ruhája láttán.

Egész nap a csobán szavai csengtek a fülében. Ki tudja, mi kavaroghat abban a kócos fejben, a ragacsos kucsma alatt? Mit tudhat, és mit érthet egy egyszerű ember a Szentírásból? „Mér' ölték meg Jézus Krisztust?” Aztán továbbvitte a gondolatot: mi lett volna, ha nem feszítik keresztre? Ha Barabbás helyett őt engedték volna szabadon... Sokszor keresett kiskaput a bibliai szövegekben, sok furcsaságot észlelt és képzelt el magában, megpróbálva kitalálni, hogy a rejtjeles, pontatlan történetekben, amelyek csak úgy hemzsegnék a Bibliában, vajon mennyi lehet igaz, és mennyi az írói vagy fordítói túlkapás, értelmezés. Ha valaki nem hitbuzgó, vagy nem hallja hetente a templomban imádkozó Urunk keresztfeszítésének történetét, hanem csak úgy röptében, véletlenül értesül róla, mint valószínűleg a mi juhászuk, mit gondolhat az egészről? Hinni fog-e Istenben, nem gondolja-e úgy, hogy cserbenhagyta egyetlen fiát?...

Eldöntötte, hogy másnap is felmegy a tisztásig. Meg sem kérdezett senkit, kikérezkedett a kapun, és izgalommal teli szívvel indult útnak. Kissé félt, egyre hallgatózott és leste a fák tövét, de szerencsére a medve nem merészkedett ilyen közel a városhoz. Az ég nem volt olyan tiszta, mint tegnap, szürke fellegek gyülekeztek az égen, olyanok, amelyek láttán nagyapja mondta volt régen, hogy ezek bizony

hófelhők... De nem ijedt meg, mosolyogva nézett a párába bújó bércek felé, s ment, mászott. Úgy tűnt, hogy a néma sziklák, mohás törzsek, amelyek mellett az ösvény vezetett, mintha emberemlékezet óta ismerősei, barátai lettek volna, pedig csupán tegnap látta őket először. Hallani vélte a rügyek mocorgását, a beindult fák nedveinek keringését a csillogó kérgek alatt. Életet érzett maga körül, megbújt, titkos életet, olyanszerűt, amilyet mindig is kívánt magának.

A tisztás szélére úgy két óra múlva ért, és lélegzetvisszafojtva lesett minden zug mögé, mert már tudta: Ursu messziről érzi a közeledtét. És valóban, a kutya szinte pontosan ugyanazon a helyen várt rá, ugyanúgy vicsorogva, felborzolt szőrrel, akárcsak egy nappal korábban, mintha sose látta volna őt, mintha teljesen elfelejtette volna, hogy tegnap ez az ember egy órán át csevegett a gazdájával. Földet döngögetve rohant felé, megállt, és leült pár lépés távolságra, vad szemével minden gesztusra azonnal reagálva. Paisie eleinte megpróbált továbblépni, de az állat tekintetében a tűz még jobban fellángolt, néma torkából lihegő morgás szakadt fel. Az első mozdulat után rájött, hogy az eb nem tréfál: innen nincs tovább, meg kell várni a juhászt. Aki már füttyült is, még mielőtt megjelent volna a pap látókörében. Kettőt, röviden és élesen, akár a vonatsíp. Mintha kicserélték volna, a juhász abbahagyta a vicsorgást, félreállt, és hangtalan árnyékként közelről követte a jövevényt; nem volt valami kellemes érzés.

A fiú most is ott ült, a tuskón, valamit evett. Rá se nézett. A juhász elébe jött, üdvözölte.

– Tudtam, hogy máma is elgyüössz – mondta. – Ni, mivel vártalak! – mutatott a kormos fazékra, amely a tűz fölé volt akasztva. – Friss puliszkát főztem!

– Köszönöm – mosolygott az atya –, éhes is vagyok... Aztán a medve elment? – kérdezte, inkább csak a társalgás kedvéért, amíg a csobán kiszedte tálakba a gőzölgő ételt. Túrót szeletelt hozzá, friss tejet öntött ki három csuporba. Odahívta a fiát is.

– Elment hát. Fél az. Ezek a kutyák jók ám. Egy évben megölték az egyik bocsát. Kicsi vót és gyenge, megdöglött vóna úgysis...

– Bántja a juhokat?

– Háát... bántaná, ha hagynám...

– Sok birkája van?

– Kétszázhusz. Az sok? Vót olyan év, hogy háromszázötven is vót. – Komoran nézett maga elé. Fújta a forró mamligát. – De most már más idők járnak. Most már nem adhatja más a birkáit nekem, hogy vigyázzam őket, csak a fejések. Nekem sincs egy se, ami az enyém... Látod, a kékek a mérleggyár igazgatójáé, neki van a legtöbb, aztán a pirosak a párttitkáré, van a tanácselnöknek is vagy harminc birkája nálam... Még a túrót is elveszik. Mindent elvisznek. Nem vótam a piacon tavaly július óta. Nem marad. Csak gyűnnek a nagy autóikkal, én meg lecipelem az úthoz, a fiammal. Hónap is gyűnnek, visznek hat bárányt, meg négyet a másik... Estére levágom őket. – Bekapott két falást, ránézett a papra, aki csak hallgatagon majszolt, és figyelte a juhokat, most már észrevette, hogy mindegyiket színes festékekkel megjelölték. – Minden birkával be kell számolni. Amikor megdöglük egy, az baj. A fejit el kell tegyem, hogy lássák. De a húsát megeszem. Ha nem beteg. Hát ezér' mondtam tegnap, hogy Bartolomeu hiába küldött. Mer idén nem lesz bárány a kolostor asztalán. De túrót majd adok, csak mennyenek ezek el hónap, majd úgysis gyüössz még...

Elhallgatott. Ettek, szürcsölték a friss, szagos tejet. A gyerek felállt, intett valamit az apjának, aztán bement a kunyhóba. A csobán elvigyorodott.

– Látom, éhes vótál. – Összeszedte a két fatálat, letakarta egy ronggyal. – Szóval, ha már máma is itt vagy, elmondhatnád, hogy is vót az a keresztrefeszítés. – Valahonnan elővarázsolta a pálinkásüveget, ami most is félig volt, mint tegnap, ivott egy kortyot, és inkább csak a mozdulat kedvéért odatartotta Paisie elé, de a pap elutasítóan intett. Barna, repedt körmű kezével megrázta, és nézte a buborékokat.

– Aszongyák, az a jó pálinka, ami gyöngyözik. És meg kell tartsa a gyöngyöket addig, amíg elmondod a Miatyánkot. – Vigyorgott, két barna foga között túrómaradék virított. – Csakhogy én nem tudom a Miatyánkot, atyám. De ha megtanítod, majd elmondom, és nézem a gyöngyöket. Csak előbb meséld el, mér' feszítették keresztre Jézus Krisztust. – Arcáról eltűnt a mosoly, látszott rajta, hogy a bevezető elhangzottnak tekinti, és most már választ vár. Igazi, komoly választ. S mintha megéreztette volna a hangulatváltozást, Ursu is letelepedett a közelbe. A pap már várta ezt a kérdést, elengedte a

füle mellett a juhász szavaiban rejlő acélt, nyílt tekintettel nézett rá. Ez az ember tiszta, gondolta, ennek úgy kell elmondani, ahogy azt a teológián tanították, egyenesen, hókuszpókusz és tömjénfüst nélkül. Füstöl eleget úgysis a nedves fa a kondér alatt.

– Az emberek jók – kezdte –, de nem mindegyik. Tudja ezt maga is. Ahogy néha egy birka elmászkál a nyájtól, úgy az emberek is néha eltévednek, rossz irányba mennek. És amikor sokan tévednek el, összegyűlnek és rosszat cselekszenek. Megváltoztatják a világot. Lopnak, csalnak, hazudnak, bántják a másikat. Látja ezt maga is, amikor télire lemegy a völgybe. És látta ezt Isten is, akkor régen. És azt mondta, hogy ez nem jó, hogy segíteni kell az embereknek, hogy a jók ne változzanak álnokká, és a gonoszok térjenek meg. Ezért küldte le a fiát, Jézust a földre, hogy segítsen. Ő meg segített, ahogy tudott. Tanította az embereket, gyógyított, enyhített a szenvedőkön, jóra ösztönözte a gonoszokat, meg hitre, de túl sokan voltak. Nem tudta mindegyiket megtéríteni, minden szenvedőt kigyógyítani.

– Nem lett vóna egyszerűbb, ha az Isten nem teremti meg a szenvedést? Ha nem teremt betegséget, vakságot, némaságot? – És szándékosan nem nézett a kunyhó fele, fejét a másik irányba fordította.

– Nem tudom – mondta Paisie –, én ehhez nem vagyok elég okos. De biztos tudja az Isten, hogy miért kell ez így legyen... A szenvedés néha segít, hogy a jót értékelni tudjunk...

– Hogy nézett ki ez a Jézus Krisztus?

– Fiatalember volt, olyan... sovány, szakállas, meg hosszú haja volt. – A csobán ránézett a papra, végigmérte, mosolygott.

– Hogy járt? Lovon?

– Nem volt neki lova. Gyalogosan járt-kelt.

– Kár. Nekem vót egy lovam egyszer. Szeretem a lovakat. És... mér' járt gyalog? Az apja mér' nem adott neki lovat, szekeret, pénzt, hogy vegyen? Az Isten mindenre képes.

– Hmmm... Nem hiszem, hogy ez segített volna. Úgysem tudott volna mindenhova elmenni, mindenhol segíteni... Más volt az Isten szándéka. Rá akarta vezetni az embereket a helyes útra. Ezért áldozta fel magát Jézus. Illetve az Isten, mert ő vette rá a fiát, hogy addig térítsen, addig hirdesse a jót, amíg a rossz emberek végül megelégedik. Érti? Amíg megölték. De akkorra a hit magja el volt már hintve az emberek lelkében... És megértették az áldozatot, aztán látták, hogy két nap múlva úgysis feltámadt, és visszament az apjához a mennybe... Akkor kezdtek csak el igazán hinni a tanításaiban... – kérdően nézett a juhász felé, az arcát vizsgálva, hogy vajon a mondottak eljutottak-e a csobán tudatáig, elméjéig. – Ezért volt szükség arra, hogy Jézus Krisztus meghaljon a kereszten.

Csend lett. Csak a madarak csicseregtek. A szerzetes várt egy darabig, majd úgy gondolta, hogy könnyebb témával folytatja.

– Hallott az Utolsó Vacsoráról?

A pásztor először nem szólt semmit, aztán csak felvonta a szemöldökét.

– Utolsó vacsora? Mér' utolsó?

– Így nevezték el azt a vacsorát, ahol Jézus megvendégelte a barátait, a tizenkét apostolt, és elmondta nekik, milyen áldozatra készül. Ez egy nappal azelőtt volt, hogy elkapták és keresztre feszítették. Akkor bírta rájuk tanainak folytatását meg a hittérítést.

– És mit adott nekik enni?

– Kenyeret meg bort. Azt mondta nekik, hogy azontúl mindahányszor kenyeret esznek, gondoljanak tanítójukra, mert az a kenyér az Ő teste, aki a kereszten meghalt értük. Szimbolikusan, érti, és azóta is az emberek, amikor kenyeret szelnek, az Ő testét veszik magukhoz. A bor meg a vérének jelképezi.

– A bor valóban piros, mint a vér – mondta a juhász. – De a kenyér?... Biztos nem húst ettek?

– Nem – mosolygott a pap –, kenyeret. Kovásztalan kenyeret.

– Én meg aszondom, hogy ha a Krisztus testéből ettek, akkor az hús vót! – szögezte le a csobán, és ő is elmosolyodott.

Paisie nem folytatta. Időt akart hagyni a másiknak, hogy megeméssze a hallottakat. A juhász csak ült, és maga elé bámult. Látszott rajta, hogy gondolkodik. Az üveget csak szorongatta a kezében, megfedkezett róla. A fiatalember felnézett az égre, mintha azt várta volna, hogy mikor jelenik meg az első szállingózó hópehely. Aztán néhány perc múlva a csobán felállt, és elindult a kalyiba felé. Hátra se nézett, úgy szólt a paphoz:

– Hónap délelőtt ne gyere, lent leszek a völgyben. De ha délután gyössz, mutatok neked valamit. – Azzal belépett a kunyhóba, és ki se jött. Ursu utánament, leheveredett az ajtó elé. Nem is nézett a szerzetesre, aki felállt, nyújtózott egyet, és elindult az ösvényen lefelé. Már vége volt az ebédnek, mire a kolostorba ért.

Alig várta a másnap délutánt. Reggel összebarátkozott egy másik fiatal szerzetessel, aztán a tető ácsolásánál segített, de ebéd után elkéredzkedett. Sétálni, meditálni, ugye, kérdezte a kulcsokat rázva a mindenese pap. Bólintott, és mosolyogva indult a hegynek. Ismét borongós idő volt, de meleg; lucskos volt az ösvény, a hófoltok körül tócsákban állt a víz. Jócskán megizzadt, mire a tisztás szélére ért, és ezúttal már türelmesen várta meg a behemót kutya jelenetét, megpróbálva egy-két nyugtató szót mondani a morgó ebnek, amelyik ma is ugyanolyan elszántan vágta el útját az ösvényen. Két rövid fütty, és a láthatatlan Szezám kitért előtte, Ursu elhordta magát.

– Gyere, mer’ nemsokára lemegy a nap – mondta üdvözlő helyett a pásztor –, és akkor nemsokára gyün. A medve! – emelte meg hangját, mintha viccesen rá akarna ijeszteni a papra. – Reggel levágtam a bárányokat, le is cipeltem őket, a párttitkár árója már várt. A maci meg a szagra gyün. Gyere utánam!

Bement a házba, ráparancsolt a fiára, hogy maradjon helyben. Maga mellé hívta mind a három kutyát, elindult az ösvény mellett, elkanyarodva a jelzett útról be a fák közé, és intett Paisienek, hogy kövesse. Zsebéből gyufát kotort elő, meg egy kést, mintha megvizsgálná, hogy mindene megvan-e, majd visszadugta a suba ráncai közé. Úgy haladt a gyér fák között, mint aki betéve ismeri a környéket, a szerzetes lihegve tudta csak követni, nem volt edzésben a természet ölen élő emberhez képest. Öt perc sem telt el, Paisie úgy gondolta, hogy háromszáz métert sem tettek meg, amikor a csobán megállt. Hátrafordult, pálinkásüveggel a kezében. Suttogóra fogta a szót:

– Még nem hiszem, hogy itt van. De azért maradjunk csendben. És jó lenne, ha meghúznád te is ezt az üveget! – Odanyújtotta a papnak, aki kortyolt is egy rövidet belőle. Miközben az üveget magasra emelte, látta, hogy az amúgy is szürke ég a néhány perc alatt már el is kezdett sötétedni. Továbbmentek, ezúttal lassabb iramban, kisvártatva egy nagy, fekete szikla nőtt ki a cserjék közül, szinte a semmiből, sötét árnya jó tíz méterre tornyosult a bokrok fölé. Mögötte semmi, eltűnt a növényzet, Paisie rájött, hogy alighanem valami szakadékféle lehet ott.

– Mássz fel – mondta a juhász –, aztán én is gyűvök. Ti itt maradtok, és csend legyen! – parancsolt a három állatra. Felkapaszkodtak a nagy kőre, ami jóleső biztonsággal töltötte el a fiatalembert, ide csak nem fog utánunk mászni, gondolta magában, meg aztán ott vannak a kutyák is. Amikor felért, és talált egy sima helyet, leült, és körülnézett. Most már megértette, hol vannak: a szikla tövében, egy kisebb meredély szélén a lemészárolt bárányok maradványai hevertek kupacban, csontok, belsőségek, vér. Hirtelen megcsapta a halál szaga. Szóval idehozza a juhász a maradékot, jó messze a karámtól, hogy ne vonzza közel a ragadozókat. Látszott, hogy a mai alatt régebbi, megfakult csontok is hevertek szanaszét. Az egyik kiskutya türelmetlenül elvakkantotta magát, de gazdája hirtelen káromkodni kezdett, és hozzávágott egy ágat. A kutyas elcsendesült, de látszott rajta, hogy izgatott. Még Ursu is hegyezni kezdte kerek füleit, felemelt fejjel.

– Közel van – mondta a csobán, és kikotort egy görbe cigarettát a bundából. – Addig elszívom ezt a szálat. – Úgy gyújtott rá, hogy a lángot eltakarta, csak a keserű füst szaga érződött, amint felizzott az apró parázs. – Úgyis tuggya, hogy itt vagyunk. De gyünni fog, mer’ éhes, tuggya, hogy ami itt van, az az övé. Ne félj.

Negyedóra sem telt el, alkonyodott. Paisie szíve a torkában dobogott. Mit keres ő itt? Mit akar tőle ez a juhász? Miért hívta ide? Elhessegette magától a kellemetlen gondolatot, észrevétlenül oldalra pislantott, látta a pásztor barna kezében füstölgő dohányt, a derűs, mosolygó arcot, és hirtelen megnyugodott. Jó ember ez, csak egyedül van, és a fia néma. Nincs kivel váltson egy szót. Aztán a kutyákra tévedt a szeme. A két kicsi már bebújt a szikla mögé, reszkettek és halkán nyüszítettek. A nagy a hátsó lábain ült, feszülten. Szeme egy pontra szegeződött, túl a vízmosáson, a fák tövére. Ott volt a medve. Lassan, fejét forgatva jött, bele-beleszagolva a levegőbe. Időnként hátrakémlt, valószínűleg bocsait nem messze hagyta, arrafele pillantgatott aggódva. Alig negyven méter választotta el a paptól.

– Egyedül gyün – suttogta a csobán. – Az jó, mer’ nem lesz vad.

A medve szőre csapzott volt és sáros, bordái kilátszottak, annyira lesoványodott. De így is jóval nagyobb volt, mint Ursu, kifejezetlen szemében riadalom ült. Orrcimpái szélesre tágultak, amint fejét feltartva haladt a havas vízmosásban. Most már a meredek részhez ért, könnyedén mászott, kavicsokat görgetve maga alatt. Hogy ilyen közel volt már, úgy tűnt, megfedkezett az óvatosságról, célirányosan ment egyenesen a báránymaradékok – meg a kutyák parázsló tekintete – felé. Amikor öt lépésre volt, megtorpant. Belebámult Ursu pofájába, aki viczorogva, de szintén hangtalanul nézett farkasszemet vele. A két kisebb kutya már a közeli fák közé menekült. Összeszedte bátorságát, és lassan, kimérten megtette azt a néhány lépést, ami a várva várt ételig vitte. Óvatosan leszegte fejét, és befalt egy adag belsőséget, rágás nélkül ment le a torkán. Aztán egy hozzá legközelebb eső bárányfejet kapott be, a koponyacsont úgy roppant szét állkapcsaiban, mint májusi cseresznye a gyermekek fogai között. Hallható élvezettel szürcsölte és nyalogatta a szétfröccsent agyvelőt a pofájáról. Már nem nézett hátra bocsai felé, mintha megfedkezett volna mindenről, ami addig volt, ami ezután lesz, nem érdekelt az ennivalón kívül semmi: közelebb jött, és mohón vetette be magát a kupac kellős közepébe, amitől a nagy csobánkutya is megilletődött, hátrált néhány lépést. Kilószámra habzsolta a véres cafatokot, félrelökve a nagyobb csontokat, amelyek elsőre nem törtek el a fogai alatt, nyalogatva az alvadt vérdarabokat, amelyek a szája széléről csüngtek le a földig. Rémisztő és undorító látvány volt, amit a szürkület homálya még inkább ijesztővé tett.

– Fogd meg! – csattant fel a juhász hangja, aztán egy apró füttyszó préselődött ki az ajkai közül. Ursu egy pillanat töredékéig nem moccant, de a következő másodpercben úgy vetette rá magát a medvére, mint akit ágyúból lőttek ki. Az meg elképesztően hirtelen két lábra ágaskodott, hogy mancsaival megvédje torkát a rárontó kutyától, és meglepő könnyedséggel messze lökte az ebet. Szájában még ott volt a falat, és nem szándékozott kiköpní. Mintha nem először találkoztak volna testközelből, úgy viselkedett, olymód pergett le róla az első támadás, de jött a második roham. Immár üres szájjal csattogott egyet a harapás, amit ezúttal Ursu került el, az utolsó pillanatban kitérve a medve feje elől. Felbátorodva a harctól, a két másik kutya is megjelent borzolt szőrrel, de csak bakugrásokkal köröztek a medve háta mögött, időnként a farába marva. A nagy kutya céltudatosan és módszeresen vezette támadásait a medve ellen, minden rövid ugrás után azonnal hátrálva egyet, a biztonságos másfél méter távolságra, ahol a medve karmokkal megtoldott mancsa már nem érte el.

Az erdő megtelt a csata zajával, morgással, bőgéssel, ugatással. A félhomályban, ha addig véletlenül más élőlények is tanyáztak a közelben, bizonyára messze menekültek. A medve hősieen állta a rohamot, de nem lendült támadásba, nem adta fel helyét a táplálék mellől, éhe olyan nagy volt, hogy harc közben is be-bekapott egy falást. Ekkora szemtelenség láttán a behemót kutya még jobban dühbe gurult, ádáz elszántsággal célozta meg a medve torkát minden ugrással. Paisie elborzadva figyelt, és szeme sarkából azt is látta, hogy a másik néző vad élvezettel követi lent a harcot, nagyokat húzva a pálinkából.

– Ezt az Isten is látja, ugye, atyám? Fogd meg, Ursu! – kiabált közbe a csobán.

Az emberi hang hallatán a medve megtorpant. Addig is tisztában volt a jelenlétükkel, de nem törődött vele. Most azonban vad szemében nyers gyűlölet szikrája villant, pupillája sárgán verte vissza az alkonyat fényét, amint fejét támadólag felemelte és belebőgött a levegőbe. Tátott szájából párafelhő tört elő. Hirtelen megfordult, és az egyik kutyust, amelyik azzal volt épp elfoglalva, hogy a vadállat farokcsontját megrágja, egy mozdulattal agyoncsapta. Nem oldalról, ahogy egy medvétől várná az ember, hanem fentről, egyetlen mozdulattal, mint a legyet szokás, ha nagyon zavar. Hangot sem tudott kiadni a kis állat, nemhogy mozdulni, azonnal szörnyethalt. Szinte hallani lehetett hátgerince recsenését, gyomra pukkanását. A másik azonnal nekiesett a mancsnak, amelyik még társa testét préselte, Ursu meg a hátára ugrott, mint egy macska. A medve nekiiramodott, mindkét kutyát magával ragadva, le a lejtőn, arrafele, amerről jött. A juhász felállt, és kiabálni kezdett, érthetetlen szavakat, gurgulázva, a sziklatömb széléig egyensúlyozva. Néhány másodperc múlva a medve elszórta mindkét ebet, és továbbvágatott morogva. Azok feltápázkodtak, és a nyomába eredtek. A társa halálán felbőszült kutyas megelőzte a nagyot, amelyiket a nyakára akasztott lécc akadályozott a futásban, de a medve gyorsabb volt náluk, néhány másodperc múlva eltűnt a sűrűben. A két kutya abbahagyta az üldözést, egymás mellett állva csaholtak utána.

Aztán csend lett. A kutyák lihegve bámultak az erdő felé, ahol a medvét utoljára látták. A pásztor zokogott. Bámulta a döglött kutya tetemét, de a félhomály miatt nem láthatott túl sokat, nem is akart. A papról tudomást sem vett. Paisie felállt, odament hozzá. Érezte, hogy lassan visszatér az erő remegő lábaiba, nagyokat lélegzett. Hányás jött rá. Lemászott a szikláról, odaszólt a csobánnak is, hogy jobb lesz, ha lejön, késő van, menjenek a kunyhóba.

– Te nem gyössz sehova! – csattant fel a másik. – Te szépen visszamész a kolostorba!
 – De mindjárt sötét van – mondta a szerzetes –, hogy találom meg az utat?
 – Megtalálod te – válaszolt a juhász –, valahogy visszajutsz. Különben keresni kezdenek, tán meg is büntetnek. Gyere utánam – hüppögte –, elviszlek a jelzésig, aztán visszagyüvök, eltemetem Griveit.
 Az ösvényen már semmit sem látott. Kimérten, lábával tapogatózva haladt, nem bánta, ha lassan is. Félt, ahogy még életében soha, minden fa mögül a medvét látta előrontani. Aztán maga elé képzelte a szétlapított kiskutya kiguvadt szemét, véres, lógó nyelvét. Imádkozni kezdett, hogy a Jóisten vezesse épen a kolostorig, mindegy, hogy csuhája elszakad, sáros lesz, cipője talpa leválik. Hirtelen lehűlt a levegő is, torka fájt, krákogott, de igyekezett minél halkabban, hogy ne zavarja meg az erdő lényeit, akik biztos rossz szemmel nézik most titkos rejtekhelyeikről a reményvesztett idegent... Kisvártatva meglátta a fák között a kisváros pislákoló fényeit, és szívéből leesett a kő. Bár messze volt még, és talán már rég nem a turistaúton haladt, a végcél már látszott. Valahogy átvorgódik a fagyos rengetegen, mert Isten megmutatta neki az irányt. Kilenc óra is elmúlt, mire hazaért.

– Már aggódtam miattad – mondta az intéző. – Merre jártál?
 – Csak itt a városban – hazudta, hogy elejét vegye a kérdezősködésnek.
 – És érdekes volt? Mit csináltál, hogy ilyen sáros lettél?
 – Semmi különösét – mondta remegő hanggal –, csak sétáltam, gondolkodtam...
 – Megbántad, hogy idejöttél?
 – Dehogyan, csak még nem szoktam meg teljesen...
 – Hát így nem is fogod – mustrálta az idősebb pap –, de szerencséd, hogy az öreg főapát épp beteg. Bár így is kérdezősködött felőled...

Paisie nem szólt semmit. Felsietett a szobájába, és ahogy volt, koszosan, ruhástul lefeküdt. Egy ideig nyugtalanul vergődött, aztán elnyomta az álmot.

Másnap Nagycsütörtök volt, a fekete böjt kezdete. Már reggelit sem kapott. Az ima után eldöntötte, hogy aznap nem megy sehova, inkább a kolostorban teszi hasznossá magát. De senki nem dolgozott a kertben, se a tetőn. Áhítatos képpel járt-kelt minden apát, mintha az energiájukat tartalékolnák, mert egy ideig táplálék nélkül kell kibírják. Paisie nem először tartott fekete böjtöt, sosem volt nagytűkű, nem esett nehezebbre. És ha a medvelakomára gondolt, nem is igen jött meg az étvágya. Nagypéntek még rosszabbnak bizonyult, sehol sem talált nyugalmat. A kolostor megnyitotta kapuit, százával jöttek a hívők, minden mise alatt megtelt a templom. Főleg öregek, egymás után vetve a keresztek, szomorú arcú, szürke öregek. Vajon hányan értik közülük, hányan élik át valamennyire is a krisztusi áldozatot? Mindenfelé gyertyák égtek, füstjük marta a torkát. Valahogy kibírta, imával, de az éjjeli mise volt a legnehezebb: fejében már ott mocorgott a másnap. Nem fogja kibírni, fel kell menjen feltétlenül az esztenához. Szinte le sem csukta a szemét egész éjjel, a gyomra is igencsak fájt már, akkorákat korgott, mintha az a bizonyos medve morgott volna... Hiányzott neki a juhász, segíteni akart rajta, kíváncsi volt, hogy mennyire viselték meg a szerdán történetek.

Korán indult. Reggeli nem volt, áhítat sem. Még mindenki aludt a hosszadalmas éjjeli liturgia után. A kaput az ünnep alatt nem zárták be, senki sem látta, amikor kiosont. Alig derengett, még csillagos volt az ég, de az ösvény feketén rajzolta az irányt a fatörzsek közé. Mire a nap piros fénye beleharapott a bércek sötét árnyaiba, már messze járt. Nem félt, ezen már a múltkor túlesett. Szép napnak nézek elébe, gondolta magában. Kétszer is megállt a sziklák tövében imádkozni. Apjára gondolt, elhatározta, hogy Húsvét után írni fog neki egy hosszú levelet, és mindent elmesél majd a kolostorról, látogatásairól a csobánnál. Boldognak érezte magát. Megtalálta számításait, célját, és megtalálta az első magányos lelkeket is, akiken segíteni fog. Hogy hogyan, azt még nem tudta, de szándéka eltökélt volt. Talán a gyerekekkel kezdi, akivel eddig meg se próbált kapcsolatot teremteni. Valahogy közeledni fog hozzá, beszél, az meg majd mutogat neki, és meg fogják érteni egymást. Biztos még olvasni se tud,

pedig már lassan kamaszodik... Aztán a csobánt megkérdi, hogy látja az áldozatos dolgot, meg általában Krisztust, Istent. Beszél neki a tízparancsolatról, az lesz a legjobb. Igen, ez lesz a következő lépés.

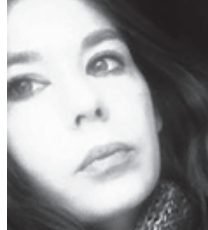
Felkelt a nap. A fák meg sziklák időnként még el-eltakarták vörös korongját, de fénye már rubinként csillogott az ágakon megakadt harmatcseppeken, mintha egy titkos kéz éjjel teleaggatta volna az erdőt drágakövek millióival. Avarszag vette körül, a nedves tavaszi erdő illata, amelyet a gyenge szél szinte láthatóan lengetett. A távolban egy patak zaja susogott. Olyan könnyűnek érezte magát, mint még soha az életben, szinte repült, súlytalan léptei gyorsan mászták a kitaposott ösvényt.

Tíz óra lehetett, mire az ismerős tisztásra ért. Meglátta a nyáját, messze jobb oldalt, ahogy a nap-sütötte hegyoldalba kapaszkodva legelt, meg a fiút, ahogy mögöttük baktatott. Aztán meglátta Ursut, akinek vicsorgó mosolya szinte már hiányzott. Vadul morogva vágatott feléje, nyakán a léccel jobbra-balra himbálódzott. És észrevette a csobánt is, amint egy magas szikla tetején áll, botjára támaszkodva, s őt nézi. Már épp inteni készült neki, amikor az megfordult, és eltűnt a kő mögött. Paisie lába gyökeret vert a földbe, mert a kutya már vésszen közel volt, és nem látszott, hogy megállni szándékozna. Hirtelen felfogta, mi történik, szólni se tudott, épp annyi ideje volt, hogy karjával eltakarja a fejét, miközben a hatvankilós behemót feldöntötte szikár testét, mint tekegolyó a bábut. Várta a kettős vonatsípot, de valahogy már tudta, hogy a füttyszó ezúttal nem fog felhangzani, érezte a torkán a vas-állkapcsok szorítását, a hüvelyknyi fogak szúrása áthatolt nyaka bőrén. Elkecseregetett vonaglott, tehetetlenül beszívta a kutya bűdös leheletét, miközben arra gondolt, hogy talán nem kellett volna a krisztusi áldozattal teletömni egy juhász fejét, de a következő pillanatban elfeketedett előtte minden.

Másnap este a kolostor ünnepi asztala körül ülve a szerzetesek élvezettel fogyasztották a megrakott tálakból a csobán meglepetésszerű ajándékát, ami igen finomnak bizonyult, találgatva, hogy vajon mennyi ideig áztathatta tejben a húst, mert egyáltalán nem volt birkaíze.

Lestyán-Goda János: Vasharcsa (2005; 120x40x20 cm; öntött vas)

hősök tere

néhány sugár fogta a szobrok kezét
fél nyolckor langyos fényeket terítettek szét
a hősök tere felett elég egy vastagabb felhő
és szinte beesteledhet nagy esőt ígértek
a napfényben mégis inkább reszketett hét vezér
homlokán az izzó naptartomány a sárga földalattinál
valaki elhasznált újságot kínált és tegnapi híreket
két lába közt a szünet zárójelbe tette a hímnemet
aztán mégis összezárta belefáradhatott az ácsorgásba
állt meggörnyedve mint a fáradtság tolmácsa
és bársonyos fényt szórt tomporára az elhaladó
szerelvény lámpaforgácsa a délinél már szikrázott a kő
és a dél hevét verte vissza tíz összezárt napernyő
amikor újra eszembe jutott a nő a sötét miniszoknya
két láb ami nem volt harisnyához szokva
a hősökön a szobrok amit a kő súlya a fölemelkedéstől
megfosztott az a majdnem 25 fok amit a kabát 30-ra
srófolt hogy igenis istennő leszek csak még nem tudom mikor
hámozom ki a teret a nap tüzes szilánkjából
ha a létezés csak a megsemmisülés kontrasztja
két luk között miért hasad tovább egy fölszakadt harisnya
az élőknél is kegyetlen szoborarca lesz
amikor a teremtés terepe újra tiszta és a halhatatlan szobrok
mellkasát a nap percenként árnyalatnyival világosabbra szívja.

fű-fű

lakhat-e a szívben akkora jószág a dobogások meredekéhez
igazítja a csillagok átlóját így kerül az ember közel az éghez
egészen közel a mindenség fölsgterületéhez

a hold hisz hetek óta éhezett gömbölyűre hízik
és nem lesz a sötétség kaszája teli szájjal skandálja
felhő felhő felhő és madarak dagadó szárnya

fönről nézve kerek erdő a fák szóránymagánya
és semmi létén merenghet el a fű
megannyi félrehajló nedves i-betű

aztán majd pontot teszünk a dobogásra
a sötétség mellkasán hajnallá vérzi magát néhány hófehér
kokárda és fölrikolt a virradás mint egy vörös hegedű

fű fű fű – szívünket váltakozva tölti ki az űr és a derű
nem tudni melyikben lakik az isten és a föltámadás
melyikben nagyobb horderejű.

pantheon

Mindig amikor utolér ugyanaz a halál
rettegve gondolok vissza milyen volt
a nyár magasabbról illatoztak-e a fák
tavaly emelt-e meredekebb boltot a lombból
sok-sok törekeny ágból a balerinahajlékonyság
hogy mint egy zöld templom magasodjon
az út fölé emelve szellős kupolát
és a járda térdére ejtse sárga virágporát
hadd recseg-ropogjon az illatos fájdalom.

Mindig azon gondolkodom vajon nem szentségtörés-e
belépni ebbe a rendbe a bokrok a fű haján
talán még ott remeg az isten keze
mint a teremtés hajnalán
azóta ráfúj minden harmatcsöppre
a levelek mellkasán csüngő bogártetemre
hintázva pörögve holtában is visszacsöppen a létezésbe.

De én nem vagyok ilyen makacs a fák törzse
mint egy befejezetlen rézkarc
ahogy ezek a mintás oszlopok az ég felé törnek
és az útra visszagömbülnek ez csak a pusztulás pantheonja
lehet csupa-csupa rejtett hieroglifa szívseb a fákon
a lomsuttogásban mégis a létezés moráját hallom
nem akarom hogy egyetlen lábnyom sáreredete visszhangján
a pusztulásba rántsón a paradicsomba vágyom hogy ezen az úton
ezer és ezer holt fa gondolkodhasson el a föltámadáson.

Április

(A tulipán ültetőjének)

karcsú leány a körtefa
ünnepi fátyla fehérben
a szomszéd kertből átvibrál
a pálmalevelek remegése
átint az orgonabokrok ingadozása
itt meg egy szál dús tulipán
magasra tartva fejét
halk-pirosan megbiccen a szélben
ahogy nézem a kertet
mormolom magamban a régi-régi verset
„április, te évek éke”

Zsenneyi ibolya

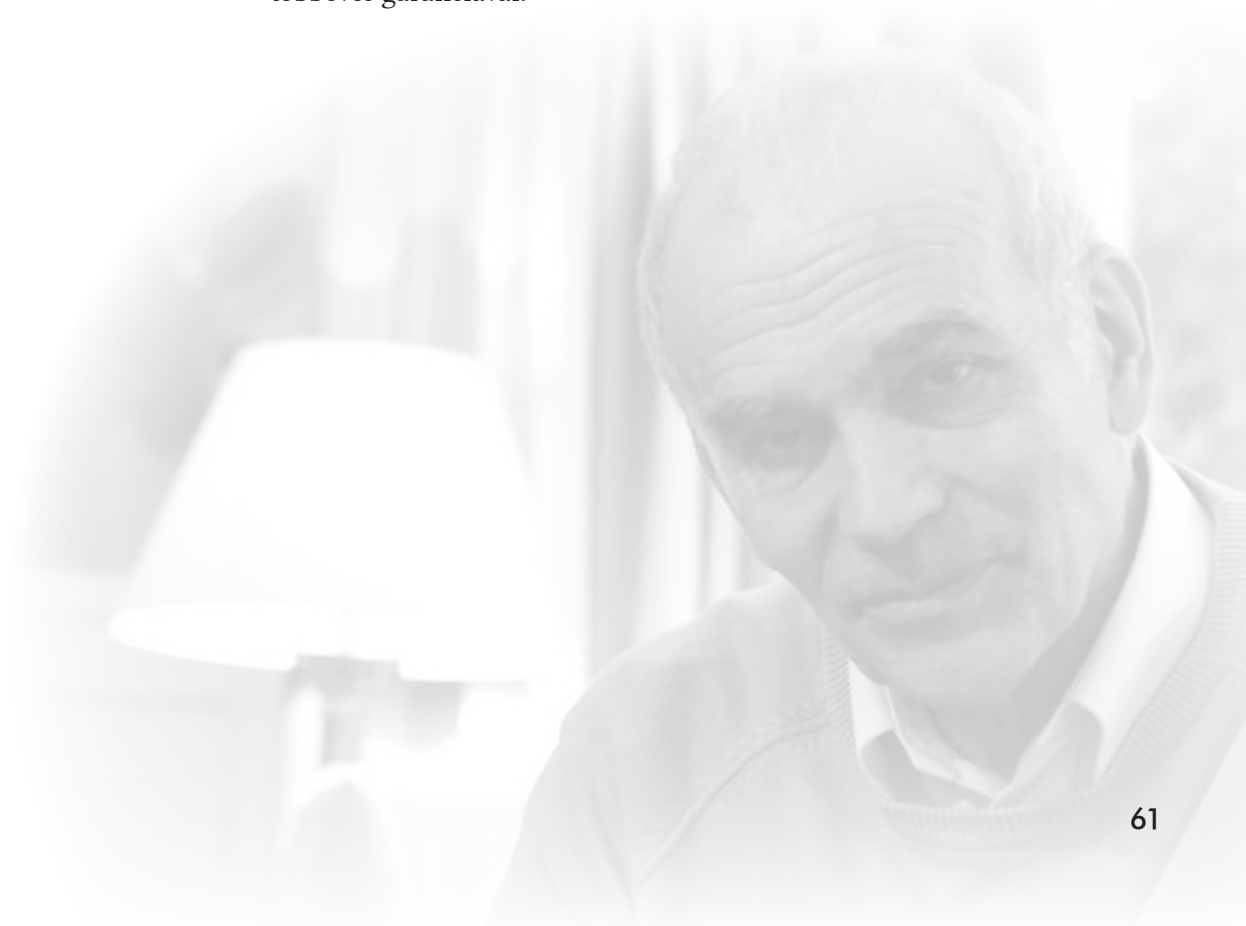
Békássy Ferenc emlékének

Tavaly, még áprilisban
lenn jártunk ősi Zsennyén,
sétálgattunk a parkban
ahol nyugszik Feri –
nyílt már a hóvirág és
aprócska ibolyák is.
Mari egyetlenegy
tövestől leszakított,
s Londonba elhozott.
Most esős március van,
s lám, egy fehér csuporban
öt kis ibolya nyílik!
Száz éve alvó költőnk
visszaköszönt nekünk.

Társrobot kerestetik

(Hirdetés az Interneten)

Bár magam nem vagyok robot,
mosolygós arcú,
jókedvű, rendszerető,
barátságos hangú,
megértő robottársat keresek.
Olyat, akivel téli estéken
együtt ülhetünk a kandallónál,
s nézhetünk televíziót.
Akivel meg tudom osztani
titkaimat és magányomat.
Aki helyettem, de gondosan
takarít és elmosogat,
port töröl, teát forral,
és sohasem panaszkodik.
Tisztos társrobotot szeretnék,
többéves garanciával.

Arany János 200

A tamburás öreg úr, másként

Mi lenne veled, tamburás öreg,
pengetnél dalt négy fal között ma is
csöpp örömeért, mert más ez a szöveg,
mint a kinti összelopott hamis,

rángó hajrában húrokat kitépő
omló halandzsa, pokol hangfekvésű,
hogy rongyolt nadrágból kilát a kéklő
bőr, és a copfból kiesik a fésű,

pengetnél-e újra gyengéd ujjakkal
szívedben nyíló illatos tavaszt,
versenyben már az idegen újjakkal,
mikor a zajtól nem hallod amaszt,

merítenél-e a források vizéből
még kristálytisza hangú dallamot,
búgó fájdalmat betyárok szívéből,
milyet a gyerek hajdan hallgatott,

vándor harangszót festői napnyugta
szénaszagú, harmatos mezején,
ha dübörgő zene szilaj taktusra
dobol dobhártyán túl az éj felén,

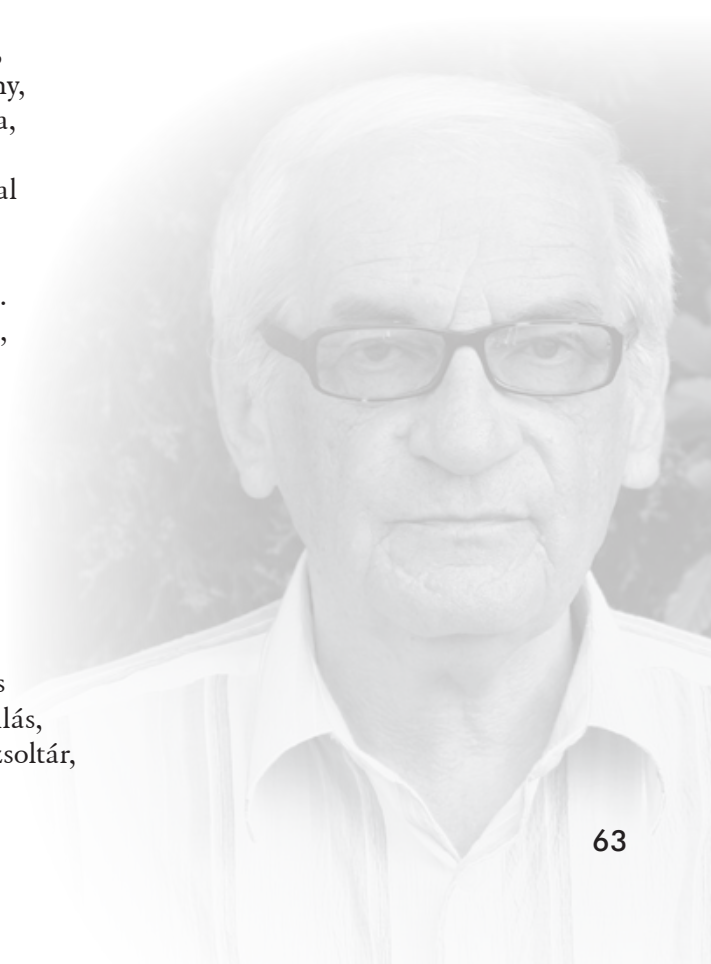
vagy elszegődnél inkább a bandába
akár legutolsó, vásári celebnek,
lelket vakító színpadokon rángva,
akit feldobva már el is felednek,

fehér szakállat lengetve térdig
befelé még ragyogna-e szemed,
mikor a szavadat se nagyon értik,
s címére se vesz egyetlen lemez,

ha nem köszön már néked Nagyszalonta
csonka tornya, tamburás öreg úr,
és nem vezet vágy naponta vadonba,
amerre reményről hiányzik a húr?

Talán egy zöld lepke

Számítunk rá, akár a napra,
amely arcunkat simogatja,
ki pár emberöltőnyi távból
máig a lelkünkbe világol,
ki példáért mélységbe ment le
csatározó történelembe,
lássuk Budát szeretni, halni
a testvérháborúk hatalmi
süllyesztőjében értő módon,
mi máig modern, bármily ódon,
kísértsen még kétezer évet,
senki se fordul tanács végett
Toldihoz, amelyet betéve
hord iskolás is a fejébe,
mikor a jó csak azért hitvány,
mert épp másnak bizonyítvány,
zenghetett Szondi két apródja,
mehetett ötszáz is dalolva,
egymással szemben kőbaltával
indulat a haraggal szájal,
ahol az elveszett alkotmány
helyett mást miért is alkotnál.
Felnézünk rád, akár a holdra,
mely verseid fényéhez toldja,
merszével magát is meglepve
rászáll talán egy zöld lepke
libegni tovább gondtalan
sorok közt, ahogy rég alatt,
jóságos türelmed láttára
vissza se vágyna föld hátára,
akár aprócska zöld levél,
amely a végtelenbe tér,
hol minden szavad örök áldás
s a mondat végén sincs megállás,
csak a nagy kert, zümmögő zsoltár,
hogy tovább ültessél és oltsál.

„Nagyon szabad künn a szabad”

– avagy miért szeretem én ennyire Arany Jánost?

„Kíváncsiság bűnnek fele” – okítja Krisztus urunk Szent Pétert Arany János *A hegedű* című apokrif történetében, amikor a kocsmai életre kíváncsi apostolt palóc és matyó fuvarosok alaposan eltángálják valamelyik észak-alföldi csárdában. Sajnos én is kíváncsi természet vagyok, rendszerint meg is kapom ezért jól megérdemelt büntetésemet. Hogy egy példát is említsek: legutóbbi, *Alkalmi* című verseskötetemet elküldtem egyik filozófus ismerősömnek, érkezett is hamarosan a leborongoló válasz, hogyaszongya: *Zöld* című kötetem után az *Alkalmi* jókora viszszalépést jelent a pályámon, mert utóbbi kötetben nincs semmi, csak egy kis regionális (erdélyi vagy székelyföldi) nosztalgia, illetve egy-két vers, amelyekből kiderül, hogy a költő mennyire szereti a gyermekeit-családját. Szomorúan állapítja meg – írta még filozófus ismerősöm –, hogy oly sok pályatársamhoz hasonlóan én is hajlamos vagyok a begubózásra, a befelé fordulásra. De hát én ezeket mind Arany Jánostól tanultam! – válaszoltam, de a mentegetőzésem bizonyára nem hatotta meg filozófus ismerősömet, hiszen éppen ő volt az, aki egyetlen mondatban „elintézte” a 200 éve született Arany Jánost, mondván, hogy „Szánni kell szegény, boldogtalan Arany Jánost, a világirodalom egyetlen nagy költőjét, akinek nem volt semmi mondanivalója”.

*

Szóval: tanultam bizony én Arany Jánostól – és nemcsak költészetet, hanem életvezetést, életmódot, -stílust is, főleg 1856-os *Kisebb költeményeiből*! Jó ideje izgat ugyanis, hogy mi a fenét keresnek ebben a kötetben a családi, „biedermeieres” versek (*Oh! ne nézz rám, Itthon, Eny-*

hülés stb.) vagy a humoros szösszenetek (*A tudós macskája, Aranyaimhoz, Háziuraság, Írószobám, Alkalmi vers, Arkádia-féle*) az olyan bődületesen nagy, vagy szép, vagy jó, vagy fontos „depressziós” versek mellett, mint a *Kertben*, a *Mint egy alélt vándor*, *Évek, ti még jövőndő évek*, *Letésem a lantot*, *Ősszel*, *Reményem*, *A világ*, *Visszatekintés* stb. (Sőt, egy időben azzal szórakoztattam magam, hogy – szándékosan „mechanikus” szempontot tartva szem előtt – kivonást alkalmazok az 1856-os kötet 90 verséből: ha már 39 éves korában jelent meg a kötet, maradjon csak 39 vers a kötetben!* Az már más kérdés, hogy azóta se tudtam eldönteni, melyik legyen az a bizonyos 39 vers...)

Nos, „depressziós” és „családi” és „humoros” versek egymás-mellettiségén nem érdemes sokat töprengeni (föltéve persze, hogy nem irodalomtudós az ember, hanem csak szimpla olvasó!). Elég, ha egyszerűen Arany Jánost olvasunk! Van ugyanis Aranynak egy hideglelősen pontos láttele (1861-es, *Irányok* című értekező prózájában) az 1850-es évek költészetéről (s így, értelemszerűen, saját verseiről is): „A nyomás, a zaklatottság, a meg hasonlítás, mely politikai rázkódásaink után Európaszerte erőt vett a kedélyeken, midőn nem vala hit, nem remény, nem bizalom – mi-

* Arany „újraszerkesztésére” természetesen már mások is gondoltak, Pilinszky például *A befalazott Arany* címmel tervezett egy új Arany János-kötetet. Íme, mit mond erről a szándékról egyik 1968-as interjújában: „Én, amikor Arany Jánost korrigáltam, akkor láttam, hogy Arany Jánosba befalazva megjelent egy teljes Baudelaire. Csak ki kéne szabadítani a nagy epikus költeményekből és töredékekből kis töredékeket, össze lehetne állítani egy *Fleurs du Malt*. Én fölajánlottam, hogy megcsinálom. Olyant, amiben izgalmasabb dolgok vannak, mint a *Fleurs du Malt*-ban. Hihetetlen dolgokat talál az ember, de nincs rá kiadó. Milyen örült érdekes lenne. Annyi széljegyzetet teljes kiadása van, hát mi vizet zavarna egy ilyen?”

dőn besüppedt lábunk alatt a föld, s biztos irány helyett az asztaltánc szédelgéseiben kerestünk enyhületet: ily kor, mondom, nem lehetett a jó-
ra való, a higgadt, a kitartó alkotás kora. Midőn a külső élet megszűnt, elfojtatott: a lélek ön bel-
sejébe fordítá szemeit; nem lévén a családi, az egyéni léten kívül semmi, ide pontosult össze minden életmeleg, a költészetnek sem vala egyéb menedéke, mint a belvilág, az egyén, legfőleg a család: tehát a lyra.” De – folytatja Arany – „a mi lyránkon e szomorú tíz év alatt, kevés kivétellel, éppen nem látszik a kor bélyege, hanem ha nem tagadólag, azaz hogy ellapult a nyomás alatt; a kedélyek meghasonlása nem hozta be költésze-
tünkbe az engesztelő humort.”

„Nem érdemes sokat töprengeni” – mondot-
tam az imént, de azért mi időzzünk még egy ki-
csit a fenti idézeteknél, illetve a „belvilágnál”, a „családnál” és a „humornál”.

Ami a belvilágot illeti: nemrég újraolvastam a *Toldi szerelmét*, s a Harmadik ének 14. strófájá-
ban megakadt a szemem négy soron, ami koráb-
ban elkerülte a figyelmemet:

„Mert úgy vala e jó ősi ház kiszabva,
Úgy látta helyesnek, aki helybehagyta,
Hogy sose bámuljon országba-világba:
Nézzen, igaz bölcsként, befelé magába.”

Basszus!, mondtam magamban, mintha eze-
ket a sorokat Arany az '50-es években írta vol-
na! (Miközben tudjuk, hogy a *Toldi szerelmét*
1879-ben fejezte be!) Vissza is lapoztam gyorsan a *Daliás idők* első (az '50-es években írt) dolgo-
zatához, s lám: az inkriminált négy sor – apró eltérésekkel – tényleg ott van már az első dolgo-
zatban is:

„Mert úgy volt a jámbor ősi ház kiszabva,
És úgy látta jónak, aki helybenhagyta,
Hogy ne kandikáljon országba-világba,
Nézzen, mint igaz bölcs, csupán önmagába.”

Utólag persze könnyű okosnak lenni, hiszen mi tudjuk (az 1856-os kötet alapján is!), mennyit küszködött Arany a totális dezillúzióval! Ami-
kor nekiláttam ennek a „laza, költői esszének” (tartván magam a szerkesztői utasításhoz), meg-
fogadtam magamban, hogy széles ívben elkerü-
löm a fent említett „nagy, vagy szép, vagy jó, vagy fontos” verseket (remélve, hogy azokat mindenki

ismeri), de a „belvilág” kapcsán most mégis kény-
telen vagyok idézni (kiváltandó a kevésbé ismert Arany-versekből is százszámra idézhető depressz-
ziós verssorokat) a *Mint egy alélt vándor* egyetlen sorát:

„Nem a célra vágyom; elveszett irányom...”

Hagyjuk most a belső rímet (meg egyáltalán a költészetet); legyen elég itt és most annyi, hogy ennél kétségbeesettebb verssort én még nem ol-
vastam. Ha valaki komolyan veszi ezt a sort, már ez is bőven „jogalapot” szolgáltat egy látványos öngyilkossághoz vagy egy nem kevésbé látványos alkoholizmushoz (utóbbira a kortársak közül, sajnos, Vörösmarty az elrettentő példa). Csoda-e, ha Arany menekülő-útvonalat keres – no, nem önmaga, hanem hozzátartozói számára. *Fiam-
nak* című versében például „a hit malasztját” kí-
nálja „balzsamul”:

„Mert szegénynek drága kincs a hit,
Tűrni és remélni megtanit:
S néki, míg a sír rá nem lehell,
Mindig tűrni és remélni kell!
Oh, ha bennem is, mint egykor, *épen*
Élne a hit, vigaszul nekem!...
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál édes gyermekem.”

Bizonyára mindenkinek feltűnt a logikai el-
lentmondás a szakaszon belül: én (a költő) ugyan nem hiszek (vagy már nem *ép* bennem a hit), de azért a fiamnak mégis ezt ajánlom! Mi ez? Szíva-
tás? Cinizmus? Nos, szerintem nemhogy ciniz-
mus, de még csak logikai ellentmondás sincs itt, van viszont annál több pedagógiai (vagy „csak” apai) érzékenység. Mert mi lenne az alternatíva? A kollektív öngyilkosság? Vagy tanítsam meg a fiamat, „költőileg”, undorodni? Vagy szidni a „Facebookon” a hülyéket-bunkókat (értsd: az emberiséget), tudván, hogy a fiam is ott van az „ismerőseim” között? Vagy járjunk együtt ópi-
umbarlangba? Vagy ne is mondjak semmit a fi-
amnak, remélvén, hogy ő majd (odacseperedve) eldönti, mi a harci helyzet?

Sajnáljuk-e mindezek után, hogy Arany nem-
csak „depressziós” verseket írt, és nem lett egy dé-
moni „Baudelaire” belőle? Persze, fel kell rázni a tespedtségéből az emberiséget, csak épp az nem mindegy, hogy melyik utat választjuk. Szívzszo-

rító Arany választása, amikor a totális dezillúzió
kellős közepén így kezdi legsötétebb verse, a *Bo-
lond Istók* I. részét:

„Kedvem van énekelni (ritka kedv
Egy idő óta!) s ami több, vigat,
Vagy víg-szomorkást, melyben játszi *nedv*
(Humor) nevetett s olykor szívre hat.”

Majd 16 sorral később:

„Szeretem, hogyha – mint tavasz-mezőn
Árnyékot napfény – tréfa űz komolyt;
Ez a hullámos emberszív *nedélye*:
Halandó létünk cukrozott epéje.”

Sovány vigasz, persze, az engesztelő humor,
tanításnak is „régi”, de mennyivel „humánu-
sabb”, mint progresszív eszméket hajszolva feje
tetejére állítani a világot! De az se kizárt, hogy
csak én vénültem meg végérvényesen, és ott is
mondanivalót látok, ahol nincs is mondanivaló...

*

S akkor most mi van? Hogy is állunk azzal az
országba-világba való „kandikálással” (vagy „bá-
mulással” – mennyivel erősebb és passzívabb és
véglegesebb ez utóbbi, javított állítmány!)? Ma-
rad a befelé nézés (igaz bölcsként), és a család,
és a humor? Vagy másképp fogalmazva: vajon
tényleg volt-e (van-e) ma is aktuális mondaniva-
lója Aranynak? Kényelmetlen ilyesmikkel bíbe-
lődni, de alighanem megkerülhetetlen, és mélyen
összefügg azzal a kérdéssel, hogy mit gondolt
Arany a haladásról (vagy ahogy ő nevezte: a
„polgárodásról”). Nos, ez ügyben még számomra
is világos, hogy míg „fiatalkori” művében, a *Toldi
estéjében* érez némi nosztalgiát a régi világ iránt
(„Hajt az idő gyorsan – rendes útján eljár –, / Ha
felülünk, felvesz, ha maradunk nem vár; / Válto-
zik a világ: *gyengül*, ami erős, / És *erős* lesz, ami
gyenge volt azelőtt”), addig *Visszatekintés* című,
a '60-as évek elején írt és Gyulai Pálnak címzett
szerkesztői állásfoglalásában már egyértelműen
az „óvatos” haladás mellett teszi le a garast (ami
engem illet, még ezen az úton is követni tud-
nám, „gyermeki bizalmas könnyenhipóséggel” –
hogy ismét a *Mint egy alélt vándort* idézzem):
„A nyugati polgárosodás, cserébe jóléteért, akár-
mit beszéljünk, sokat letörölt már, vagy módo-

sított őseredeti sajátságainkból, s ezen, míg jel-
lemünk erkölcsi magva ép marad, nincs mit oly
igen sópázkodnunk – legfőleg versben. Semmi
baj, míg az átalakulás természetes úton, idő és kö-
rülmény lassan fejlesztő, módosító befolyása alatt
történik; az volna baj, ha a nemzet tompa ájulás-
ban hagyná el magát vagy örült, erőszakos kézzel
szagatná ki jelleméből múltja hagyományait.”

Mondom: eddig – elvileg – rendben is van a
dolog, és követni is tudnám Aranyt ezen az úton
is... csakhogy míg a fenti idézetet idemásoltam,
folyton ott kísértettek bennem Arany *Gondolatok
a béke-congressus felől* című (1850 szeptemberé-
ben írt és a *Kisebb költeményeiben* szintén sze-
replő) versének befejező szakaszai:

„Isten egészbe' működik,
Egészre fordít gondot;
Midőn egy nép – mint a kovász –
Megérett és... megromlott,
Midőn satnyúlva testben és
Lélekben túlművelve,
Békét ohajt a gyáva test,
Az elcsigázott elme;

Midőn a renyhe társaság
Büzhödt állóvizében
Új bűnök milliárdjai
Vannak keletkezőben;
Midőn a munka és vagyon
Egymástól messzi esnek,
És a tökélyre vitt család
Mondhatni rendszeresnek;

Midőn eltűnve a szerény
Családiság zamatja,
A nő erényét... s ami több:
A férj nejét eladja;
Midőn apát öl a fiú,
Rokont öl a rokonság,
S mérsékli bűne tudatát
A *kétes* vér-azonság;

Midőn a gazdag megkövül
És a szegény elfásul...
Egyszóval a polgárodás
Fordul reánk csapásul:
Akkor elétör egy vad nép
Szilaj vére s erénye,
És elborít, mint a tenger
Hullámi, vagy fővénye...”

Arany-recepció a kortárs költészetben

Elöljáró beszéd

Németh László a „legmagyarabb költőnek” nevezte Arany Jánost, akinek „képessége”, „szerep-teremtő ereje”, „költői erőkészlete” – Németh kifejezéseit kölcsönvéve – csakugyan példátlan szemléletességgel varázsolta élénk a magyar nyelv géniuszát (*Arany János*); nélküle nemcsak más magyar nyelvet beszélénk mi magunk, nyelvünk mai örökösei, de *másként* tekintenénk magyar mivoltunkra is. Ekként, ha úgy tetszik, könnyűszerrel elintézhető a költő kortárs fogadtatása: keresve sem találánk olyan író és olvasót, aki ne venné ki részét az Arany-recepcióból. De vajon az aranyi zsenialitás mélyére látunk-e? S vajon mitől függött, hogy a halála óta eltelt csaknem másfélszáz esztendőben a magyar írók és irodalomtörténészek közül ki-ki melyik elemét, jellemzőjét, stílusjegyét, műfaját emelte ki az életműnek? Nem vitás ugyanis, hogy *mindenkinek* viszonyulnia kellett hozzá, sőt, meg kellett birkóznia hagyományával, amelyet Harold Bloom a „hatástól való szorongás” freudista lelkiállapotának hív. Elevenítsük föl csupán Ady Endre (*Kétféle velszi bárdok*), Babits Mihály (*Arany Jánoshoz*), József Attila (*Arany*), Nagy László (*Arany úr, az őszikék meg én*) vagy Juhász Ferenc (*Óda Arany Jánoshoz*) közkinccsé vált, a 19. századi lírikushoz odaforduló költeményeit.

Arany János irodalmi és kritikusi munkássága egy tágas és újító kultúrfilozófiai modellbe illeszkedett. Értelmezőinek epikai és lírai műveihez való hozzáállását döntően az határozta meg, hogy e modellt miként rekonstruálták, értékelték, illetőleg megértően közelítették-e meg. Klasszikus Arany-képünket Gyulai Pál, Horváth János és Barta János cizellálták (nem szólva most

Erdélyi Jánosról, Péterfy Jenőről, Riedl Frigyesről és Keresztury Dezsőről), az újabbat, modernebbet Németh G. Béla és Dávidházi Péter és S. Varga Pál.

Amíg a 19. század végén és a millennium életvilágában Arany verses epikája játszott főszerepet, ezt tartották az oeuvre fő szólamának, addig a 20. század második felére fokozatosan líráját részesítették előnyben, *horribile dictu* kései költészete mutatott előre, bizonyult a nagylélegzetű műveknél korszerűbbnek. Ez a fejlődési ív immár közismert, az oktatásban is gyökeret vert felfogást követ. Csakhogy a kortárs irodalomban megfordult a hagyománytörténet menete, vagy legalábbis – óvatosabban fogalmazva – *megfordulni látszik*: bizonyos költők az elbeszélő, epikus struktúrákhoz térnek vissza, jóllehet (magától értetődően) az Aranyétól eltérő módszerekkel és megfontolásból dolgozzák ki eljárásaikat. Sőt nem csupán Arany János verses epikája értékelődött föl újból – még ha sokszor látenszen, kimondatlanul is –, hanem az *epikusá válás* a kortárs magyar líra egyik jellegzetes folyamataként is azonosítható.

A kortárs magyar líra epikus hősei

Úgy vélem, hogy a magyar költészet történetébe akkor türemkednek be az epikus struktúrák, amikor a költők az individualitás és a kollektivitás etikai problémáit nem ontikusan elválasztva, hanem szinoptikusan összenézve kezelik, s ennek révén tesznek kísérletet az olyan dichotómiák feloldására, mint egyéniesség és közösségiség, személyesség és tárgyiasság, afirmativitás és alakváltoztatás, valóságreferencia és nyelvjáték, sajátyszerűség és idegenség, eredetiség és min-

Bereznai Péter: Konfirmáció VI. (2015; ipari festék, akril, vászon, fa; 42x120 cm)

Satöbbi. A befejezést már nem idézem... Ilyenkor bizony már csak nagyon fészkelődve szeretem Arany Jánost. Vagy egyszerűbben fogalmazva: mint oly sok kortársam – én sem szeretek tükörbe nézni... És Isten őrizzen mindenkit attól, hogy holmi aktuál-politikai izét lásson bele ebbe az Arany-versbe! Ami messze nem a legnagyobb, vagy legszebb, vagy legjobb, vagy legfontosabb verse Aranynak! Illetve fontosnak – más hely és idő és körülmény közepette – talán fontos lehetne... És Isten őrizzen mindenkit attól is, hogy ott dörömböljön az agyában Berzsenyi alkaioiszi tíze-se: „Róma ledül, s rabigába görbed”... Felejtjük hát el gyorsan ezeket a sorokat, és

*

lapozzunk vissza inkább ennek a rövidke esszének a címéhez („Nagyon szabad künn a szabad”), ami az egyik legbűbajosabb Arany-versből, a *Téli vers* című, humoros kis szösszenetből származik, amely versben olyan hideg van, hogy „a vén, vaksi hold” még szerelmeseket sem lát kint, a szabadban mászkálni. Készséggel elismerem, hogy nem volt tisztességes kiragadni a címben idézett verssort a kontextusból, mert sokkal többet sejtet, mint amennyit az eredeti szövegkörnyezetben mondani akart. Ezért

*

(befejezésül) hadd nyugtassak meg mindenkit: csak nekem ment az agyamra Arany János; nem vagyunk forradalmak után, tehát semmi okunk a totális dezillúzióra az elnyomatásban (ja, hogy én éppen erdélyi magyar vagyok, az meg az én privát szerencsém); szó nincs arról, hogy elsatnyult volna és békét óhajtana a gyáva test, vagy hogy a lélek túl lenne művelve; nincsenek új bűnök milliárdjai keletkezőben; a tökélyre vitt csalást sem mondhatni rendszeresnek, sőt: munka és vagyon kifejezetten kéz a kézben járnak; és a szerény családíság zamatja is új reneszánszát éli stb. – nem is értem, miért kattant be nekem *ennyire* Arany, s miért menekültem *Alkalmi* című kötetemben is hozzá, ha ennyire szép és jó minden! Velem lehet tehát a baj, ha valami ördögszerűség folyamatosan *A lejtőn* sorait duruzsolja a fülemben:

„Nem magasba tör, mint másszor –
Éltem lejtős útja ez;
Mint ki éjjel vízbe gázol
S minden lépést óva tesz...”

Csikszentdomokos, 2017. március 28.

takövetés, haza és haladás stb. Amidőn pedig az epikus dimenziót felcsillantják, a költők kis mértékben Petőfi, elsősorban pedig Arany adó-sai, örökösei, még ha az utódok a „hatástól való szorongásukban”, ödipális komplexusukból fakadóan az elődökre, az irodalomalapító atyákra támadnak is. A parodikusság, az ironia, a karikatúra, az imitatio és az intertextualitás már Arany László verses regényének alapvető szövegszervező elveként azonosíthatók (lásd Imre László: *Reminiszcencia, idézet, paródia. A délibábok hőse szövegrétegei*), míg Ady poémája, a *Margita élni akar* a dialogikus paradigma úttörője, melyben a „demitizált perszona” a „nem-történetben”, a töredékességben keres menedéket, mintegy „ki-jelentkezik a történelemből” (lásd Kabdebó Lóránt: *A Margita európai rokonai*). S csakugyan azt írja Ady, hogy „Arany János volt végső lobbanás”, a Margitáról szóló vélemények pedig megoszlanak aszerint, hogy a költő az explicit közéleti hivatkozásrendszer és az áttételes, metaforikus dikció heterogén minőségeit sikerületlenül, nyersen és didaktikusan dolgozta-e össze, avagy e diszszonanciában a társadalmi, politikai és esztétikai polarizáltság megrendítő erővel ütközik ki.

Ez az epikus dimenzió a későbbiekben egyre változatosabb formákat ölt. Szabó Lőrinc *Tücsökzenéje* a realista világlátást eleveníti föl, és a személyes élettörténet autobiografikus rögzítésének, elbeszélhetőségének hitét vallja. A mítoszalkotás (remitologizáció) és a – zenei analógiát tovább görgetve – bartóki diszszonancia (polifónia), valamint a „szóval azonos” demiurgosz lírai szubjektum Weöres Sándor, Juhász Ferenc, Nagy László hosszúverseiben forradalmasítja – többek között – a keverten epikus és lírai megszólalásformák retorikai eszközeit. Nagy László és Juhász Ferenc portréversei egyaránt a világot átölelő, világmagyarázatokat kutató Arany Jánost állítják elének. Juhász látomásos-halmazos módon Dante és Milton szobrainak talapzatára helyezi a magyar költő „bronz-szobrát”, „bronz-szemöldökét”, „bronz-bajuszát”, „bronz-mentéjét” és „bronz-csizmáját” (*Arany János ünnepén*); az egyik legterjedelmesebb panegirikuszt is tőle olvashatjuk (*Óda Arany Jánoshoz*), Az *Arany János-ima* pedig Shelley, Keats, Dante, Tasso, Ariosto, Heidegger nevével együtt említi őt. Nagy László versében is „eljött a jelkép megint”, mert Arany egyszerre „nemzetes” és „kozmpopolita” poéta, aki „a nyelv aranyát is kalapált érme gyanánt / gyömi eposzi

zsákba”. Mindkettőjük tehát a hosszúvers műfajában értelmezi át az arany „eposzt”.

Még egy irányvételt azonban különösképpen ki kell emelnünk, Kassák Lajosét. Imre László irodalomtörténeti leleménye ugyanis felhívta a figyelmet a *János vitéz* és *A ló meghal a madarak kirepülnek* című Kassák-vers párhuzamosságára (*Ötletek Kassák és a verses epikai hagyomány kérdéséhez. A ló meghal és a János vitéz*); sőt, arra a tényre, hogy az avantgárd költő kimondottan Petőfi elbeszélő költeményét vette mintául az újszerű beszédmód kifejlesztéséhez. A mai kortárs költőre, Térey Jánosra pedig saját bevallása szerint inspiratívan hatott Imre László tanulmánya, s nem függetlenül ettől alkotta meg verses regényeit. Ha elfogadjuk Imre László felismerését, hogy Petőfi és Kassák egyaránt koruk hierarchiájának szegültek ellen, a paraszt, illetőleg a proletár „alullevők” emancipatórikus törekvéseit fogalmazták meg a vándorlás eposzi (odüsszeuszi) motívumán keresztül, s a lírai hősök, az eredetmítoszok héroszai valamely egyszerre deszakralizált és reszakralizált világba oltják az „újraateremtés indulatát” (Nagy László) – sőt, „Kassák némelyik kifejezése [...] illetve hasonlata Petőfi képzet- és fráziskincsével lép (ma divatos szóval, de másképpen is lehetne mondani) dialógusba” –, akkor Térey János verses regényei (*Paulus, Protokoll, A Legkisebb Jégkorszak*) inkább Arany János „eposzait” értelmezik át.

Arany szeme előtt persze Byron *Childe Haroldja* távoli példaként lebegett, ám Térey valószínűleg átkölti, parafrázálja Puskin *Anyeginjét* *Paulus* című könyvében. Tüneteszerű fejlemény, hogy míg Arany a *hun* mondavilágot a tájnyelvi és az archaizáló szókinccs, mondatfűzés eszközrendszerével viszi színre, ekként az egyetemesiséghez a sajátos felől közelít, addig Térey a posztmodern kettős arculatával, az életvitel *egységesülésével* és a szubkultúrák, kisebbségi narratívák *differenciálódásával* vet számot. Így például a *Nibelung-lakópark* a közismert *germán* mondanakört az opera univerzális, végletekig stilizált, absztrahált feldolgozásában ragadja meg; ugyanakkor a gazdasági szektor csúcsvezetőinek jómódú, nyugat-európai miliőjébe helyezi át, s ehhez alkalmazkodik a durvaságot a fennköltéssel elegyítő nyelvhasználata is. A *Protokoll* felesleges embere, Mátrai Ágoston, a Külügyminisztérium protokollfőnöke egy kiüresedett, papírmásé kulisszaként, cserélhető díszítőelemekből épült vi-

lágba csöppen, s épp ilyen kilúgozott lelkű maga is. Nem csupán az „eszményítés” hiányzik immár a műből, hanem az emelkedettség, a szakrális vonatkozás, a fantasztikum, a játékoság. Realista, sőt, naturalista valóságábrázolását az egyszerre szabad, mégis a dikciónak valamiféle kötöttséget, ritmust adó *blank verse* formája teszi távlatosabbá, már-már szürnaturalistává. Ízig-vérig epikai mű, a lírai retorika, képiség, sejtelmesség nélkül, amit mindazonáltal fogyatékoságnak érezhetünk, hiszen a verses forma nem engedi kibontakozni az emberi viszonyokban szunnyadó regényszerű árnyalatosságot. A figurák, a jellemek nem igazán egyénítettek, és a cselekmény is már-már dokumentarista; anélkül azonban, hogy a csupán felszínés konfliktusok, az apró-cseprő, veszélytelen munkahelyi ármánykodások, a sablonos szituációk, a döntésképtelen személyiségek, a pipogya kalandkeresések, a súlytalan párkapcsolati zűrók mélylélektani vagy társadalomkritikai éllel vágának arcunkba: ilyenek vagyunk vagy ilyen né idomulhatnánk. A valós helyszínek és a mű szövetébe ágyazott politikai események pedig sem a történelmi tragikumot, sem a mélyebb hatóokokat, indítékokat nem érintik meg. Pikareszkbe illő epizódok, hosszú leírások váltják egymást, ám – hogy példát hozzak – a szövevényes közel-keleti világrend és paramilitáris káosz nem több fedélzetéről szemlélt turistaútnál; a külföldi és a hazai látkép – még a Budapestről rajzolt impozáns tabló is – bédekkerbe illő kedélyeskedéssel, bennfentességgel, s nem katartikusan megrendítő vagy megneveltető hatást keltve tudósít a közállapotokról; az előterében zajló viszonyok, kölcsönhatások, érintkezések a kávéházi smúzolást mímelik. Ilyen a főhős, a felső középosztálybeli Mátrai kényelmesen elegáns, partiktól praktikáig, zsúrfiús csevegésektől hivatalos fogadásokig, lepedőakrobatikától vörösszőnyegig futó élete; monoton, mint a versforma áradása. A valóság pedig ezek szerint nem titokzatos, nem bonyolult és kiismerhetetlen, hanem egyszerűen *tét nélküli*; a szereplők számtalan teendőjük dacára tétlenek, tipródók, de tépelődéseik, dekadens ivászataik közben semmit sem mulasztanak el megtenni: az értékes cselekvésre nincs lehetőség. *Mégsem* unjuk Mátrai történetét, ami a bravúros, a pompát mellőző és a túlzásoktól tartózkodó, szenvtelenül hajlékony stílus eredménye; és *mégis* okkal támad hiányérzetünk a karakterek érthetően (korhű módon) kockázatkerülő magatartásán

túl a szerző kockázatvállalása iránt. Úgy verses regény a *Protokoll*, hogy lírája áttetsző nyelven beszél, enciklopédikussága a zsurnalizmus ismert szófordulataiból merít valóságképző erőt. Legfőbb erénye vitathatatlanul a formai bravúr irodalomalapító gesztusa, a posztmodern esztétika határozott (paradox) igénybejelentése: a világszerűség jogának visszaperlése. Ez a világ viszont veszélytelen és könnyed. Nem románcosan idilli, de nem is tébolyító vagy gyötrelmes. Ha a *Buda halála* egy korszerűtlenné avuló „célal” megírt, briliáns és korszerű „eszköz”, akkor a *Protokoll* egy briliáns és korszerű „célal” megírt, formateremtő/megújító, de a valóságot új színben nem láttató iparismunka. Közös világunkat nem tágitja, csoportemlékezetünket nem módosítja.

Ahogy Arany az eszményített múltba nyúlt vissza témáért és motívumkincért, Térey az eszménytelen jelent választja háttérnek. A kortárs író másik, sajátosan átértelmezett, felülírt műfaja a drámai költemény: *A Nibelung-lakópark* ezt a klasszikus-romantikus formát alakítja. Igazi hanyatlástörténetként, „pusztulásmítoszként” olvashatjuk – szemben a regék eredetmítoszával –; voltaképpen az *Istenek alkonyának* travesztíája, amelyben Mammon és a médiamanipuláció rendelkeznek autoritással, ítélkeznek a sorsunkról, a drogok és az élvezet aktusok dívának, a lélektelen, sivár technokrácia uralkodik, tort ül a gátlástalanság, a szórakoztatóipar. A „ködsüveg” afféle kábítószer, a germán mítosz szappanopera, Wagner hősei és antihősei kisszerű, vagyonos üzletemberek, cégvezetők, a helyszínek jellegtelen, a világban bárhol installálható, üzemeltethető, bábeli felhőkarcolók, klubok, bowlingpályák, diszkók. A demitizáció itt totális és jól működő társadalomkritikává fejlődik, s a groteszk regisztráltatások, a rétegzett formagazdagság is összetett valóságot tár elének, nem egysíkút, mint a *Protokoll*.

Térey epikus fordulata – hiszen lírikusként kezdte pályafutását – a nagyobb struktúrák révén a világtérképezés szándékáról nyilatkozik, miként arról is, hogy a romantika identitás-eszménye a múlté; az otthonról a világtársadalomig, „a költő hazájától” a „kozmpopolitizmusig” (lásd Arany János: *A költő hazája; Kozmpopolita költészet*) táguló koncentrikus körök immár nem függenek össze organikusan, legfeljebb közös metseteik mérhetők fel; a különféle szubkultúrák ugyan mindenütt hasonlóképpen vannak jelen,

ám mindenütt a termékletlen idegenség dimenziójára nyílnak.

Az epikus perspektíva és az elégikus hangoltság jellemzi Ágh István utóbbi kötetait (kiváltképp: *Hívás valahonnan; Válasz hazulról*); azzal a többletjelentéssel, hogy a költő egyszersemind prózaíró is, és lírizált szépprózáját, esszéit „össz-szeolvashatjuk” epikus költészetével. Ágh költészetének így tehát nem csupán ezt az utóbbi periódusát határozza meg az epikai szerkesztésmód, hiszen például a *Harangszó a tengerészért* lírai oratóriuma (lásd a *Rézerdő* című kötetet) az otthonosságból kiszakadó hős archetipikus mítoszt, cselekményszerkezetét eleveníti föl (e poémával behatóan vet számot Márkus Béla monográfiája). Hasonló módon a par excellence Ágh István-i versépítkezés, amely egyfelől a konkrét élményből indítva érkezik el a transzcendens konnotációkig, másfelől a különböző idősíkokat, emlékképeket, idő- és térbeli struktúrákat vetíti egymásra, szintén nem új keletű az életműben. Ám a lírai történetek és a beszélőt körülvevő tárgyi valóság mind részletgazdagabb kifejtése, valamint a határozott valóságvonatkozások, történelmi és közéleti utalások az ellentmondásokat feltáró, egyre polemizálóbb diskurzust mozgósítják. Ahogyan Térey alkotóművészetét, Ágh Istvánét is felfoghatjuk úgy, mint amelyek a „lírizáltság” klasszikus ismérveinek elégtelenségére nem a posztmodern dekonstrukció eszköztárával reflektálnak, hanem az „epikus” műfogásokra is támaszkodva tágítják ki költői világukat, bővítik a kortárs líra megértőképességét.

Ágh gyakorta vall klasszikus és kortárs költői életművekhez való személyes viszonyulásáról, s jóllehet ebbéli elhivatottságában Arany János nem élvez kitüntetett pozíciót – sőt, a *Fénylő Parnasszus* című költészettörténeti esszéssorozat három darabja Balassi, Csokonai és Ady lírafelfogásában kutatja a par excellence magyar költői etalont –, elégiái és argumentáló prózaversei a nemzeti klasszicizmusig nyújtják gyökereiket. Ezt a megállapítást erősíti Ágh rövid vallomása Aranyról („*Vagyonos Atyánk*”), amelynek tételemondata így szól: „Én abban tartom Aranyt nagyknak, aminek mostanában hiányát érzem kísértetni, a teljes világképre törekvésben, a megtervezett és végigcsinált építkezésben. Nem formai és tartalmi követésre gondolok, szellemi jelenlétét szeretném.” Arany végső soron azokban él, akik a „hangsúlyos” és az „időmértékes” verselést

„együtt akarják” – fejezi be Ágh a gondolatmenetet, fölelevenítve, miként vitázott Vas István és Nemes Nagy Ágnes a *Keveháza* ritmusának jellegén. Az elégikus Aranynak Ágh István költészetében való jelenlétére példaként kínálkoznak a *Végül a rétisas* vagy a *Szemben a vén akáccal* című versek; a „teljes világképre törekvő”, argumentáló prózaversre pedig az *Alvó máglya*, *Az utolsó változat* vagy az *Ezredvégi recept az író fölépítéséhez*. A következő felütés – „Mióta megfordult a népeség vonulásának iránya, / s már a városi unokák szülői lakótelepekről / sosem látott elődök vidéke ege alatt kocsikáznak [...]” (*Végül a rétisas*) – érzékelteti, hogy az elégikus hangnem korántsem elégszik meg a „költői” láttatás plasztikus erejével, az okokat, a nagyobb összefüggéseket fűrkészi; a társadalmi viszonyok alakulástörténetét éppúgy, mint az emocionális tartalmakat, pszichikai mozgatórugókat. Ezt mutatja az életmű szerföltötti gazdagsága, tervezettsége, koherenciája és az utóbb említett versebe szőtt esszéisztikus dikció: „Miként senki sem lehet nagy művész gyerekszoba nélkül, / éppúgy az egyetemi intellektuális élmények ellenében sem, / hisz a fölkészítés több a tanulmányokkal megszerzett tudásnál, / melytől a hallgatóból korrekt felsőbbrendűség sugárzik, / kész európai, akit nem fog vissza nemzet és felekezet, / s egy ütemben halad a követendő nyugati demokráciákkal, / csak annyival hátrább, amennyi időbe telik befogadni a trendet, / s mennél jobban eltávolodik magától, annál inkább közelít / az ideális fölépítményhez, de ő ezt nem veszi észre, / mert szépírói kvalitásainak tulajdonítván alakítja szerepét.” A teljes versmondat idézése nemcsak a ritmus szabályos, mégis öntörvényű lüktetését hivatott megmutatni, de azt is, hogy a nemzeti irodalomalapítás problematikusságára az esszébe hajló prózavers műfaja reflektál; ekként a költészet kilép önköréből, hogy érvényességét – ha depoetizálva is – mégiscsak afirmálja.

Lövétei Lázár László (*Arany versek. Szélgjegyzetek Arany Jánoshoz* címmel) külön verselemző zsebkötetecskében (így teoretikusan is), valamint a klasszikus formákat „megszüntetve megőrző” törekvésében is Arany János örökösének tudja magát. Saját bevallása szerint „Arany manapság valamiért nincsen »divatban«”; s Lövétei megpróbálja „kissé »leporolni« Arany János életművét”, nem feltétlenül az emblematis verseket választva ahhoz, hogy rövid kommentárokkal lássa

el őket. Az utószó lényegileg azzal az erős állítással zár, hogy Lövétei Arany János 1856-os *Kisebbségi költeményeit* a „magyar irodalom legfontosabb és legjobb verseskötetének” tartja; a *Romlás virágival* (1857) összehasonlítva a magyar költőt hozza ki „győztesnek”; a *Kertben* című vers a 6-os számú kórteremhez foghatóan (Csehov) a világ-irodalom „legkegyetlenebb” műve, és sok egyéb közt például szolgál Arany eredendő „diszharmonikus” szemléletmódjára. Ennél érdekesebb azonban, hogy a kortárs költő – Radnóti Miklós eljárását is imitálva – megújítja az ekloga, a pásztordill műfaját (lásd *Zöld* című kötet). A tizenkét *eclogá*ban a Költő – laptopjával és egy obeliszkkal is szóba elegyedve – Arany János-i önróniával tekint magára és hivatására; ám úgy teszi mindezt, hogy a komoly témaválasztások és a kötött (hexametrikus) forma nem annulálja a líra funkcióját, nem a „szereppel” való meghasonlásról tanúskodik, inkább újrapozicionálja, újraartikulálja az öröklött hagyománykincs frazeológiáját. A Pásztor „kecskeszagú lájf”-ot él, és a Költő, akinek „harmincon túl semmi se szent már”, e-mailt, sms-t és blogot ír vers helyett, mindazonáltal szentenciózusan is szól: „Félre a tréfával, szóljunk komolyan s felelősen: / azt, aki ébren vár, sose küldd, hogy menjen aludni!”

Lövétei beszédmódját a kötött formák és az áttetsző nyelvalakítás határozzák meg, amelyben nem a képi erő, hanem a szándékoltság hiánya, a mesterkéletlen, alulretorizált egyszerűség dominál. E stílusjegy emlékeztet Arany lírai realizmusára, s Lövétei témája, az elmúlással való könyörtelen, minden eufémizmust nélkülöző szembenézés éppúgy a két hangütés közös ismérve, mint a folytonosan számvetést végző dubitatio, önlekicsinylés (lásd Lövétei Lázár László: *Újévi stanzák*, mely Arany János *Újévi köszöntés* című versére közvetlenül is utal). A válogatott verseskötet címadó darabja, az *Árkádia-féle* az azonos című Arany-költemény átírása: „S akkor mért jutott eszembe? / Lehet benne valami?... / Ez a furcsa hezitálás / Még bennem is arany!” Ám az önmegtagadásban – Arany magatartásához hasonlóan – benne rejtezik a feladatvállalás, a színleg értelmetlennek láttatott életpályában a transzcendens bizonyosság keresése, a játékos rímekben az érettség, az egyetemes létgondokban a haza („Hazámmá Rothadok”). Az idézett szintagma pedig egy másik, formagazdag, kötött formákat kedvelő költő, Baka István *Petőfi* című ver-

séből vett idézet („Hazámmá Rothadok – akárki: / barát vagy ellenség temet”), ami kettős áttétellel aranyi gesztus. Miként Arany János több versében evokálta a szabadságharcban elesett barátját – akivel annyit „emulálták” egymást, annyi „költői párbajt” vívtak –, Lövétei a Petőfit evokáló kortársat, Baka Istvánt idézi meg. Önparádiát is Arany modorában ír (*Poétai recept a „Két szék között”-höz. Számárvezető majdani parodistámnak*); s a különféle stílusértékű és nyelvű szavakat a 19. századi költő módszerét követve lábjegyzetben magyarázza, az ő *Poétai recept* című költeményéből szó szerint is átvéve bizonyos részleteket. Arany János tehát Lövétei számára a hazára találást, a költő mesterségbeli tudását és a sorssal való megbékélést szimbolizálja elsősorban; miként az Arany-mottóval indító *Kissmagyar zsol-tár* fogalmaz: „No de mindegy. / S mert a műfaj kötelez: / álld meg ezt a földet, amíg »haza« lesz. / S álld meg ezt a földönfutóbolondot – / persze, hogyha egyáltalán meg tudod...”

Nemcsak Arany Jánost, hanem rajta keresztül és vele együtt Kányádi Sándort is megszólítja Lövétei egyik versében („*batyunk botunk fegyverünk...*” *Zsörtölődő rigmus a 80 éves Kányádi Sándornak*), midőn kihívóan perel a költészet és a kisebbségi léthelyzet méltóságáért („Hiszen nyelvünk van, de... »Arany János« hol van? / Csak üres árnyékát taposnánk a porban”; „mert a szó itt: kő, mely... oltár is *lehetne* / ha egy kis „Arany”-rög rejtőzködne benne”); és az idős erdélyi pályatárs ugyancsak a nagyszalontai előd közvetlen örököse. Két korai Kányádi-vers, az *Arany János kálapja* és a *Látogatás Arany Jánosnál* még csupán humorosan, a konkrét helyszín hangulatán vagy tárgyi rekvizitumon keresztül („No de se baj, belenövök”) reflektál a szellemi utódlásra – és az ebből az időből való sematikus darabok is csak Arany dikciójának a felszínes recipiálásáról árulkodnak (lásd *Porzik az út; Szülőföldem*) –, de kiteljesedésében az egész életművet áthatja az aranyi mesélőkedv, szelídség, a népmesei motívumrendszer ornamentikája és cselekményszerkezete (lásd *Rege*).

Az Arany Jánost valamiképpen evokáló kortárs verseknek, költői allúzióknak se szeri, se száma. Az egyik legismertebb Orbán Ottó *Arany Jánoshoz* című verse és *Epilogus*-átírata (*Epilogus*), amelynek utolsó két strófája voltaképpen Arany János apoteózisa: „Arany János aranypénze, / melyet nem váltottam rézre, / de megőrzök, / míg

Az Univerzum árnyékában

Bereznai Péter és Lestyan-Goda János szolnoki kiállításáról

A szolnoki Zsinagóga ragyogóan fehér, fény-nyel átítatott belső tere habár emlékeztet a white cube kiállítóterek letisztultságára, mégis, oszlopaival, díszítményeivel, körbefutó emeleti karzattal jóval több annál: olyan tagolt és ritmizált tér, aminek szintjei vannak, ami irányokkal rendelkezik, ahol kapcsolatban áll fenn és lent. Ez a centrális, kupolával és a fényt beengedő lanternával boltozott tér valaha – a város zsidó lakosainak imaházaként – funkcionális igényeket szolgált. Mára, ha az eredeti rendeltetését nem is lehetett, az épületet megmentették, kívül-belül megújították, majd könnyen átlátható, elegáns terét újra a kultúra szolgálatába állították. A hely kultikus mivolta a deszakralizáción túl is átérződik: szentsége örökkön az övé, soha el nem tűnő. Ez a tény sokat hozzáad ahhoz az érzetünkhöz, miszerint az épület kiváló helyszíneként szolgál Bereznai Péter grafikus, festőművész és Lestyan-Goda János szobrászművész kiállításának bemutatására.

A belső tér az alkotások elrendezését befolyásolta, festmények és szobrok méretük szerint szelektálódnak: a földszint a nagyobb méretű művek helye, a felmutatásé, a rácsodálkozásé, így a monumentális hatások befogadásáé, míg a karzat az elgondolkodásé, vagy másképp fogalmazva: a közeli szemlélés intimebb, zártabb világa, ahol magától értetődő a megtekintés sorrendje. A ket-tősség, avagy ellentétesség máshol is feltűnik – ez talán véletlen. Míg lenn a festmények domináns színe a fekete, a plasztikák fehér színben tűnnek fel. Ez a homogenitás a karzaton enyhébb, oldottabb, mivel e két színen túl a bronzra arany reflektál, és helyet kért a piros is. A még így is visszafogott színvilág deklarálja a célt: nem kíván hangosan szólni, elterelni a figyelmet a monda-

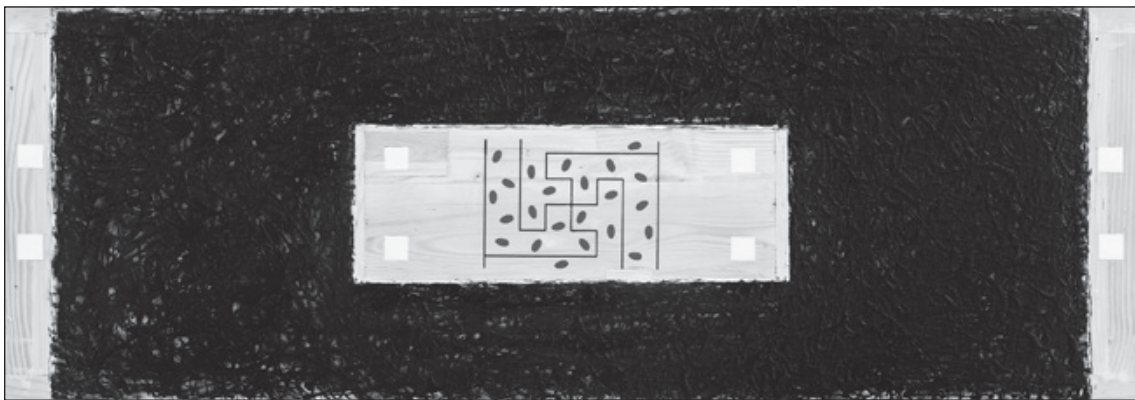
nivaló lényegétől. A figyelemfelhívás nem külsődleges és attraktív, hanem gondolati elemekkel történik. Nem a szemünket, inkább az intellektusunkat szeretné megragadni.

Már a kiállítás címe is elgondolkodtató: Az Univerzum árnyékában. A két szóból álló helymeghatározás kérdéseket vet föl. Az árnyék az Univerzumon belül létezik, ennek apró szegletében, földi létünkben pedig csak a testen kívül vetül. Az árnyék sötétség a világosságban? Vagy hűst adó sziget a Naptól égetett kopár mezőn? Platóni értelemben az ideák világát sejtető valóság terepe. Hol vagyok, ha az árnyékban töltöm időmet? Az Univerzum jelentése sem egyszerűbb kérdés: a világmindenség az egységes, időtlen és felfoghatatlan tér. Még ha materiális is, átláthatatlansága és végtelenje miatt metafizikus hatást keltő éppúgy, mint a szintén végtelen, ám immateriális hit. Ha van szűk mezsgye, ahol az anyag és gondolat világa mégis összeolvad, azaz létrejön az anyagban kifejtett gondolat, az maga lesz a művészet. Az emberi kifejezés egyik legfőbb eszköze, ami időben és térben egymástól izoláltan is létező, különféle minőségű civilizációk mindegyikében jelen volt, van és lesz. A különféle rítusok, szertartások épített terei, díszítményei és tárgyai tanítanak, kifejeznek, érzelmeket keltenek és tartanak fenn, tehát fontos szerepet játszanak a hitet keresők világában. Mindezen túl a különféle társadalmak kulturáltságának, világképének pontos lenyomatát hagyják világnézetről, gondolkodásról, ízlésről. De mi maga a művészeti tárgy készítésének legbensőbb lényege? Erről sokan, sokféleképpen fogalmazták meg gondolataikat. Talán kissé idegenül hat, de mégis idevágó Hamvas Béla sommás gondolata: „Az élet tulajdonképpen feladata az élet metafizikai

a gyönyörtől lúdbőrzők, // mert mint rokkantat a gyógyvíz, / ő is simogat és őriz, / s majd ha *vol-tam*, / fölkel és sétáltat holtan.” Petri György a kiüresedett irodalomtörténeti toposzokra döb-bent rá „ready made”-költeményében (*Irodalomóra hetedikeseke*). Tornai József a költészet episztemológiai igényét tulajdonítja a költői világnézetnek (*Arany János ma így mondaná*), s a lírai én kinyilvánítja, hogy „nem szégyellem vedlett költő-maskarát”, valamint tanúságot tesz a költészet affirmatív feladatvállalása mellett: „Nem hiszi az ember, amit röhögve hisz, / s egy kultúra elvész paradoxonokban”. Az *Arany János a szakállszárítón* című verse pedig a teljes életre vágyó, a mikro- és a makrokozmosz törvényszerűségeit analógiásan elgondoló, létbe vetett individuum archetipusát jelöli meg az Arany János-i lírai alteregóban. Vári Fábián László egy Csontváry-festmény ikonográfiáját (*Zrínyi kirohanása*) és a *Szondi két apródjának* szövegvilágát rendeli radikálisan egymás mellé (*Szellembeszéd Arany János modorában*) – az antik ekphraszisz alakzatához is visszanyúlva –; s a bajvívó költő, Zrínyi hősies helytállásának érzékeltetéséhez ölti magára Arany régies és sűrített, de mindenekelőtt láttató erejű nyelvi vértetét, miközben a költemény konnotációja napjaink migrációs válságára is kitekint. A következő strofa szemlélteti leginkább a nyilvánvaló allúziót: „A lenyugvó nap még visszahanyatlott, / s nyugtázhatta: már gyolcsban a lelkem. / Felleg rogyott az üszkös romokra, / de én már Uramban békére leltem.” Szellemes parafrázis – *A walesi bárdoké* – az erdélyi Bogdán Lászlónak *A bráni lakoma* című

balladája; *Csausz*, a román diktátor története, amelyben „Egymás szavába vágna a / bájlgó dalnokok”, és „Ötszáz bizony nyaralni ment, / tengerre hív dalár. / De egy se bírta mondani, / hogy ne éljen a párt”. Végül pedig a hős pártfőtitkár „önmagát látja holtan egy / kaszárnya udvarán”. Bogdán a *Levéltöredékek Arany Jánosnak* című vers első részében (*Vallomás a kamaszkból*) ahhoz a tradícióhoz csatlakozik, amely az Arany-epikát valójában a hazát megtartó „daliás idők” illokúciós aktusaként tudatosítja; s ha helyette a „lázbeszéd”, a „fennkölt hegyi beszéd”, a „kortes beszéd” terjed el, a nemzethalál jut a közönségnek osztályrészül, és „végleg körénk zárul foglyunk, az éjszaka”. Tág panorámát fest a kortárs Arany-recepcióból továbbá a Nap Kiadó: a *Költők a Költőről* sorozatának Arany-kiadásában (*Epilogus*) Ágh István, Csoóri Sándor, Falusi Márton, Ferencz Győző, Lator László, Lukács Sándor, Papp Zoltán, Szepesi Attila, Tamás Menyhért és Tóth Erzsébet válogattak a klasszikus költő verseiből, illetőleg esszéjükkel indokolták választásaikat.

A fenti példák a dolog természeténél fogva nem kimerítőek, mégis pregnánsan bizonyítják Arany János költészetének sugárzó hatását. Valahányszor a pusztá illusztratív-játékos utalásoknál érvényesebben érhető tetten ez a recepció, a költő a valóság mind mélyebb és teljesebb megismeréséhez, az ironikus, mégis önaffirmatív szándékú szerepértelmezéshez, általános kategóriákkal szólva: individuum és kollektívum, haza és egyetemesség szinoptikus látásmódjához merít a klasszikus oeuvre kiapadhatatlan tartalékaiból.

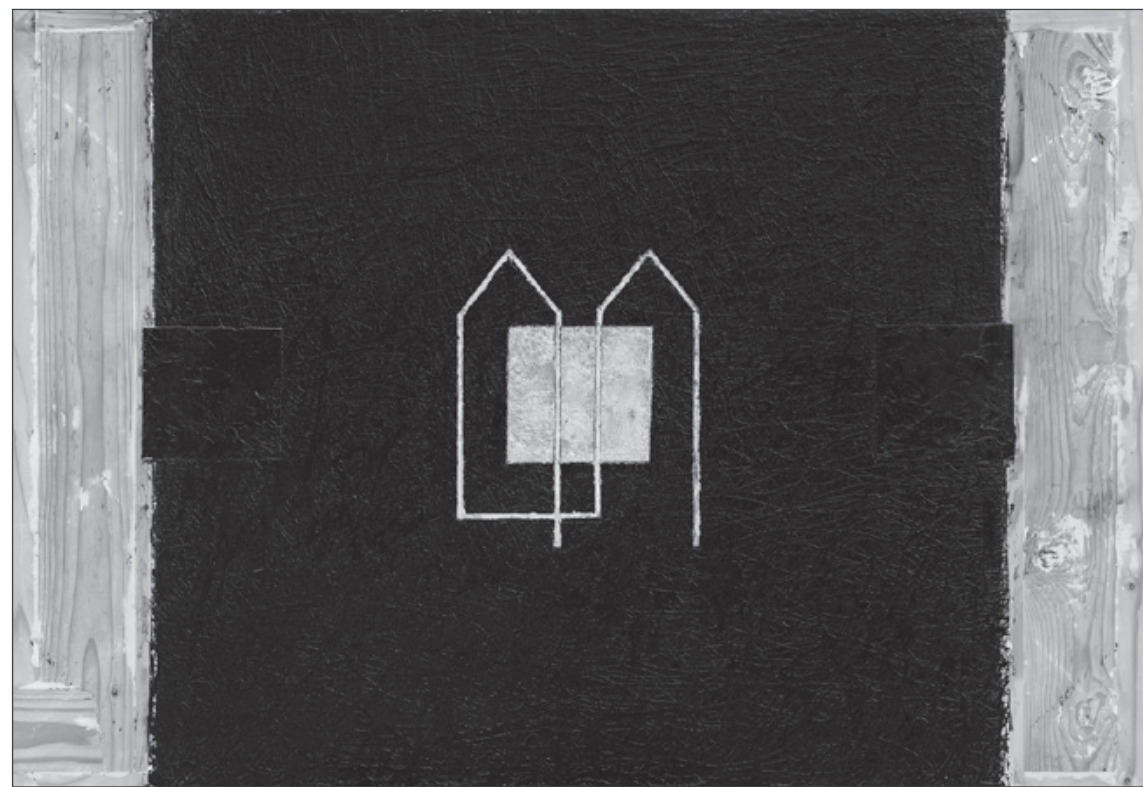
Bereznai Péter: Konfirmáció IV. (2015; ipari festék, akril, vászon, fa; 42x120 cm)

tevékenysége.” E tevékenységet sok minden kiteljesítheti, így a művészet gyakorlása, a szakrális mű gondolati és tárgyasult létrehozása. Abban az esetben, ha az ábrázolás szándéka szerint a kép eltávolodik a figuralitástól, ontologikus, azaz a lét legáltalánosabb törvényeiről szólóvá, az időtlen térben értelmezhető objekté, intuíciókat és emóciókat keltő vizuális tanítássá válik.

Ebben a hitbéli, alkotni vágyással rendelkező világban teljesíti ki életművét a tárgyal kiállítás mindkét szereplője. A figurális ábrázolás konkrét, naturalisztikus kifejezőmódjait tudatos, olykor ösztönös cselekedetből és célból kerül ki mindkét művész, helyette az általánosra és örök érvényűre koncentrál. A művészettörténet folyamában e típusú törekvések és cselekedet mindig voltak, azok egyidősek az emberrel. Herbert Read mágikus művészetről írt sorai is pontosan jellemzik ezt a művészi magatartást: „az alkotók szándéka szerint a bennük összpontosuló és kikristályosuló érzelmek nem annyira személyesek, inkább közösségek; a társadalomhoz nem a külső világ ábrázolása fűzi őket, még kevésbé a művész egyéni tudatának vagy érzelmeinek kifejezése, hanem az, hogy a közösségi tudat katalizátorai.” Ezt a gondolatot Read „A kubizmustól a konstruktivizmusig” című írásában jegyezte le az I. világháború előtti, avantgárd irányzatok szobrászatát ismertető értekezésében, mégis, túlpontosan érvényes a két kiállító, kortárs alkotóra is. Sőt, világos, hogy az ősi kultúrák totemszobrai is hasonló lelkiállapotok szülöttei. Ez világossá teszi, hogy egy folyamatában meglévő, stílusokon és korokon túlmutató, örökérvényű irányról van szó, ami létének egyetlen föltétele a bárminemű hit megléte. Ezen túlmutatóan minden egyéb adódó szubjektív jegy a korszakok uralkodó stílusirányzataitól az egyes művészek személyiségéig, csak színezi ezt a vonalat.

Bereznai Péter művészetről, életről és hitről vallott filozófiája tárgyasult gondolatokban, par excellence saját festészetében fejeződik ki. A *Fekete Képek ciklus* alkotásai adják jelen kiállításának gerincét. A festmények már első szemlélskor megmutatják, nem hagyományos értelemben vett táblaképek. Néhol aszimmetrikus elemekből épülnek, amik egyensúlyban vannak az egyes részek, a motívumok és színek, a fekete és fa felületek, valamint a rajtuk megjelenő motívumok és jelek mesteri elrendezésének köszönhetően. A képek, azaz a keretre feszített vásznak formái,

alakzatai gyakran elhagyják a hagyományos és szigorú formájú négyzetet vagy téglalapot: több, olykor sokszögű és nem centrikus alakzatokból keletkezik felületük. Néhol faszegéllyel rendelkeznek, amik teljes fahatást eredményeznek, így csak az alapos szemlélő látja, valójában vászon hordozza a festéket. A „kép-tárgyak”-nak is nevezett festmények sok elemből épülnek föl tehát, de több tradicionális jegy is színezi karakterüket. Alapvetően meghatározza azok jellegét, hogy a szentendrei kultúra hagyományain is érlelődtek, hiszen az egyik alapvető képtípus az ikon, de nem a szó tradicionális értelmében. Egy ikon – sok évszázados múltjában – jellemzően a keresztény vallásos érzület elmélyítésében segített, először készítése, majd szemlélése közben, s rajtuk a keresztény ikonográfia szentjei jelennek meg. A tárgyal műveken – ezzel szemben – tudatosan negligált az emberábrázolás, de amellett szorosan kötődik a transzcendenciához (amit a figurális ikonoknál a szentséget jelző dicsfény, vagy glória erősít). Fontos jellemvonása, hogy a nem csak klerikális hitbéli élményekből táplálkozó humán lélek létét demonstrálja. A vásznak alapvető festett képi elemei a természet törvényszerűségein alapuló ősi, mindig létező, nem konkrét kifejező eszközként értelmezett és alkalmazott geometrikus jel, jelek, amik, ellentétben állnak a betűk, így az írás, valamint a figurális ábrázolás könnyed érthetőségével. Ezek a geometrikus jelek nem önálló üzenetek, hanem a kép egészének immanens részei, amik színeivel oldják és ritmizálják a fekete felületeket. Nem kívánnak többek lenni önmaguknál, nem a keresztény ikonográfia jelképei, pusztán a természet adta örök harmónia szerint komponált, esztétikai élményt keltő motívumok. Ez bizonyítja, hogy a művek konstruktivizmushoz való kötődésük evidens, s mint ilyen, a természeti harmónia és az arányosság keltette szépség sallangoktól mentes kifejezői. A konstruktivitás, azaz szerkesztettség a rusztikus kidolgozottságú applikált, vagy síkban rögzített fa elemek kompozíciókon belüli elhelyezésével is kifejeződik. A nagyobb területű fa felületek régiség hatását a kopottas festés imitálja. A diagonálisan, háromszögeket formázva felhelyezett fa applikációk viszont a képen belül nyitásokat és zárásokat eredményeznek. A monumentális hatás, az Univerzummal való kapcsolat ezeknél a képeknél nyilvánul meg leginkább, itt érhető az tetten. A komponálások eredményeképpen olykor

Bereznai Péter: *A sötétség közepén* (2015; ipari festék, akril, vászon, fa; 70x100 cm)

térbeli hatások és a valóságnál nagyobb távolságok, azaz perspektívák is érvényesülnek, ami szintén a monumentalizmust erősítő jellemző. Mindezeket támasztja alá, segíti elő az egy szín, a fekete használata, amit a művész elsősorban a nem kívánt érzelmek elkerülése miatt választott, de plusz tartalmat ad az a tény, miszerint az Univerzum, a tágas és időtlen tér alapvető színe is ez. A megalkotott monokróm felületek nagyon izgalmas festői technikákat mutatnak. A különféle módszerekkel felvitt festék néhol kalligrafikus hatást keltő, néhol ritmizálja a felületeket, de a vászon minden esetben mély és magas felületeket idéz elő, amiken meglepően érvényesülnek a fény-árnyék hatások, minek következtében a fény is szerepet kap a művek vizuális befogadásában. A csurgatással vagy fegyelmzett firkálással történt felületalkotás tehát erősíti a minimalizált elemekkel elért térbeli hatásokat, miközben technikai kifinomultsága magas festői tudásról árulkodik, mindamellett tanúbizonyságot tesz a festői szabadságának szeretetéről. Ez a festői eljárás a tasizmushoz áll a legközelebb, annak példáját követi. A képek további szemlélésekor igen egyértelműen megfigyelhető a három elem vagy mo-

tívum egy alkotáson való gyakori megjelenítése. A hármas szám jelentése nem keresztény szimbólumként, hanem a legszilárdabb tartás, állás, tehát a bizonyosság jelképeként értelmezhető. Mindamellett tudatosan, de nem kimondottan deklarálja az isten-ember-természet szakrális hármasságának egységébe vetett hitet. A művek legkifinomultabb szakrális szimbóluma az arany szín, ami épp ezért túlmutat egyszerű kompozíciós eszközön. A festőművész ezt a színt ritkán, kimérten használta, így jelentősége, jelenlétésege annál erőteljesebb: deklarálja és nyomatékosítja az ikonikus, azaz hitbéli jelleget és tartalmat.

A képeken túl a hazai szobrászat egyik következetes alkotójának, Lestyan-Goda Jánosnak a művei kaptak helyet a térben. A Képzőművészeti Egyetemen is tanító alkotó a Körös partjai mellett tanulta a természet nyelvét, itt találta meg művészetének legfőbb modelljeit, a halat és a hálót. Ezek adják modelljeit, általuk fogalmazza meg érzéseit és gondolatait. Bár korábban stilizált és monolitikus formák jellemezték, mára ezek felületükben és körvonalaikban egyaránt felszakadoztak és az absztrakció irányába tolódtak. A kifejezési forma változása az anya-

gokkal való viszonyát is átformálta. Míg korábban gyakran használt fát és követ, azaz faragható anyagokat, mára elsősorban az önthetőségen van a hangsúly, így került előtérbe az olvasztott fém, a gipsz és a viasz. Az ezekből, valamint a vázat adó, formára hajlított hálókából létrejövő szobrok a korábban is használt motívumokat tárják elénk, de azok asszociációs játékaival az életmű eddigi egészét komplettebbé teszi. Lényeges változás, hogy a korábban zárt és tömör formák megnyitásával párhuzamosan az alkotó észrevétlenül tovább lépett saját autonóm művészetének korábbi állomásán: utat nyitott a monumentális szobrászat felé. A forma növekedése ezen túl érzelmi többletet is mutat: felszabadulttá vált és valamelyest humanizálódott a benne rejlő, az emberi érzelmeket és gondolatokat is kifejtő asszociációk és jelzők révén, mint hullámmó, örvénylő, csapongó. Lestyan-Goda János szobrai tehát a konkrét figurától messze távolodott absztrakciókká válnak, organikus és harmonikus formákká, amik a változások ellenére továbbra is a vízzel kapcsolatosak: halak, hálók, örvények, hullámok. Mindezek hosszabb idejű vagy pillanatnyi formái a víz adta fizikális törvényszerűségeknek köszönhetően áramvonalasak és csavarodók. S az előbbieket értelmében világos, hogy habár a szobrok nem kötődnek az emberi test, vagy akár gondolatok megjelenítéséhez, mégis átjárja őket az élet, a vitalitás, a természetben rejlő, törvényszerűségeken alapuló erő, amik nem az esztétikum, sokkal inkább az expressziók megragadására vállalkoznak. (Az csak pozitívum, hogy ennek ellenére a szemnek is kellemes a látványuk, sőt, a művek nagyon igényes és elegáns posztamensei meggyőzően járulnak hozzá ehhez az érzetünkhöz.) Kompozíciói a lent-fönt, vagy a sík irányában terjedő távolságok egyenes, vagy enyhe ívben hajló vonalból való kiterjeszkedést jelentik. Ezek által a művek meghatározható kiinduló pontok sorával rendelkeznek. Ez egyfajta elrugaszkodási pont-sor, ahonnan az örvénylő, forgó, mozgásban lévő forma kibontakozásra képes és ez a képesség teszi a szobrokat lendületes és impulzívva. A legújabb, monumentális hálószobroknál lényegi elem az átláthatóság, aminek segítségével a szobrok belsejében megjelenő formák, illetve felületek is érvényesülnek. Az eddig leírtakat támasztja alá egy újfajta, merész gondolat, a bizonyos kompozíciók lebegő

installálása, azaz a talajtól való elszakítása, ami a természettől kapott, transzcendenstől mentes hitet erősíti.

Az egyik legátütőbb alkotás az ez évben komponált örvénylő forma. Hatalmas, három méter magas testével, áttetsző szövetével és a posztamens hiányával légies, de mégis nagy erőket közvetítő alkotás, ami túltesz a korábbi harmonikus, természet adta lágy formákon, kissé zaklatottabb, de nem ziláltabb, hanem mélyebb érzelmeket felmutató. Míg a korábbi, és szintén a lenti térben kiállított kompozíciók erősebben kötődnek vízzel kapcsolatos asszociációkhoz, a hullámhoz, valamint haltestekhez, az Örvénynél már a természet megragadásán túl beavatkozik az emberi lélek és érzelmek gazdag világa: a mű humanizálódik. Habár eddig jelen sem volt, most nagy erővel tör be az expresszív és egyben szubjektív hatás. Felszabadító a látvány. Mint hatalmas felkiáltójel kikerülhetetlen, emlékeztető mű, az érzések opponálnak egymással.

Ha elhagyjuk a lenti teret és a karzaton szemlélődünk tovább, korábban készült alkotásokat nézhetünk meg. Ha tehát letről haladunk felfelé, épp fordított időrendi sorrendben kapjuk a műveket, ami fordított evolúciós hatás keltő, különös élmény. Láthatunk kisebb méretű, még zárt hálós kompozíciókat szervesen illeszkedő kőposztamenseken, és amik még ennél is korábbiak, stilizált, halkszavúan előadott halformákat. Ezekben más módon van jelen a víz, a témák nem összegződnek, hanem párhuzamosan vannak jelen. A halak mozgása minimális. Vasból öntött testükön a vízfelszín hullámzásából adódó fénytörések látványa, valamint a test körül örvénylő víz hatása köszön vissza, amitől életszerű hatást keltenek.

Lestyan-Goda János a hálószobrokkal nem nyújt egyedi alkotásokat a művészettörténet számára, hiszen a XX. században folyamán többen készítettek hasonlókat. Éppúgy megtalálhatók e műfaj jeles darabjai a kubizmus és a konstruktivizmus szobrászatában, ám minden esetben valami egyedi, más szándék vezérelte az alkotókat. Sokkal inkább beszélhetünk egy technikai hasonlatosságról, mint egymás követéséről, a példák átvételéről. Így azok önálló irányzatot sosem alkottak, inkább újból és újból felbukkanó, ám igen fontos jelenség részeként maradnak kultúránk lenyomatai.

Lestyan-Goda János: *Apály-dagály I.* (2016; fém, gipsz; 160x60x40 cm)

Életrajzi összefoglaló:

Bereznai Péter

Mezőberény, 1955. február 7.

Autodidakta képzőművész. 1969–1972-ben a Mokos József által vezetett Békéscsabai Képzőművészeti Kör, majd 1972–1973-ban a Zebegényi Szőnyi István Képzőművészeti Szabadiskola hallgatója. 1975-ben Szentendrére költözik, és meghatározó alakja lesz a Szentendrei Vajda Lajos Stúdiónak. 1977-ben részt vesz a Leninvárosi Kísérleti Művésztelep munkájában, ahol társával – Aknay János, Bernáth(y) Sándor, Bukta Imre, Holdas György, feLugossy László, Matyófalvi Matyó Gábor, ef. Zámbo István – műanyag szobrokat készít. 1980–1985 között tagja a Fiala Képzőművészeti Stúdiójának, 1981-től a Szentendrei Grafikai Műhelynek. 1988–1994 között a Zebegényi Szőnyi István Képzőművészeti Szabadiskola alkalmazott grafika tanára. 2002-ben Munkácsy-díjat kap. 2014-től a Szentendrei Régi Művésztelep tagja.

A festéssel mellett szobrászattal, grafikával, fotózással, valamint sokszorosító- és alkalmazott-grafikával, könyvtervezéssel is foglalkozik.

Lestyan-Goda János

Szarvas, 1972. szeptember 13.

1992–1997 között a Magyar Képzőművészeti Egyetem hallgatója, mestere Segesdi György. 2001-től ugyanitt egyetemi oktató, művésztanár. Tagja a Villa Negra Művészeti Egyesületnek.

Szobrászata szorosan kötődik szűkebb hazájához, a Körös és holtágai partjai mellett szerzett gyermek- és ifjúkori élményeihez, a víz közelségéhez. Fő motívumai a hal, háló és víz-áramlások. Művei a figuralitás határain belül maradnak, napjainkban az absztrakció irányába halad. Az autonóm szobrászat mellett közterei művei is jelentősek, az ország több pontján megtalálhatók, például: Gróf Tisza István büszt, Mezőberény; Benedek Elek félalakos portrészobor, Hajdúböszörmény; Ybl Miklós bicentenáriumi emlékmű, Székesfehérvár, Zichy-liget; Szent János Pál pápa és Kalkuttai Szent Teréz szobrai a bicskei katolikus templom főhomlokzatán; Halköz-kis téri köztéri plasztika és Szabó Lőrinc egész alakos portré, Debrecen; Reformációi Emlékmű, Budapest, Reformációi Emlékpark.

Lestyán-Goda János: Apály-dagály I.
(2016; fém, gipsz; 160x60x40 cm)

BÉKÉS MÁRTA ◀

Imbolygó iskola

(részletek)

Tombola

A tombolára be kellett vinni a
már megunt játékunkat,
hogy majd kisorsolják
és valaki másé lehessen.
Persze a Guszti nem figyelt,
és a kedvenc autóját vitte be.
Amikor kiderült,
hogy vissza már soha
nem kaphatja,
eltört az egéritatója.
A végén aztán mégiscsak
visszaadták neki
az imádott kis autóját,
de kizárták a tombolából.
Akkor meg azért bőgött.
Sőt, tombolt!
Én bezzeg a világ legszürkébb
gumikacsáját vittem el.
Igaz, amikor a Réka megnyerte,
rájöttem, hogy mégiscsak
szerettem azt a kacsát.
De kibírtam,
nem rendeztem *tombolást*.
Azóta, ha fölmegyek a Rékáékhoz,
csakis az én régi, szürke
gumikacsámmal játszom.
Szerintem ez a tombola egy hülyeség!

Limbó

Végre egy nekem való játék!
A többiek hajlonganak,

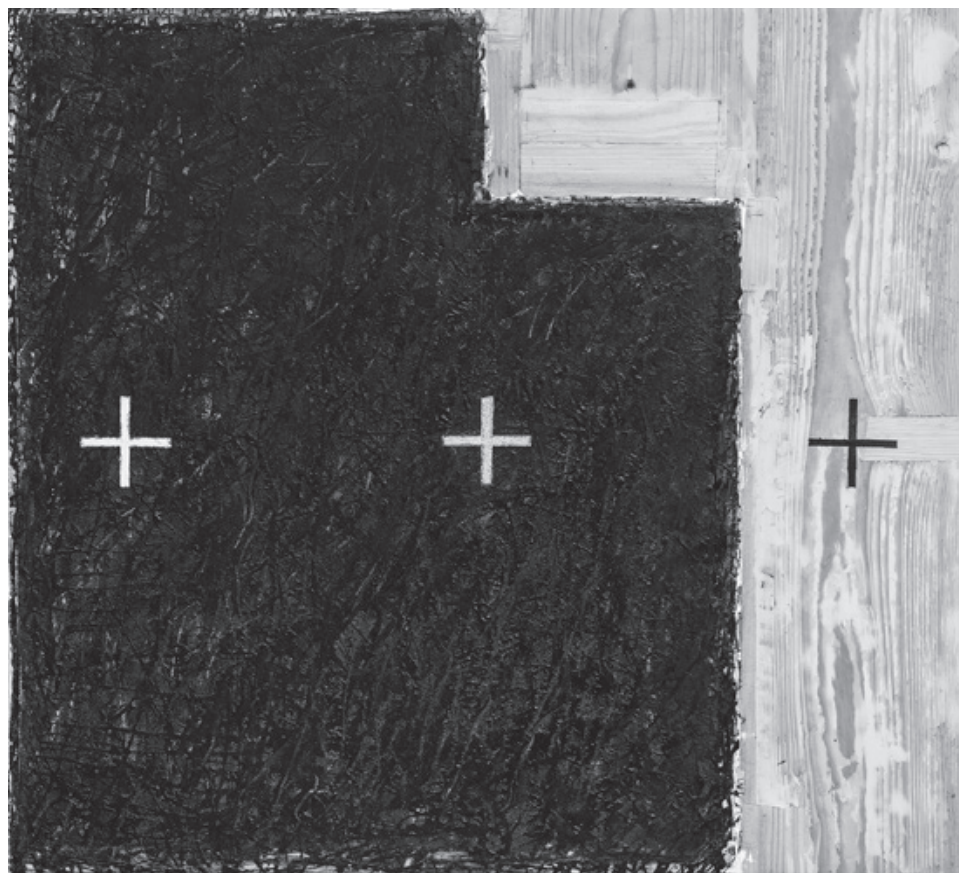

Majd, mikor a bolha szellent,
s nem mond neki senki ellent,

haragomat lenyeljem?
Kívánná a nyáj-jellem.

Egyenruha, egyenakol,
aki másként béget, lakol.

Ha összedől, nem csoda,
birkalelkű iskola!

Bereznai Péter: Golgota I. (2016; ipari festék, akril, vászon, fa; 60x63 cm)

Az angyalok állata

A Jóisten szomorú volt. Előbb körbenézett a Földön, és csak azután szomorodott el.

– Hová tűnt az a sok szép állat, amit olyan nagy gonddal alkottam? Lassan csak az állatkertben marad belőlük mutatóba.

Körülnéztek az angyalok is.

– Már megint az emberek – csóválta a fejét az egyik.

– Szűnyogból jó sok van – jegyezte meg egy másik.

A Jóisten elmosolyodott, és letett arról, hogy a tenyerével dühösen meglegyintse az embereket. Inkább leugrott a trónjáról, belebújt a papucsába, és a műhelyébe csoszogott. Gondolta, kiötöl néhány új állatot, és elhelyezi valamelyik őserdőbe, amit még nem irtottak ki teljesen. Benyitott az ajtón – elhallgattak a műhelyt tisztán tartó, csivitelő angyalkák –, feltúrta az ingujját, és az agyagosládához lépett.

Hirtelen akkorát kondult az ég, hogy be kellett fognia a fülét.

– Megint kitört egy háború. Képtelenek békében élni – sóhajtotta.

– Akkor nem lesz új állat? – szontyolodtak el a serteperte angyalkák.

– Bánom is én, találjatok ki valamit, amíg megnézem, mit tehetek.

A mennyei mezőkön felfegyverzett angyalhadereg várta. A Jóisten a Föld egébe mártotta az arcát, mint egy nagy buborékba, és közelebből is megnézte azt a háborút. Gonosz és fekete szél fújt a Föld felett, ahol a háború dúlt. Angyalkatonáit oda vezényelte. Csapatostul futottak a gyerekek védelmére, a sebesültek kínját enyhíteni, az orvosok kezét biztosan tartani. Könyörületet ébresztettek a szívében azoknak, akiket elkapott a háború örülete, és megremegett a kezükben a fegyver. Nagy hálókka elkapkodták a halálba zuhanó, ijedt lelkeket, és ölelték, vigasztalták, gyógyították őket.

Mire véget ért a háború, kimerültek az angyalkatonák, kimerült a Jóisten. Fáradtan csoszogott a trónja felé, amikor megrángatta a ruhája szélét egy kis angyalka.

– Kész az állat.

A Jóisten arca felderült.

– Mutasd!

A műhelyt kitöltötte valami nagy, amit fehér lepel borított. Az angyalkák a Jóisten kezébe adták a lepel sarkát, ő meg lassan, óvatosan lehúzta. Tátva maradt a szája a csodálkozástól. Az új állat hatalmas volt, kicsit bumfordi, ormánya hosszú, és az egész tiritarkára volt pingálva. Zavarában, hogy a Jóisten úgy ránézett, elkezdett csuklani.

– Nevet is adtunk neki: mézszippantó foltifán – lelkesedett az angyalka.

A Jóisten szeme sarkában összegyűltek a könnyek, aztán hüppögni kezdett, aztán óriásit kacagott.

– Nem tetszik? – szeppent meg az angyalka.

– Ez a leggyönyörűbb állat, amit az elmúlt másfélmillió földi évben láttam.

– Akkor hát odaadjuk az embereknek?

– Nem, semmiképpen sem. Szegényt alig néhány évtized alatt kiirtanák.

Az angyalka szája szomorúan lebiggyedt.

– Azért ne aggódj – vigasztalta a Jóisten –, nem fog elveszni. Szabadon eresztém a mennyei mezőkön, hadd legeléssze a virágokat kedvére.

Kitárták a műhely ajtaját, még pár sor téglát is eltávolítottak, hogy kiférjen, és szabadon eresztették. Azóta ott legelészik, és szívogatja a felhővirágok nektárját. Láthatod álmodban, amikor egy kicsit megnyílik neked is az ég.

A róák panasza

A Jóisten fogadónapot tartott. Kérésektől volt hangos a menny.

Meghallgatta a szenteket meg az őrangyalokat. Szent Hubertusz a sor végén állt. Aggódott, mert az ő ügye kevésbé fontos, mint például Szent Borbáláé, vagy inkább Szent Tamásé – a hitetlenek védőszentje mostanában olyan szívfájdító mondandóval állt a Jóisten elé, hogy alig győzték száraz szemmel a többiek.

Vége lett a fogadónapnak, és Szent Hubertusz csak nem jutott sorra.

– No, ez így nem járja! Vagy meghallgatsz, vagy lemondok – zsörtölődött.

A Jóisten megszánta, és megkérdezte, mi a baja.

– A róák nyúznak napra nap. Ugyanis a róákat nyakló nélkül vadásszák az emberek. Kártékony féreg, azt mondják. Ezzel kéne valamit kezdeni, mert sajog a fejem a vonításuktól.

– Sajog, sajog, de hát itt háborúk vannak, éhínség meg szenvedés az emberek között. Mit kezdjek én a róákkal?

– Azt én nem tudom, de valamit találj ki, mert ezt a ménkű sok vinnyogást még egy kerékbe tört szent sem bírná türelemmel.

A Jóisten elkapott egy bárányfelhőt kergető anygalkát, és ráparancsolt, hogy azonnal vizsgálja ki a róák ügyét. Az anygalka elszaladt az állatügyi felhőintézetbe, és kiválasztotta magának a legkényelmesebb álrókát. Ott lógott a fogason, vörös és selymes volt a bundája, a hátán meg cipzáras, hogy könnyen belebújhasson. Kontinentális rókat választott, mert azok Szent Hubertusz szerint húszannyit panaszkodtak, mint a sivatagi vagy a sarki társaik. Aztán lehajította magát egy erdőbe.

Végigélte a róák keserves életét. Megszületett tavasszal, átélte öt kemény telet, míg a hatodik tavaszon le nem lőtte egy vadász. Lenyúzta a rókabőrt, kikészítette, és a bőr a falon lógott, míg az ükunokája ki nem dobta, mert rongyosra rágtá a moly.

Az anygalka a Jóisten előtt feszített büszkén.

– Hogy haltál meg, anygalkám?

– Lelőttek.

– Fájt nagyon?

– A pokol tüze lehet ilyen kín.

– Az élet milyen volt?

– Bujkáltam, menekültem és küzdöttem. Éheztem és fáztam.

– Szegény kis teremtményem, hát valóban ilyen keserves a rókalét?

– Keserves bizony.

– Az erdő milyen?

Arany mosoly tündökölt az anygalka arcán.

– Illata van a zsenge húsú nyúlnek, a méznek, a mohának. Zenéje a növekedő gombának, a szarvasnásznak. Íze a bomlásnak és a születésnek, ragyogása a mélyülő barázdáknak a fák törzsén. Nincs még egy olyan csodálatos teremtményed, mint az erdő.

A Jóisten megcírógatta az anygalka arcát, aztán maga elé hívatta Szent Hubertuszt.

– Kivizsgáltam a róák ügyét, és úgy döntöttem, meghallgatom a panaszukat.

– Hála neked, Jóisten. Ráveszed hát az embereket a vadászati tilalomra?

A Jóisten rázta a fejét.

– Hát akkor?

– Külön erdejük lesz a mennyben. Mézillatú, szarvashangú, fatörzsfényű. Ott pihenhet majd minden rókalélek, aki a kedvemre él a Földön. Jó lesz-e így, kedves szentem?

Szent Hubertusz bólogatott.

– Köszönöm, Jóisten. Már csak egy kérésem volna.

– Mondjad, szentem.

– A nyulak, Jóisten. Panaszkodnak a róákra a nyulak.

A repülés mitológiája

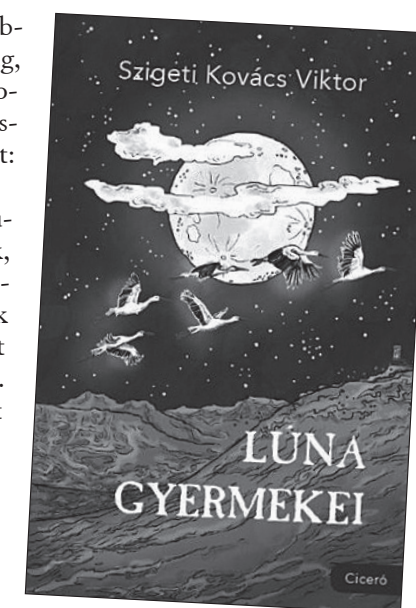
Szigeti Kovács Viktor: *Lúna gyermekei*,
illusztrálta Cserny Timi Pookah

A gólya a magyar és az európai néphagyomány egyik legrégebbi misztikus állata, a régi időkben csak úgy hívták, hogy Esztrág, ami az Esztrágon, azaz sárkány szóból eredeztethető. Szigeti Kovács Viktor új regényében is Esztrágnak hívják az egyik kulcsszereplőt, amivel a történet rögtön ki is nyilatkoztatja küldetését: mítoszt akar teremteni.

A *Lúna gyermekei* több szempontból is figyelemre méltó ifjúsági regény. Egyrészt, mert legalább annyira szól felnőtteknek, mint kamaszoknak, másrészt pedig azért, mert valóban következetesen felépíti a titokzatos gólyák nagy mítoszáét. Hogy a gólyák honnan származnak, azt talán már a regény címéből is ki lehet találni: valamikor réges-régen a lúnáról, azaz a Holdról jöttek. Ehhez köthető annak a magyarázata is, hogy miért repülnek át minden évben kétszer a világot – ami nemcsak a művészeket ihleti meg időről időre, de a tudomány is régóta foglalkozik a kérdéssel. Mivel releváns elmélet a mai napig nincs, így akár a regény választát is elfogadhatjuk, amelyiknek ugyan semmi köze sincsen semmilyen tudományhoz, de legalább szép: a repülés értelme a viszontlátás.

A másik nagy mítosz az európai hagyományokban, hogy a gólya hozza a gyereket. Ennek mikéntjéről és hogyanjáról szintén olvashatunk, ahogy az is kiderül, hogy miért fészkelnek a madarak a házak melletti villanyoszlopokon. Egyébként a mítoszteremtésnél is nagyobb érdem az, hogy a regény olyan alapvető dolgokat fogalmaz újra, miközben létrehozza saját legendáját, mint a barátság, a bátorság, a szülő-gyermek kapcsolat, a szeretet, és még lehetne folytatni a sort. Szerencsére mindezt nagyon finoman és kiváló nyelvhasználattal teszi, melynek a lényege egy olyan metaforikus beszéd, amely az éghez és a madarakhoz köthető természeti jelenségekből teremti meg saját retorikáját. Ez a nyelvhasználat már a szerző első regényében, az *Először volt az Erdőben* is erősen érezhető volt, s szerencsére itt is jól felismerhető, a történetmesélés pedig letisztultabbá vált.

A gólyák repülése mint témaválasztás szerencsésnek mondható, hiszen a természetfilmekben is gyakran emlegetik a gólyák és emberek közötti párhuzamot, kiemelve mindenekelőtt a másiktól való gondoskodást. A gólyák életén keresztül tehát az emberek világát is megismeri az olvasó, legalábbis azt, hogy milyennek kellene annak lennie. Ebből a szempontból némi tanító jelleget is tulajdoníthatunk a könyvnek, és ez a mű ifjúsági regény voltát erősíti. Ugyanakkor sok olyan mondattal találkozhatunk a szövegben, amelyik inkább egy felnőtt olvasói- és élettapasztalatot szólít meg [például a „Sose bántottál volna engem, szárnycsapások hosszú sora van a gondolat és a tett között” (116. old.)

Ciceró Könyvtudó, Budapest, 2016

Történelmi szálkák

avagy milyen volt a 'XI. DESZKA fesztivál
a kortárs magyar drámáért'

Az idei DESZKA fesztivál repertoárját áttekintve nagyrészt a múlttal való szembenézést nevezhetjük meg tematikaként. Részint a tavalyi '56-os emlékvén köszönhetően kerültek be a forradalmi eseményeket feldolgozó előadások a debreceni fesztivál programjába, részint pedig a forradalmi időkkel szembeállítható diktatórikus időszakok morális kérdései voltak itt górcső alá véve.

Nem árt azonban megemlíteni, hogy a Deszka-n számos esetben a reflektorfény nem a történelmi eseményekben aktívan részt vevő férfire irányult, hanem sokkal inkább áthelyeződött az eleddig háttérbe szorult, csendes hallgatásra ítélt nőre. Igaz ez akkor is, ha *Shakespeare királynőjét* vesszük górcső alá, vagy ha a Maléter Pál özvegyéről készült monodrámat, a *Palit*. Kádárné, szokatlan módon, ugyanúgy megjelenik a beregszásziak előadásában, a *Hubertuszban*, ahogy egy forradalmár hátrahagyott kedvese is. Visky András sorsdrámáiban pedig szintén – az elnyomás súlyát vállukon viselő – nőké a főszerep; ez a *Júlia* és a *Pornó* című darabjában is megmutatkozik.

Az elnyomó hatalmi struktúra lényege az önbecsülés feladására kényszerítés, amit leginkább úgy ér el a rendszer, hogy olyan helyzetet teremtsen, mely besúgóvá teszi az egyént. Ez a fajta áruulás lesz az a morálfeszegető állapot, mely a XI. DESZKA fesztivál előadásainak jelentős részét jellemzi. Gondolhatunk itt az Esterházy-darabra, a *Mercedes Benzre*, vagy akár a Tarr Sándor ügynökmúltját feszegető *Biharira* is.

A fesztivál egyik nyitóelőadása Kelemen Kristóf rendező doktori disszertációjának részeként mutatkozott meg, melynek címe *Miközben ezt a címet olvassák, mi magunkról beszélünk*. A fiatal rendező, aki szintén aktívan részt vett a

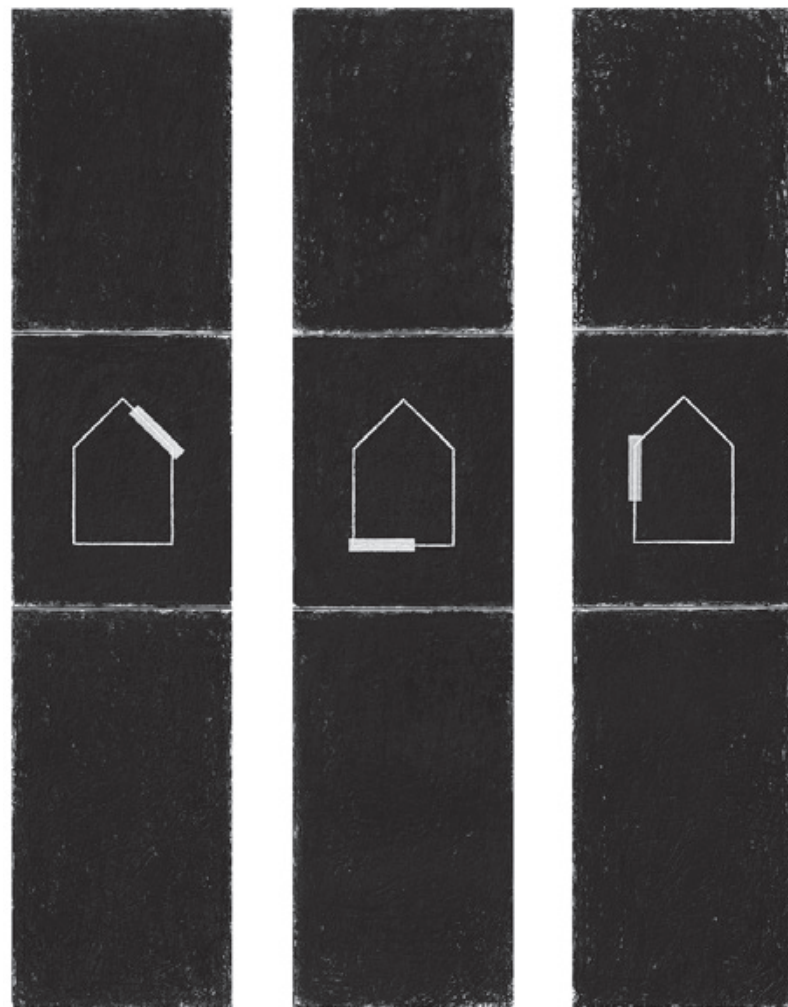
közönség bevonását sem nélkülöző attrakcióban, a magyarországi színészképzési és színészként való elhelyezkedési struktúra hibáira, hátrányaira próbált reagálni. A stúdiókörnyezetben, némi múltba nézéssel induló előadás a magyar kísérleti színház hőskorát igyekezett megidézni. Az alkotók Békés András 1969-es formabontóan bátor rendezéséig, Peter Handke *Közönséggyalázás* című szövegének a színpadi változatáig nyúlunk vissza. A botrányt kavarázó darabból készült előadás az akkori harmadéves színművészeti hallgatók színészvizsgája is volt egyben. „Fontosnak érzitek magatokat?” – ordította bele Baksa-Soós János az akkori decens közönség arcába többször is. Majd közölte velük, hogy addig nem fog a színpadon semmi történni, amíg el nem hagyják

Mercedes Benz-Robert Roth (*Lucifer*) – Fotó: Andrej Čanecký

mondat – szerzői szándéktól függetlenül – meglehetősen emlékeztet Søren Kierkegaard *Félelem és reszketés* értekezésére, ami Ábrahám bűnösségét firtatja Izsákkal szemben.] Lehet, hogy távoli a hasonlat, de a szövegnek ilyen irányú kettőssége emlékeztet Herman Melvill *Moby Dickjére*, amelyiknek gyerekváltozata is megjelent, holott a történet szimbolikája még felnőttolvasmánynak is nehéz.

A szerző előző regénye kapcsán többször felmerült Fekete István neve, miszerint az *Először volt az Erdő* a klasszikus ifjúsági író által lefektetett regényhagyományt folytatja. Ez az álláspont legalábbis megkérdőjelezhető, a *Lúna gyermekei* kapcsán pedig keresve se lehet párhuzamot találni – annak ellenére sem, hogy Fekete István *Kele* című műve történetesen szintén egy gólyáról szól. Nils Holgersson neve is biztosan sokaknak eszébe jut majd a könyv kapcsán, hiszen mindkét esetben madarak utazásáról van szó, de nagyjából ezzel ki is merül Selma Lagerlöf művével minden kapcsolat. Szigeti Kovács Viktor regénye minden ízében eredeti, és igazi felfrissülést jelent a kortárs ifjúsági irodalomban.

Bereznai Péter: *Kisváros karácsony éjjelén I–III.*
(2016; ipari festék, akril, vászon, fa; 200x45 cm/db)

a nézőteret. A történet szerint az akkori tanszék-vezető, Ádám Ottó ezen úgy felháborodott, hogy nemes egyszerűséggel félbeszakította az előadást és kiviharzott. A színpadon maradt akkori hallgatók pedig joggal aggódhattak az ezután esedékes retorziók miatt. A mindenkori színházi ember egzisztenciájának veszélybe kerülése az a probléma, amit Kelemen Kristóf megpróbált megragadni. A zenei betétekkel, vetítésekkel, felolvasásokkal élő, a közönséget is aktív partnerré tevő kísérlet a már idézett bátor időket köti össze a jelennel. Eke Angéla, Horváth Alexandra, Horváth Márk, Rétfalvi Tamás, Tarr Judit és persze maga a rendező saját sorstörténetükön keresztül igyekeztek megmutatni azt, ami a háttérben folyik. Hasonló művészi egzisztenciák különféle útkereséseit láthatjuk megelevenedni a színpadon, úgy, hogy a közben feltett kérdésekre helyeződik a hangsúly. Miért hígult fel a színészképzés? Milyen elhelyezkedési lehetőségek vannak? Milyen lelkiállapotokba kerülhet a kiszolgáltatott művész? Miért nem érdeklődőbbek a tanárok, és miért nem segítenek a diákoknak a pályára állásban? E kritikus kérdések feltevői attól sem riadnak vissza, hogy nevesítsék túlon-túl elfoglalt mestereiket, és ezzel aktuálissá, személyessé, és ezáltal még megfoghatóbbá tegyék a problémát. A színészek őszinte önvallomásai során pedig körbejárhatja a néző azokat a perifériákat, ahová a szakmáját szerető művész megal-kuvásai és lázadásai során kerülhet.

A fesztiválnak otthont adó debreceni Csokonai Színház a *Jadviga párnája* című saját produk-

Jadviga párnája – Fotó: Máthé András

cióval színesítette a DESZKA műsorát. Závada Pál nagysikerű regénye pontosan húsz évvel ezelőtt robbant be a magyar irodalmi közegbe. A napló-szerkezetű regényből több színpadi változat és egy játékfilm is készült azóta, a legfrissebb feldolgozás pedig a most bemutatott Góli Viktória-féle adaptáció mentén történt. Jadvigát Sárközi-Nagy Ilona játssza, aki, amint egy interjúban be is vallja, meg nem határozható titokzatossággal igyekszik karakterét új köntösbe öltöztetni. Ondrist Kiss Gergely Máté alakítja, aki szintelennek ábrázolt szenvedő főhőséről igazán el tudja hitetni, hogy tényleg nem lehet beleszeretni. A besúgás problémaköre, melynek boncolgatása a fesztivál egyik etikai sarokköve, ebben a műben is utolérhető. Ám az újítás az, hogy a hatalom arc nélkül, háttal nekünk, egy íróasztalra görnyedve mutatkozik meg. Ebben a rendezésben ugyanis nincs ténylegesen megjelenítve a monarchista tisz, Szilágyi. Karaktere sötétbe burkolódik, csak a hangját halljuk, amit a több szerepben is brillírozó marosvásárhelyi vendégművész, Galló Ernő kölcsönöz neki. Kiemelendő még Ondris anyjának megformálója, Oláh Zsuzsa és a Jámbor József alakította Bacovszky nevű pap, mindketten berobbanó erővel törnek meg és dobják fel a cselekményt, ügyelvén arra, hogy ne ragadjon el túlságosan a nézőt az eredeti irodalmi művi formához illeszkedő monotonitás.

A *Pali* című monodráma, Maléter Pál történetének feldolgozása másodunokatestvére és egyben második felesége elbeszélése alapján jelenül meg. A Gyenes Judittá, azaz Maléter Pálnévá avanzsáló színésznő, Szamosi Zsófia egy fotelben üldögélve, néha hanyagul rágyújtva meséli el személyes kötődését az '56-os forradalom mártírhálalt halt tábornokához, a kezdetektől építve fel a történetet és árnyalva ezzel a megszemélyesítendő karaktert is. Több női stációból közelítünk a történethez. A rajongó kamaszlány, a szerelmes fiatalasszony és végül az aggódó feleség és özvegy szemüvegén keresztül láthatjuk a történelmi eseményeket egyfajta oldalnézetből. A szellemidézés atmoszféráját egyes narratív pontokhoz köthető háttérvetítés egészíti ki. A díszlet puritán: csak egy dohányzóasztal, egy állólámpa; a kellékek: egy rádió, egy doboz cigaretta és hamutál. Az előadás során azonban sajnos csak a tinédzserkori lángot leljük fel, nem idéződik meg emberközeli sem a békeévek, sem az azt követő történelmi idők, ahogy nem érezni át az aggodás nyűgét vagy a beletörődés szomorúsá-

gát sem, mi több, még plusz történelmi adatok vagy nézőpontok sem tágitják a történelmi tudásunkat.

A Marosvásárhelyi Nemzeti Színház magyar társulatának előadása, a *Rendezés* során Bartis Attila nem csupán mint a darab szerzője van jelen, hanem rendezőként is debütál. Szintén a szembenézés parafrázisa érhető tetten a cselekményben. Egy haláleset kapcsán kerülnek napvilágra addig rég eltemetettnek hitt titkok. Továbbá felmerülnek a színházi struktúrák hatalmi mechanizmusait láttató problémák is. A helyszín a demokratikusnak hazudott, de igazándiból hierarchikus színházi világ, ahol rengeteg megválaszolatlan kérdésbe ütköznek

a szereplők. Meddig mehet el egy író-rendező? A hatalom mint afrodiziákum működik-e még, és annak hiánya minden téren impotenssé teszi-e a szerzőt? Mit engedhet meg magának a művész a sikerért? A fizikai és a lelki erőszak megengedett-e egy felfokozott érzékenységű közegben? Ezek foglalkoztatják Bartist. A művészet Möbius-szalagként jelenül meg alteregójának gondolatmenetében, ahogy felidéződik a nézőben a Platón-féle barlang-hasonlat is. A lelkibeteg író-rendező vajúdása pedig végig megbocsájtásért kiált anélkül, hogy a szembenézés megtisztító katarzisa akárcsak egy pillanatra is megértené. „Írd ki magadból, de ne hazudj!”, hangzik el a minden leplet lerántó kiáltás, mely az igazságot és a valóságot lenne hivatott különválasztani, de azok talán már túlságosan egymásba gabalyodtak a bűnbocsánatot elérni nem tudó hasadt személyiségben.

A beregszászi társulat *Hubertusz* című előadása lenne az, mely egy korszak elejét és végét köti össze „vadásznaplójában”. A kezdő jelenetben a *Rendezés*hez hasonlóan szintén egy temetés képeit látjuk, az '56-os forradalom leverése utáni idők általános képeit. Akit temetnek: Montág György, a csepeli munkás, aki aktív forradalmi tevékenységet folytatott, majd mártírhálalt halt. A történet a továbbiakban a Balogh Mariann által alakított Kapás Julinak, a mártír szerelmének, a vallásos és naiv munkásnőnek a hányattatásait meséli el. A hittel bíró lányt pedig az addigra megzsarolt papi személy lesz hivatott lépé- csalni és arra kényszeríteni, hogy fedje fel halott

Hubertusz – Fotó: Szakjő Tibor

szerelemének még bujkáló forradalmi kapcsolatait. Persze a lány nem sejt semmit, de nem is tud sokat mondani. Miután azonban kiderül, hogy az eltemetett férfi nem Montág volt, hanem a forradalmár nyugatra disszidált, Julit arra veszik rá, hogy csalja haza a nép ellenségét. Az előadás arra volna predesztinálva, hogy bemutassa a kádári konszolidáció finomra hangolt zsarolási technikáit, ám a hatalmi mechanizmusok színrevitele mégis erőltetettnek tűnik. A Kádár megjelenítése pedig sokkalta inkább hajaz egy Brezsnyevet idéző gesztusrendszerre, mint a puritán államférfi visszafogottságára. A „sakkjátékost” nem láthatjuk jól, hiszen a kádári politika az egykori Szovjetunió széléről, Kárpátaljából nézve mondhatni lőtávolon kívül van. Az előadás érdekessége azonban az örökké a háttérben meghúzódó Kádárné előtérbe helyezése, mely ugyan a történelmi hitelességét rombolja a darabnak, mégis számos kérdést vethet fel a nézőben.

Esterházyt színre vinni nem könnyű feladat. Pár éve megkérdeztem a szerzőt egy síkfőkúti kiránduláson, hogy mit gondol a műveiről forgatott filmekről, és hogy szerinte az a fajta posztmodern irodalom, amit ő is képvisel, hogyan konvertálható át másfajta médiumokba? Elgondolkodva a kérdésen csak annyit mondott, hogy nehezen, és hogy a szóba került filmekből csak a Gothár által fémjelzett *Tiszta Amerika* az, amit sajátjának érez, nem véletlenül, hiszen annak alkotói folyamatában ő is tevélegesen részt vett. Esterházy művészete szövegcentrikus, olvasva működik igazán, ott van otthon. Ezért is volt érdekes egy olyan színházi

feldolgozás esetében találkozni vele, ahol, mivel az előadás szlovák nyelvű volt, és ezzel a nyelvvel csehül állok, a magyar eredetét kellett olvasni a kivetítőn. Az előadás így remekül működött, nem csupán azért, mert a történelmi utalások egyfajta szlovák prizmán keresztül jutottak el a nézőkhöz, hanem mert a Szlovák Nemzeti Színház színészei kivétel nélkül igazán kitűnő formájukat mutatták. Egy a történelmi szókészletünk, ne feledjük, monarchia, holokauszt, Horthy, Trianon, rekvirálás, kommunizmus, KGST, Skoda, Karel Gott, Lady Karneval, Esterházy. A színpadkép egyszerű: egy forgójtó, amely egyben lift is, hogy még akkor is tudjuk, hol a pokol és hol a mennyország, ha feje tetejére állítjuk a talpáról Hegelt. Egy Madách-utánérzés, mely E. P. utolsó megkísértése is egyben. Végre egy igazán jól működő Esterházy-interpretáció, mely a szerző halála után is tovább íródik példának okáért olyan aktuális elemekkel, mint a Brexit.

A *Majdnem 20* című előadás megint csak forradalmi töltetről tesz tanúbizonyságot (már a rendszerváltás utániról), illetve arról, hogy a hatalmi akarat milyen módszerekkel tudja uniformizálni a lázadás különféle individuumait. Az Ördögkatlan Produkció előadása szintén a frissességükben egyedi produkciók közé sorolható. Farkas Dénes, Molnár Áron, Kovács Gergely, Császár Réka, Sipos Viktória, Egri Bálint, Blahó Gergely és Bárdi Gergő hitet adtak a téren, hogy érdemes és kíváncsi fiatalos és friss koncepciókkal tarkítani a fesztiválprogramokat. A budapesti Bárka színház fennállása majd húsz éve alatt legendás színházi műhelyként működött. A színre vitt utópiában a Bárka bezárásának híre hallatán a színházat otthonaként kezelő néhány fiatal ellenszegül a nyomásnak és elbarikádozza magát az épületben. Az új fenntartó, a Közzszolgálati Egyetem, hogy ne tűnjön fel rossz színben a televíziókamerák és ezáltal a közvélemény előtt, alkut ajánl nekik. Maradhatnak a fiatalok, ha átképzik magukat közszolgákká, nem kis ösztöndíj kíséretében. Az elszegényedett művészekre hat a havi apanázs és a békülékeny hangnem, ezért belemennek a játékba. A megérkező kiképzőtiszt azonban nem bánik kesztyűs kézzel az alá beosztott művészelkekkel. Miként erősödik fel a megfelelni akarás a napi rutin és testedzés során és miként lehet új színházat csinálni új idők füttyszavára, ezek a kérdések vetődnek fel az elsuhanó másfél óra alatt. Még a színészek improvizációs készségeiről annyit el kell mondanom, hogy meglehetősen

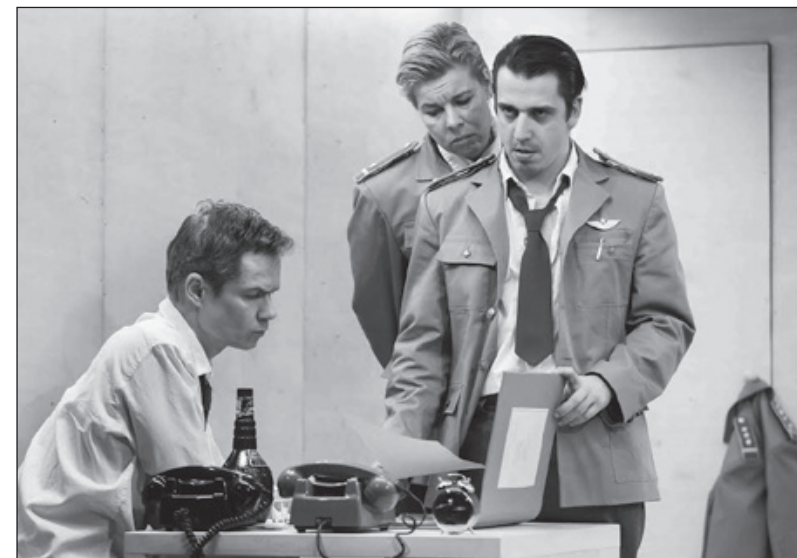
éber reakcióval és szerepmegtartással reagáltak le a nézőtéri zavaró momentumokat. A közönség egy része, így én is, éltünk a gyanúperrel, hogy beépített emberekkel dolgoznak, de nem, ennyire összeszedettek voltak.

Az *Addikt* egy olyan csoportterápiára invitálja a nézőt, amelyre talán soha nem volna kedve elmenni, hiszen a függőségnek egy olyan szakaszát kell itt megélni, ahol már csak ez a visszaut lehetséges. Ha egyáltalán. A Pécsi Nemzeti Színház előadása azonban már díszleteiben is elrugaskodik a valóságtól. Legalábbis nem a magyar egészségügy és drogprevenció központok miliójét igyekszik realisztikus módon ábrázolni. Az egykedvű, de látszólagos keménysége mögött érzékeny főhős, Gabi Köles Ferenc megformálásában jól hozza a nehéz időket megélt ex-függő karakterét, akárcsak a többiek, akik hála-lásan formálják meg az intézet még kissé molyos lakóit. Magáról a droghasználatról, függőségről, megnyomorodott emberi sorsokról nem kapunk persze bővebb információt annál, amiket már eddig is láttunk, ám az előadás mégis egyben van, úgy, hogy a történet végéül több alternatívát hagy a dramaturg és a rendező. Az *Addikt* magába húz és elragad egy kicsit. Jó mércével adagolja a drámai fordulatokat, és mértéktartó, de sajátos humorral elegyíti azokat.

Az idei DESZKA díszvendége a Kolozsváron élő író, Visky András volt. Visky élettörténete és az abból táplálkozó élmények jelentősen hozzájárultak a fesztiválon bemutatott drámáiban fellelhető sajátos világgéphez. Apja, Visky Ferenc az '56 utáni romániai tisztogatásoknak esett áldozatul, így őt és a családját is külön-külön internálták. A korai gyermekeket e kapcsán Visky András munkatáborban élte le. *Júlia* című darabjában a nehéz körülmények ellenére is tartással bíró édesanyjának állít emléket. A címszerepet játszó Ráczkevei Anna a karakter belső tisztaságát vetíti ki. Puritán szerepformálása szépen belesimul a stúdiószínpad díszletébe, mely igen egyszerű kompozíció; itt is feltűnik egy koporsó, mint ahogy ez nem egyszer történt az idei Deszkán, és egy faoszlop, melyhez a kerítést szimbolizáló huzal van hozzászegezve. A vallásos természetű mű a puritánság segítségével jelzi az isteni jelenlétet. A darab alcíme, a „Párbeszéd a szerelemről” pedig, habár részint megbontani látszik a monodráma műfaji határait, mégsem teszi azt. Az Istenhez szóló fohász olyan beszélgetés, ahol az isteni válaszokat is maga a hős

formálja szavakká. A megpróbáltatásokkal teli sors és maga a hit felhatalmazza a főszereplőt, hogy Istenhez való intim viszonyát kendőzetlen párbeszédként adja nekünk tovább. Ráczkevei átélése olyan elementáris erővel működik a színpadon, hogy a női sorsdrámákra érzékenyebb nézőtársaimnak önuralmat kellett gyakorolniuk, hogy az előadás végét jelző fény felmentével egyidőben leplezni tudják érintettségüket.

A másik Visky-darab, a *Pornó* sokat fejlődött a Szatmárnémetiben tartott premierje óta. Bár hozzá kell tennem, hogy mivel a darab „cselekménye” egy erdélyi városban játszódik, így, míg az ottani közönségnek személyes emlékeit idézte meg, addig a debreceni publikum nem biztos, hogy értette az árnyalt utalásokat. Hozzá kell tennem, hogy a háttérvetítés képei is többek között az erdélyi rendszerváltás körüli politikában jártas közönség tudását igényelték volna, aminek a művelt debreceni honpolgár nem biztos, hogy birtokában van, vagy akár be tudná helyettesíteni. Albert Csilla játékát, aki egyszemélyben tölti meg a nagyszínpadi teret, pár ócska ruha, egy trégerrel magasba segített kihallgatósobai íróasztal és írógép, egy keretre húzható vászon, egy miniatűr koporsó és egy gyerekcsontváz segíti. A hangulat megteremtésében, azaz a zenei aláfestés szolgáltatásában jelentős szerepet vállal a színpad háttérében meghúzódó csellista, Antal Attila. A darab szövegvilága abban igyekszik formabontó lenni, hogy felhasználjon szolgálati típusú jelentéseket, melyek szervesen hozzátartoznak az akkori korrajz miliójéhez. Mivel Visky ezt beépíti egy zömében monologizáló szöveggörnyezetbe, könnyen tetten érhető a korszakot jellemző skizofrén szövegkeveredés, mely a kor paranoid jellegét ragadja meg. Hasonló politikai környezetben, de másfajta módszerrel mutatja be a budapesti Katona József színház a Ménes Attila írása nyomán született, Tarr Sándor ügynökmúltját feltáró *Bihari* című darabot. Itt talán megfordul a Visky *Pornója* miatt

Bihari – Fotó: Dömölky Dániel

felvetett elmélet, Máté Gábor rendezését ugyanis valószínűleg a debreceni közönség töltötte fel az íróhoz kapcsolódó háttértudásával. A bátor kezdet már eleve egy vitathatatlanul homoerotikus kapcsolatban ábrázolja a címszereplőt, holott Tarr szervezésének okáról eddig csak feltételezéseket olvashattunk. A fikció azonban erre futtatja ki az előadást, illetve az ebből következő államvédelmi zsaroló szisztéma bemutatására. Természetesen vannak a rendszerváltó időkben elterjedt urbánus legendák a budapesti értelmiségről, amelyeknek szereplői az előadásból pont emiatt bátran kikövetkeztethetők, lásd: a követett személy süteményt visz az őt megfigyelő rendőröknek. Ezzel a történet igazságtartalma növekszik ugyan, de mégis elterelődik a figyelem az igazi tragédiáról, arról, hogy egy őstehetiséggel megáldott egyszerű ember hogyan gabalyodik bele az állami apparátus hálójába. Azaz a lényeg, Tarr igazi tönkremenetele valahogy lecsúszik a színről.

A Nézőművészeti Kft. Tarantino-interpretációja, a *Kutyaharapás* viszont épp ennek a besúgásnak, a téglalétnek, a megváltozott identitásnak a pontos felfejtésén kell hogy el-konyha-filozófáljon. Megnyugodhatunk, mű érdemileg nem sérül, a színpadi adaptáció nem esik abba a hibába, hogy kicsit sárgább és savanyúbb, mint annak amerikai eredetije. Illetve pontosan annyival fanyarabb, mint amennyivel a két valóság, az amerikai és a magyar között érzékelhető a különbség. A „patkány” lételméletének felfejtése

ZSIGMOND ANDREA ◀

Sétáljunk egyet Sepsiszentgyörgyön

Bocsárdi László útját követve

„Kaposvár, illetve Piatra Neamț színházainak példája lebegett előttünk, amikor elkezdtük a sepsiszentgyörgyi kalandot. Sajátos, fiatalos hangvételű színházi nyelvvel rendelkező társulat megteremtését tűztük ki célul.”¹

Iulia Popovici, a neves román színikritikus írja: „Romániában az államilag szubvencionált magyar nyelvű színházak [...] az ország nyilvános drámái színházainak nagyjából egynegyedét alkotják [...]. Ha meggondoljuk, hogy a magyarok romániai jelenléte a lakosság tíz százalékát sem éri el, könnyen állíthatnánk, hogy a közösség széles körű színházi reprezentációval rendelkezik.”² Valóban, több kutatás kimutatja, hogy ez a közösség színházcentrikusnak mondható: a magyarok többet járnak színházba, mint a román lakosság.

Romániában Erdély keleti részén, a Székelyföld két megyéjében beszélhetünk egyértelmű magyar többségről: Hargita megyében a lakosság több mint 80%-a magyar, a vele határos, tőle délre fekvő Kovászna megyében ez a szám 70% körül van. A rendszerváltás előtti időkben itt csak Kovászna megye székhelyén, Sepsiszentgyörgyön volt magyar nyelvű hivatásos (nép)színház; Hargita megyének a Keleti Kárpátok völgyeiben meghúzózó kisebb városaiban nem volt, csak nyugatabbra fekvő erdélyi „nagyvárosok” színházai látogattak néha ide vendéglőadásaikkal. Azaz dehogynem: a nyolcvanas évek második felében Hargita megye egyik városkájában, Gyergyószentmiklóson már volt állandó „színházi”

működés, az akkor még mérnök Bocsárdi László és többnyire szintén mérnök társai által alapított, műkedvelő Figura. A gyergyószentmiklósi Figura a rendszerváltás után, 1990-ben Bocsárdi kérésére megkapta a bukaresti minisztériumtól a ’hivatásos színház’ státust, így lett Hargita megye első színházi ’intézménye’.

Bocsárdi ma mégis a másik megye, Kovászna székhelyének színházát vezeti: 1995-ben a nagyobb, jobb infrastruktúrával rendelkező Sepsiszentgyörgyre távozott jó néhány figurás színésszel, azóta is megszabva a sepsiszentgyörgyi színház művészi irányvonalát. Ekkor már színházi rendezői diploma is volt a kezében, melyet a Figura irányításával párhuzamosan szerzett a marosvásárhelyi egyetemen, a vele majdnem egyidős Tompa Gábor osztályában. (Tompa, kikerülve a mérnöki „kanyart”, egyből rendezőt végzett, Bukarestben: így alakult, hogy a kilencvenes évek elején tanára lehetett Bocsárdinak.)

Hargita megye két másik, Gyergyónál nagyobb városában, Csíkszeredában és Székelyudvarhelyen 1998-cal bezárólag alakultak meg a város által finanszírozott színházak. Jelenleg tehát három hivatásos színháza van a megyének, a megyeszékhelyen a Csíki Játékszín, ezenkívül a székelyudvarhelyi Tomcsa Sándor Színház, illetve a gyergyószentmiklósi Figura Stúdió Színház: mindhárom intézmény magyar nyelvű előadásokat játszik.

Kovászna megyében Sepsiszentgyörgy mellett Kézdivásárhelyen alakult színház a rendszerváltás után: a Városi Színház nevet viseli. Ebben a megyében már egy román nyelvű színház is található, a sepsiszentgyörgyi Teatrul „Andrei Mureșanu”. A két megye jelenleg tehát összesen hat hivatásos színházzal rendelkezik – ha nem számítjuk ide a néptáncgyűtéseket, valamint a

Kutyaharapás – Fotó: Mészáros Csaba

se itt sem maradhat el, a tarantinói váz meg van hagyva, a kis különbségek azok, amik európaivá, pontosabban közép-európaivá varázsolják a történetet, hogy inkább hazabeszéljen, és ne csak úgy bele a nagyvilágba. Külön főnyeremény, hogy Mucsi Zoltán eddigi művészi karrierje alatt letett névjegye, miszerint ő a magyar kisember istenkáromló magyar hangja, az elszorult néplélek szelepe, az most a színpadi kiszólások során formabontó módon jól működött, nem kis derűtséget okozva a nézőtérben.

A DESZKA záróakordja most Visky András mint rendezőt állította még egyszer rivaldafénybe, hiszen a Dragomán György által írt *Kalucsninak* ő volt Kolozsváron a rendezője. A plexifalak mögött zajló családi történet egyfajta szocialista keltetőre, vagy ha úgy tetszik, akár terrá-

rály hősnének apját, vagy ahogy a Visky-családot is internálták. Itt azonban senki nem ússza meg sérülések nélkül, hiszen még a fő ellenség, a titkosszolgálat főtisztje is dekonspirálja magát. A korrupció melegágyában újabb kígyók igyekeznek életre kelni.

Kalucsni – Fotó: Biró István

riumra is emlékeztetheti a nézőt. Ez a darab sem nélkülözi Dragomán írásainak világát, a Ceaușescu-diktatúra mechanizmusát, ami szerint a családokban elrejtőzik a politika, a magánélet szentsége pedig hiú ábránd szintjén sem tapadhat meg. Ezért is látjuk és halljuk, mi történik, mert előttünk zajlik, mint ahogy azokban az időkben sem voltak titkok. Egyszerűen csak jött a fekete autó, és évekre elvitték az embert robotolni, példának okáért a Duna-deltába, mint ahogy *A fehér kí-*

1 Bodó A. Ottó: *A rendszerváltás utáni erdélyi magyar színház*. Doktori disszertáció. Színház- és Filmművészeti Egyetem, Budapest, 2011, 130. o. (A disszertációban található Bocsárdi-interjúból idéztem.)

2 Iulia Popovici: *Idégen a saját hazájában*. A romániai magyar színjátszás önazonosságáról. (Ford. Szántó Judit.) Színház, 2012. okt.

fiatalokat megszólító, szentgyörgyi Osonó Színház-műhelyt, amely nem törekszik arra, hogy hivatásos színészek legyenek a tagjai, bár vannak közös projektjei hivatásos társulatokkal.

A Bocsárdi által vezetett sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színházban amúgy bábtagozat is működik, Cimborának hívják, és jelenleg az M Studio nevű mozgásszínházi társulat is a TÁSZ égisze alá tartozik. Mindkettő szakmai sikerrel büszkélkedhet a régióban, csakúgy, mint a prózai tagozat. Az utóbbi esetében elég, ha Bocsárdi 2016-os rendezői Uniter-díjára gondolunk (a kolozsvári román színházban színre vitt *A mi osztályunk* című előadásáért kapta ezt a legmagasabb román színházi díjat), vagy a két évvel korábbi másik Uniter-díjára: akkor, az először a Gyulai Várszínházban bemutatott, sepsiszentgyörgyi *Hamlet* okán ítélték oda neki az „ebben az évben Románia legjobb rendezője” címet (a díj körülbelül ezt jelenti). Vagy eszünkbe juthat, hogy Pécsre, a 2016-os POSZT-ra egyedüli Magyarországon kívüli előadásként Bocsárdi és a szentgyörgyiek (előbb szintén Gyulán színpadra állított) *Vízkereszt, vagy amire vágytok* című előadását válogatták be; esetleg az is, hogy a Magyar Színházak XXVIII. Kisvárdai Fesztiválján 2016-ban, ötvennyolc évesen Bocsárdi életműdíjat kapott. De több más román vagy magyar állami díjára, illetve fesztiváldíjára gondolhatunk.

Csíkszeredában a kilencvenes években, amikor a színházalapítás ötlete itt is felmerült, a városi tanácsosok egy része Bocsárdi Lászlót és akkor még működő társulatát, a Figurát szerette volna elhívni a kb. feleakkora településről, Gyergyószentmiklósról, hogy rájuk épüljön Hargita megye központjának színháza. Más tanácsosok viszont túlságosan formabontónak tartották a figurások előadásait, és azt gondolták, másra van szüksége Csíkszeredának. Szabó Tibor, a Figura egyik volt színésze és egy időben, Bocsárdi után, igazgatója (most szombathelyi színész) így látja az akkori gyergyói társulat Csíkszeredába való áttelepülésének meghiúsult történetét: „Mikor engem kineveztek itt [a Figuránál] 1996 decemberében igazgatónak, akkor merült fel megyei és csíkszeredai szinten ismét az az igény, hogy a megyeközpontnak mégiscsak rendelkeznie kellene egy színházzal, és az lehet akár a Figura is. Csakhogy az akkor színházi ügyért cselekvőképes emberek emlékezetében többnyire a mi Beckett-adaptációnk élt, *A játszma végéből Koponyatorony*

címmel létrehozott produkciónk, ami egy rituális performansz volt, négy órában, szünet nélkül, egy meglehetősen vad vállalkozás, ami hát nem nyerte el a közönség széles táborának tetszését. Így történt, hogy ellenzőink száma megnőtt, és úgy döntött Csíkszereda önkormányzata, hogy mást fog felkérni a színházcsinálásra. Így esett a választás Parászka Miklósrá.”³

Bocsárdi László így beszél arról, hogy a kezdeti fellángolás után a kilencvenes évek elején Csíkszereda mégis elutasította az odaérkezéseket: „Ferenczes Istvánék⁴ a csíkszeredaiak részéről akartak egy megyei színházat, és úgy látták, a Figurára rá lehetne ezt építeni. [...] Csakhogy a csíkiak nem tudták elviselni, hogy a színházuk gyergyóiakból alakuljon meg... Az volt a baj az akkori vezetőség tagjaival [...], hogy nem volt kultúracentrikus a gondolkodásuk, nem tudtak távlatokban gondolkodni. Lehet, hogy nem tudták, mit tesznek, de elárulták a környezetüket. Mert annak, hogy egy közösség életben tudjon maradni, elengedhetetlen feltétele, hogy kulturális értékeket hozzon létre. Nem népművelésről beszélek, hanem magas színvonalú szellemiségről.”⁵

Bocsárdi az előbbieken kétféle szemléletmódra tett utalást. Egyik a 'népművelés'-re épül, második a 'kulturális érték', 'a magas színvonalú szellemiség' köré szerveződik – ez utóbbit képviselné Bocsárdi is a művészszínházával. Fontos ezt a kettőt megkülönböztetnünk. Nem ez az egyetlen alkalom Erdélyben, amikor e két színházi felfogás szembenáll egymással. Bocsárdi tehát az ilyesmire nyitottabb színházvezetésű Sepsiszentgyörgyön próbál ezután művészszínházat csinálni, az újonnan megalakult Csíki Játékszín pedig sokkal inkább népszínháznak tartja magát, mint művészszínháznak. A Csíki Játékszín ma már nyugdíjba készülő igazgatója, Parászka Miklós a nyilatkozataiban gyakran elmondja,

Molnár Ferenc: *Liliom* – Mátray László, Vass Zsuzsanna és Gajzágó Zsuzsa – Fotó: Barabás Zsolt

hogy ők elsősorban nagyszámú közönséget szeretnének megszólítani, hiszen egy egész megyét szolgálnak ki (Gyergyó környékét is, habár Gyergyóban van színház), a falusi nézőket is megszólítják, kiszállásokat, bérleteket szerveznek a községekben.

A sepsiszentgyörgyi színház is a helyi önkormányzathoz tartozik, amely többnyire támogatja a társulat művészi törekvéseit, de időnként nyomást is gyakorol a színház vezetőségére, elvárva tőle több könnyed hangvételű előadás bemutatását vagy jobb gazdasági mutatókat.

Bocsárdit amiatt is támadások szokták érni, hogy nem a magyar irodalmi hagyomány, nem a magyar múlt jelentik a legfontosabb inspirációs forrást neki, hanem a korszerűség, a nemzetközi környezet: „néhány évvel ezelőtt »szerelmes« lettem a német színház egyik vonulatába: Michael Thalheimer esztétikájába”,⁶ nyilatkozta.

Ugyanakkor pedig a székely szerző, Tamási Áron nevét viselő színházban ő maga is színre vitt Tamási-darabot (például 2002-ben az azóta többször felújított *A csoda* című előadást jegyzi), és az általa vezetett színházban 2016-ban is készült egy Tamási-adaptáció, a tanítvány, Sardar Tagirovsky rendezésében. S bár valóban ritkán rendez magyar szerzőtől, 2011-ben színre vitte a *Bánk bánt*, tavalyi, 2016-os rendezése pedig a Molnár Ferenc által írt *Liliom* – mindkettő címszerepét Mátray Lászlóra bízta.

⁶ Zsigmond Andrea: *A színház: szakadék*. Beszélgetés Bocsárdi László színházi rendezővel. Helikon 2015/7, ápr. 10.

Vagyis az figyelhető meg, hogy mivel városi fenntartású színházként a teljes lakosságot szem előtt kell tartania, a sepsiszentgyörgyi is megpróbál a kínálat minden lehetséges aspektusára odafigyelni: a művészi szabadság kibontakoztatása mellett, melyre sokat ad, a magyar (és klasszikus) hagyomány művei, valamint a szórakoztató előadások is felbukkannak a repertoárján.

Nem billenhet át azonban a mérleg nyelve ez utóbbi irányába. Bocsárdi azt szeretné, hogy „a sepsiszentgyörgyi közönség mai, érvényes, kortárs színházon nevelkedjen, és ne egy kis

vidéki szórakoztatóipart gondoljon színháznak, és ezáltal mentalitásában, nyitottságában messze lemaradjon a kolozsvári, budapesti vagy akár berlini közönségtől. Ez a gondolat ellenkezik azzal a megfogalmazással, hogy nekem ki kéne szolgálni a közönséget – szórakoztatni, ahogy mondják, hogy elfelejtsék a napi gondokat. Én ezzel nem tudok egyetérteni. Ez olyan, mintha a barátod nem szeretne fárasztani a nehéz napi munka után, ezért nem arról beszélne, ami neked a legfontosabb, hanem inkább jópofizna egy sör mellett – ahelyett, hogy lehetővé tenné számodra azt, hogy elmélyülj az igazi problémáidban, és ebben lenne a partnered. Azt hiszem, hogy én a barát szerepét képviselem, és nem a szórakozópartnerét.”⁷

Miközben utolsó idézett mondatában rokon-szenves módon a „barát” metaforával él, és ezt valószínűleg komolyan is gondolja, szándéka nem mindig lel viszonzásra. Nem mindenki „tartja barátjának” Bocsárdit a városban. Úgy nyolc évvel ezelőtt nyilatkozta a rendező: „Ma, 15 év után, egyértelmű sikereink ellenére is még mindig létezik Sepsiszentgyörgyön egy olyan réteg, amely nem hajlandó elfogadni a színházunkat”.⁸ Azóta is vannak olyanok, akik – ha szókimon-dó lehetek: „sznob módon” – több klasszikus és magyar hagyományba ágyazott, érthető, jólészült előadást, vagy több szórakoztatást szeretnének. A későbbiekben erre még kitérek.

⁷ Kovács Bálint: *„Megadatott az elszakadás”*. Interjú Bocsárdi László határon túli színházigazgatóval. www.origo.hu, 2011. jún. 15.

⁸ Bodó i. m. 129. o.

Bocsárdi ezt mondta néhány éve, amikor arról kérdezték, miért kezdett el színházzal foglalkozni: „Ahogyan a kereskedelembe találhatók tárgyakról személytelenségük, ürességük miatt viszolygok, ugyanúgy – néhány kivételtől eltekintve – a színházban látott előadások is idegenek voltak számomra. Arra vágytam, hogy bebizonyítsam magamnak, létezik egy »másik« színház, amelyik őszinte, elementárisan tragikus és ugyanakkor derűs is tud lenni.”⁹ Az „őszinte”, az „elementáris” jelzők ma is gyakran felbukkannak a Bocsárdi által adott interjúkban, mellettük a – talán a Jerzy Grotowski, az Eugenio Barba színházára emlékeztető – „energia”, illetve a „mélység” az, amire hivatkozni szokott.

Ez nem független a szláv nyelvű színházak iránti kíváncsiságától: „Az orosz nagyon mély, »lélekfeltáró« színház – de nem lélektani! Ez nagyon fontos, hogy míg a magyar az lélektani színház (a lélektaniség a színházban az agy, a ráció túlzott használatát jelenti), az orosz nem, az orosz lélekfeltáró, szerintem”; „Borzalmasan zavar például, amikor azt érzem egy előadásban, hogy a gondolat tudott, tehát nincs benne a hasadás, nincs benne az eszementség, az örvény.”¹⁰

Érdekes metaforákkal él a keleti és a nyugati színház összehasonlításakor: „azt gondolom, a keleti művészet a *gyökerekkel* folyamatosan kezd valamit, a nyugati meg a *gyümölcsökkel* van elfoglalva. Nem érdekli a gyökér” (uo., kiem. Zs. A.). (Bocsárdit bevallása szerint az utóbbi időben mindkettő érdekli.) A növény mint metafora-csokor keretén belül azért is érdekes ez a szembeállítás, mert magam is megfigyeltem már a „gyümölcs” térnyerését, noha nem a 'gyökér'-rel szemben, hanem a 'virág' leváltásaként: míg kb. száz évvel ezelőtt még el tudott hangzani a magyar színházi közbeszédben az, hogy „a magasztosan gyönyörű színészet színe-virága”, ma már a „virág”-metafora egyáltalán nem használatos – a szépség helyett a hasznosság került előtérbe. Még Bocsárdi is így kénytelen beszélni: „a kultúra, amely hosszú távon hozza meg a *gyümölcsét*.”¹¹

A 'gyümölcs' és a 'gyökér' kapcsán felidézném Tompa Gábor egyik interjút, szembeállítás-ként. Ő is vitatkozik a haszonelvű gondolkodással (mint a művészek általában – érthető módon): „A kulturális, szellemi értéknek, a hagyománynak, a *gyökereknek* nincs a piacon meghatározott

árak. Ezért furcsa az a populista retorika, amikor egy etnikum, népcsoport, kisebbségi közösség nevében valaki arról papol, hogy a színházban csak szórakoztatni kell. Ez azt jelenti, hogy erkölcsileg lezüllött vagy már erkölcstelennek nevezhető intézményekben, a *prostituáció* intézményeiben gondolkodik, ahol megvan a jól meghatározott piaci ára a szórakozásnak. Az igazi művészetnek nincs piaci ára.”¹² (Kiem. Zs. A.)

Azért is idéztem ezt a részt, mert a 'prostituáció' metaforája kézenfekvően szembeállítható egy másikkal, amit viszont Bocsárdi használ egy interjúban, a 'házasság'-gal. Érdekes módon ő is a „népszínház” kapcsán említi, vagyis azt a mozzanatot nevezi így, amikor a gyergyói alternatív figurások a korábbi szentgyörgyi népszínházba próbálnak beolvadni: „A »házasság«, ahogy ez a köztudatban megjelent, nagyon bonyolult és meglehetősen hosszú folyamat eredményeként valósult meg. Már a művészi vezetőnek való kinevezésem is robbanásig feszítette a sepsiszentgyörgyi társulat hangulatát – sokan követelték Nemes Levente lemondását –, ehhez társult azután a felsőfokú szakvégtzettséggel nem rendelkező színészek megjelenése. A »házasság« első próbájaként egy közös szereposztású előadás elkészítését kértem. A sors úgy akarta, hogy a *Kasimir és Karoline* jól sikerüljön – ezután történt a hat színész végleges átszerződése. Innen kezdve (1995) még legalább négy-öt évig minden munka egy kétségbeesett élet-halál harc kilométerkövének számított. Miközben küszködtünk a szakma megtanulásával, folyamatosan bizonyítanunk kellett, hogy a »házasság« nem volt elharmarkodott, meggondolatlan lépés.”¹³

Mi derül ki abból, ha a 'prostituáció'-t és a 'házasság'-ot egymás mellé helyezzük? Tompának szokása negatív értékjelentésű kifejezésekkel illetni azokat a csoportokat, amelyekkel nem ért egyet, Bocsárdival ellentétben, aki inkább a különböző aspektusok közötti 'összekapcsolás'-t mint szándékot emeli be gyakran a retorikájába: „rendkívüli módon lelkesített a remekművek mélységeinek a feltárása. Kimeríthetetlen forrást jelentenek mind a rendező, mind a társulat számára ezek a szövegek, amelyek kortárs színházi formába öntve a mindenkorai közönséggel erős kapcsolat kiépítésére adnak lehetőséget.”¹⁴

¹² Simon Judit: *A Tompa-modell negyedszázada* 1. <http://erdelyirport.ro>, 2015. dec. 20.

¹³ Bodó i. m. 129. o.

¹⁴ Bodó i. m. 130. o.

Hasonlóképpen az 'összefogás'-ra való törekvés jellemzi Sardar Tagirovsky szemléletmódját is. Facebook-oldaláról idézem, a 2016 nyarán készülő *Zongota* kapcsán írta: „megtaláljunk valamit, ami *összekapcsol* minket egy izgalmas és egyedi világgal, amit Erdélyben, Székelyföldön megtapasztaltam és amihez hozzávetet minket Tamási Áron, mint fontos iránytű” (egy jún. 27-i bejegyzés, kiem. Zs. A.).

A sepsiszentgyörgyi közönség azonban, mint már írtam, nem mindig hajlik a Bocsárdi-féle színházzal való összefogásra. Sepsiszentgyörgyön az egyik elhíresült vita akkor alakult ki, amikor Bocsárdinak 2010-ben lejárt a menedzseri szerződése, és a kinevezett bizottság az előző mandátumát 9-es osztályzat alá értékelte, vagyis újra kellett volna vizsgáznia, ha meg szeretne volna tartani az igazgatói székét. Sok újságcikk, komment és egyéb formában zajló vita bontakozott ki akkor, megszólaltak színházi szakmabeliek, értelmiségiek és egyszerű polgárok, egyesek pro, mások kontra érveltek, megmozdultak politikusok, aláírásgyűjtés zajlott Bocsárdi maradása mellett, melyhez magyarországi és romániai „hírességek” is nevüket adták. A történet (a nyilvánosság előtt zajló része legalábbis) egy új bizottság kinevezésével, egy nagyobb osztályzattal, Bocsárdi maradásával zárult.

Az esetből egy 2010-es cikk kapcsán utalnék egy-két véleményre. A Bocsárdi mellett kampányoló újságíró a Tamási Áron Színházat Sepsiszentgyörgy „kulturális nagykövete”-ének nevezi,¹⁵ s többek között a 'postagalamb' nevű kommentelő is ezt írja: „szülőként fontos nekem, hogy gyermekeim minőségi kultúrát kapjanak, szenny folyik elég a kereskedelmi csatornákon, no meg a vízcsapból is” (uo.). Megfigyelhetjük tehát, hogy pozitív vagy negatív értékjelentésű szavak (nagykövet, szenny) jelzik világosan, a megszólaló melyik szemlélet mellett, melyik ellen foglal állást.

Egy másik kommentelő, egy ellenlábas ('marcika') viszont ezt állítja a cikk alatt az aláírásgyűjtésről: „Idáig azt bizonyítja, hogy Bocsárdi valóban nem a városnak dolgozik. Töröcsik Marinak [sic!] nem tudom mi köze van az egészhez, üljön otthon és vezekeljen. Budapesten véleményezzen. Életében nem járt Szentgyörgyön szerintem még térképről se ismeri. Gyere Mari bajban van Er-

¹⁵ Váry O. Péter: *Aláírásgyűjtés Bocsárdi tisztségben maradásáért*, <http://www.3szek.ro>, 2010. jún. 4.

dély! Ments Meg Lacikát Anyamagyar! Biztos te is nemmel szavaztál a kettős állampolgárságra.”

Ebben a kommentben egyrészt az az érdekes, hogy látszik: ahogy a kolozsvári színház igazgató-rendezőjét, Tompa Gábort, úgy Bocsárdit is gyakran vádolják azzal, hogy nem a város közönségének készíti az előadásokat (az esetleg nem érti az előadásait, másféllekre vágyik), hanem másoknak, a szakmának, külföldnek. Másrészt arra érdemes felfigyelnünk, hogy a színházról való gondolkodásba beszívárognak a társadalmi élet más területein megszilárdult gondolatok, elvárások: lásd a magyarországi aláírók kapcsán előkerül egy politikai sérelem, a 2004. dec. 5-i népszavazásra való utalás. Hasonlóan tág összefüggést tételez a 'sandorepyt' nevű kommentelő: „a székely nép csak veszekedni tud és NEM összetartani sajnos?” (sic!).

Fontos észrevétel, hogy a színházról való gondolkodásunkat befolyásolhatja a társadalom más aspektusairól alkotott véleményünk. Ezt olyankor is érdemes mérlegelnünk, amikor valaki például a demokráciába vetett hite miatt teszi le a voksát ilyen vagy amolyan színházi formák, mondjuk a 'devised theatre' mellett, de azt még nem próbálta, nem tudja, hogy valójában a színházban vagy az adott alkotókkal működni-e.

Az említett viták érdekes aspektusa szokott lenni az is, amikor egyes hozzászólók úgy térnek el a színház témájától, hogy párhuzamba állítják azt más 'értékekkel', vagyis hogy mik az alternatívái mint megoldandó problémák, netán mik fontosabbak a színháznál. Esetünkben szintén 'sandorepyt' fogalmazza meg ezt: „Emberek szerintem arol kéne tanakodni, és valaki el kezdje hogy itten háromszéken munkahelyet teremteni és valamivel jobb életet mert nagyon le vagyunk maradva. Erre kéne gondolni!!!!!!” (Uo.)

Gyergyószentmiklóson tipikusan a járdák állapotát szokták megemlíteni mint konkurens közpénz-elköltési lehetőséget, olyannyira, hogy ennek mára ironikus megfogalmazásai is vannak. A gyergyói Figura 2016-ban leköszönt és szülővárosába, Sepsiszentgyörgyre visszaköltözött igazgatója, Czegő Csongor szavaira utal a következő, 'Gyongyinek' néven bejelentkező hozzászóló: „Mit var a varoslakoktól, amelyekkel ennek az intézménynek a vezetője gunyorosan kozli, hogy minek nekunk jarda, ugy sincs hova menni rajta?”¹⁶

¹⁶ Balázs Katalin: *Folytatják a gyergyószentmiklósi intézményvezetők*, <http://www.szekelyhon.ro>, 2016. jan. 28. – E cikk alatt jelent meg az idézett komment.

Visszatérve azonban a szentgyörgyi vitákhoz: azért érdemes néhány gondolat erejéig a legújabb, 2016-os vitánál időznünk, mert ebben nem csupán a „népszínháznak” és a „művészszínháznak” mint eszménynek a vetélkedésénél asszisztálhunk a szövegek olvasásakor, ahogyan a korábbi viták esetében történt, hanem megjelenik a pere-men egy következő színházi eszmény is, tipikusan szakmabeli hozzászólók részéről.

Bocsárdinak a budapesti Nemzeti Színház MITEM nevű nemzetközi fesztiváljára is meghívott, illetve a POSZT-ra is beválogatott, vagyis szakmailag értékesnek tartott *Vízkereszt vagy amire vágytok* című előadása kapcsán először a Székely Hírmondóban jelent meg egy olvasói levél, s a vita azután ugyanezen a felületen, illetve a Játéktér online felületén folytatódott, máshol is visszhangot verve (www.szinhaz.net, Facebook).

Legfontosabb cikkek a témában, esetlegesen kommentekkel: Dr. András Pál: *Meddig sülyedhet a színház?* Székely Hírmondó, 2016. febr. 12.; Dr. Ferencz Zoltán: *Nemi aktus a színpadon*. Székely Hírmondó, 2016. febr. 15.; majd a Játéktér folyóirat online Vita rovatában: Boros Kinga: *Mit kíván a néző?* Játéktér, 2016. febr. 17.; Köllő Kata: *Színházi tükrörbe néző*. 2016. márc. 24.; Ungvári Zrínyi Ildikó: *A centrumvesztett színház esete a kőnézővel*. Játéktér, 2016. márc. 31.; Adorjáni Panna: *Az elégedetlen néző védelmében*. Játéktér, 2016. április 11.; illetve: Lovassy Cseh Tamás: *A türelem generációja*. www.szinhaz.net, 2016. febr. 19.

Az előadással először vitába szálló nézők helyi orvosok, és olyasmiket kifogásolnak, amik már ismerősek számunkra más hasonló érvelésekből: „Tekintettel arra, hogy kultúrestről volt szó, alkalomhoz illően öltözködtem.” Az előadás egyes részleteire utalva: „A primitív emberi viselkedés (böfögés, köpködés, szellentés) még színvonalas megnyilvánulás volt az elhangzó trágár beszédhez képest.” „Van-e még közösségnevelő szerepe a színháznak?”¹⁷

Amit újdonságként meg tudhatunk fogalmazni: „Kultúrszomjunk enyhítésére hová kellene fordulnunk?”, kérdi a szerző. Ebből a mondatból szépen kiviláglik, hogy a doktor úr kultúrafelfogása merőben különbözik például az enyémtől. Ő nem úgy tudja, hogy reggeltől estig „a kultúrában van”, hanem úgy, a kultúra az valami a hétköznapiaktól elválasztott, ünnepi, szép,

erkölcsös valami, amit a „vitrinben” tartunk, és csak tiszta kézzel, szép ruhába öltözve érhetünk hozzá. Talán elsősorban ezzel az elgondolásával kellene vitatkozni, meggyőzni őt arról, hogy a kultúra nem alkalmi jellegű, nem rajtunk kívül található, az egész életünk élése, annak a mikéntje maga az.

Némely cikk vagy komment új mozzanattal árnyalhatja erről a szemléletmódról kialakult képünket: a doktor úr – cenzúráért kiált. „Hol van az a kultúrbizottság, amely cenzúrázná, és megkímélne minket, átlag kultúradelvéket az ilyen jellegű előadásoktól?” (uo.). E felvetéséhez, a cenzúra kérdéséhez egyes kommentelők azért viszonyulnak elutasítóan, mert a kommunizmus visszasírásként értelmezik. Mások gúnyosan Magyarországra küldik a szerzőt: „Budapest tele van most ilyen kultúrbizottságokkal, tessék oda folyamodni, esetleg odaköltözni.” Magam azt gondolom, ez az igény is a szerzőnek azt a vágyát tükrözi, hogy rend legyen a világban, hierarchikus rend, világosan elkülönített szerepkörökkel és érvényességekkel. Tehát épp azzal a színház által felkínált lehetőséggel és igénnyel nem akar élni, ami azt kérné a nézőtől, hogy ne ultraformálisan viszonyuljon a színházhoz mint helyzethez, hanem elfogadja, hogy ezen a helyen végre nem még inkább be-, hanem inkább ki-lépés van a társadalmi szerződések teréből: fehér lappal indulhatunk, most bármi megtörténhet.

Ungvári Zrínyi Ildikó a következőképpen fogalmaz erről: a doktor úr „egy klasszikus, hátradőlő nézői pozícióban szocializálódott »kultúrafogyasztó« nézőpontját exponálja világosan; annak a nézőnek az igényeit, aki minimális részvétellel kíséri végig az előadást. [...] a közérthető »mondanivaló«, a fehér-fekete jelentések, a biztonságos és puha esztétikai párna, az előre megrágott étel áhított és áhítatos világa” ez. „Kulináris színház, mondja Brecht, halott színház, mondja Brook. Kőszínház, mondja a mai szakirodalom, kőnézővel, teszem hozzá”.¹⁸

Ungvári Zrínyi Ildikó szerint az ilyen típusú néző azon igyekszik, hogy „a véletlent, a váratlant kizárja. A valódi eseményt, azt, hogy megtörténjen velünk valami”. Márpedig ez volna a színház lényege. Csakhogy ehhez arra volna

szükség, hogy a néző elfogadja, a színházban ő „jóval intenzívebb munkát végez, hiszen az eléje tárt valóság bonyolult, nem kínál kész megoldásokat, megfejtésre és intenzív fiktív részvételre vár” (uo.).

Ezt úgy is megfogalmazhatnánk, hogy a másik doktor úr véleményét is játékba hozzuk, aki a Nemi aktus a színpadon című problematizáló írását közzétette: nem (szépen) felöltözni kellene, amikor színházba jövünk, hanem, igenis, (bátran) „levetkőzni”. A ’levetkőzni tudás’ élményét kellene tudnunk megismertetni és megszerettetni a nézőkkel. Ebben a „közvetlen dialógus” megélésének élménye segíthet: „Ez utóbbit nyilvánvalóan jobban működteti az a sok kis (interaktív) forma, amely az utóbbi időben jött létre, sokuk a kőszínházi kultúra bonyolultsága, kidolgozottsága és centralizáltsága ellenében (performanszok, felolvasószínházak, tantermi és lakásszínházak, utcaszínház, részvételi és közösen alkotott »devised theatre«-formák, promenádszínház), amelyek érzékenyebb, szinte azonnali lehetőséget teremtenek a közönséggel folytatott dialógusra – a kis tér médiumainak logikája szerint.” (Uo.)

Boros Kinga szintén a művészszínházi forma meghaladását látja megoldásnak: „Nos, akkor nincs más hátra, mint a közösségi színház. Nem visszaállítani kell a(z) ízlésesre meszelt) negyedik falat, hanem kilépni a színházépület négy fala közül.”¹⁹

Lovassy Cseh Tamás, aki a legfiatalabbak hangját képviseli ebben a vitában, a generációjának kérve teret szintén mintha egy újfajta szemlélet színre lépését állítaná: „Kialakulóban egy olyan új alkotó értelmiség, mely képes újradefiniálni önmaga erdélyiségét, s az új meghatározás mentes lesz az előző generáció rossz, diktatúrában kialakult reflexeitől (...). Ezt az új generációt – s elég akár csak a színházi alkotókra szorítkoznunk – a türelem generációjának tekinthetjük, hiszen tetszik, nem tetszik, be kell várni, míg szerephez jutnak az erdélyi magyar színházcsinálás területein.”²⁰

Ezek a fiatal alkotók, úgy tűnik, Sepsiszentgyörgyön lassan teret kapnak: gondoljunk a Tein teaházban tartott felolvasószínházakra, az egyszemélyes (egyszerre egy nézőnek előadott) színházakra, az újragondolt, fiatalos március

15-i ünnepekre, Sardar Tagirovsky vagy Nagy Botond rendezéseire a Tamási Áron Színházban. A fiatalok a helyi sajtóban, a város életében, a közösségi médiában is hallatják a hangjukat. Ahogy Boros Kinga írja: „Ma már nem a templom, nem az iskola, nem a színház. Hanem mi?... A Szent György Napok. (Azt meg Fazakas Dorkák hackelik.) A Facebook.”²¹

A fiatalok, ha kell, valóban meghackelik ma már az általuk avított gondolt szemléletmódokat. Az imént említett színházvitába is beleszóltak, olyként, hogy az orvosok által igényelt passzív befogadó helyett az aktív kultúraformáló szerepet magukra vállalva, meghackelték a Székely Hírmondó szavazógépét. Az újság ugyanis képes volt feltenni olvasóinak ezt a kérdést: „Egyetért azzal a felvetéssel, hogy »cenzúrázni« kell a közpénzből működtetett színházak előadásait?” A fiatalok ironikus válasza: „Egyetértetek, bár nem járok színházba” (19279 válasz).

Sepsiszentgyörgyön aktív, közösségi élményeket megélni és teremteni tudó fiatal generáció nőtt fel az utóbbi években, évtizedekben. Az önkormányzat által szervezett és finanszírozott rendezvények egyre okosabbak, ízlésesebbek, korszerűbbek, sőt, menőbbek, fesztiválok honosodnak meg a városban (a nemzetközi színházfesztivál, a két-három évente jelentkező Reflex mellett ott van többek között a PulzArt, vagy az M Studio által rendezett flow feszt), gazdag és korszerű a város zenei és képzőművészeti élete, kulturálisfőváros-projektek készülnek, közösségi terek újulnak meg. Ennek a hangulatos, élhető városnak a kialakulása nem független a Bocsárdi-féle, évtizedek óta tartó művészi és közösségi ténykedéstől.

Vigyázó szemeinket Szentgyörgyre vessük: a színházbüfében, amely nyitott a város felé, gyakran alakulnak ki spontán együttzenélések, éneklések. A színészek meg a város lakói gyakran táncolnak itt együtt egész éjjel. A közösségi médiában is hasonlóan ’otthonos’ élmények teremődnek: Kolcsár József vagy Kónya-Útő Benke színészek ironikus, rontott filmjei nemegyszer azt közvetítik: foglalmazzuk meg lazán, akik vagyunk, játszunk. Érezzük jól magunkat. (Énekeljünk együtt a fesztiválbuszon, technikai és művészszemélyzet: hisz egy közösség vagyunk.) Éljük tele a buszt, a várost. A határtalan világot.

Hisz élünk.

¹⁷ Dr. András Pál: *Meddig sülyedhet a színház?* <http://www.hirmondo.ro>, 2016. febr. 12.

¹⁸ Ungvári Zrínyi Ildikó: *A centrumvesztett színház esete a kőnézővel*. Játéktér, 2016. márc. 31. (A *Gézagyerek* c. dráma fogyatékkal élő szereplője csak nézi a szalagon a követ, csak igent és nemet ismer: baj van, nincs baj. Erre a darabra is utal a „kőnéző” szóval Ungvári Zrínyi.)

¹⁹ Boros Kinga: *Mit kíván a néző?* Játéktér, 2016. febr. 17.

²⁰ Lovassy Cseh Tamás: *A türelem generációja*. www.szinhaz.net, 2016. febr. 19.

²¹ Boros i. m.

► BALOGH TIBOR

Bocsárdi-tanoda

A sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház... és a többiek

A bölcsesség küszöbén meditáló mester, Bocsárdi László körül három rendezőtanítványra lettem figyelmes. Nagy Botond, Porogi Dorika és Sardar Tagirovsky. Amire pedig a tanáruk legutóbbi időben színre került munkái nyomán ők figyelhettek fel, az a szöveg tisztelete. A lényeg a mű textúrájában rejlik. Elhagyni a beszédet akkor szabad, amikor mozdulatokká, térré alakulnak a rendező képzeletében a mondatok. A színpadi látvány érzékletes beszéd, a kísérő muzsika érzelmmé transzponált szó. Nemesen puritán tanár-rigolya. Lehet ez hármassút-elágazási pont? Hajolhatnak ilyen masszív töről több irányba az alkotói pályáívek? Most úgy tetszik, igen.

(T)énfergő nemzedék

Merész menedzser volt életében a Gyulai Várszínház igazgatója, Gedeon József. Régi tapasztalat a fiatalok tiszteletlensége az évfordulós események iránt, ő mégis egy torzonborz újtóra, Sardar Tagirovskyra bízta, hogy rendezzen valamit Tamási Áron halála 50. évfordulója alkalmából. A valami a *Zongota* lett, a *Zöld ág* című kisregény színpadra alkalmazása. Gedeon társa a vakmerőségben a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház igazgató-főrendezője, Bocsárdi László, aki az intézmény névadójának kellett emléket állítson a darab bemutatásával. Nos, a gyulai közönség még hallhatott a várfalak közé ékelt díszlethegyoldalon mozgolódó színészek szájából eredetien cirkalmas Tamási-mondatokat; a szentgyörgyi publikumnak már csak tüntető-táblákra írott sűrítmények, életjelszavak jutottak.

Egy önállóságvágytól fűtött ifjú nekivág társaival, felkutatni Zongotát. Bibliai szimbolikával

Bocsárdi László próbaszünetben – Fotó: Barabás Zsolt

töltött. Workshop érzetű, sivatagi-vízi szenvedés- és reménytörténettel indul az előadás: mintha a paradicsomból kiűzötként, Noé bárkája gályarabjaként eveznénk mindnyájunk reménybeli, új paradicsoma felé. A paradicsomtúra körjárat. Világos székelj sejtelmességgel előre megmondatik, hogy Zongota Nárityen egyik völgyében fekszik, Nárityen viszont Zongota körül terül el. Javaslat, a boldogságot önmagunkban keresni. Teljesebb pontossággal: a boldogságunk a társunk szeméből sugárzik. Igazibb paradicsomot az igaz szerelemnél ember még nem talált sehol.

1948-ban keletkezett a *Zöld ág*, mundért viselnek Tagirovsky ifjai. A háborús lőporfüst el-

Tamási Áron: Zongota – Fotó: Barabás Zsolt

ültével, pedig megszűnt a túlélőösztön táplálta szolidaritás, érzelmi iránytűért kénytelen viszahúzódní a tudata barlangjába az ember. Itt van leginkább otthon a rendező: az énjében szabadon ténfereg. Tamási idegrendszerét tapintja, amikor úgy tőrja be magát a mondatai alá, hogy kijövet el is takarítja a színpadról szinte mind egyiket. Tételszavak-jelszavak maradnak: imperatívuszok, a belső tájékozódás útbaigazító táblái. Az utat telehinti az elbeszélésben szépséges mondatokkal jellemzett tárgyakkal, s a Zongota felé vivő lankás-meredélyes, girbe-gurba ösvényt mértani tájjá szerkeszti. A tárgy- és formavilág csak katalizátora és térszerkezete az impulzusok táncának. A szellem tárgyasul, és alakzattá formálódik (körköröség és egyenes-vonalúság a mozgásban, a meredeken megdöntött színpad egyszerre kapaszkodó és meredély – a székelj domborzat a belső táj). Lakhatjuk a tájat körkörösén haladva, vagy nyílegyenes vágóban. A néző szájába lejtő színpad alján számíthatni arra, hogy az első sor népe felfal, de arra is, hogy jó szóval bátorít a visszakapaszkodásra. Alul a halál tava-patakja csobog, fenn a zöld ágak között csivitelnek a madarak. Alternatív Zongota.

A tárgyi világot tágan értsük: az alkotótér bútorzata a fény, a fénylő füst és a hangkulissza is. Erőre van szükség, hogy Tagirovsky poézise a derűnkre váljék. Zaklatottan barangol önmaga tájain, a saját természetének legmélyét kutatja. Lázasan figyel a környezete jelzéseiben a karizmája visszatükröződést, illetve a beivódását a tárgyakba-testekbe. A legcsekélyebb jel is siker. Dupla siker, ha a lénye lenyomata másokban megelevenedik,

s a közönségére az apró énjei hordozójaként, tovább-éltetőiként tekinthet, ha látja magát, amint másokban énfereg. Törekvése indítéka és alapállapota a filozófiával körbepárnázott magány. A választott tárgya – Tamási elrejtethetlen hite – azonban kijelöli az előadás végső imperatívuszát: a halhatatlanságunk átélését ne hagyjuk a halálunk utánra!

Tamási Áron mondatai mágikusak. A szövege ihlette, friss rendezői látomás arra bizonyosság, hogy az emlékezet örökletes. Pedig sem

Tagirovsky, sem Bartók György, az újhullámos posztmodern Sosztakovics-átirat komponistája, nem székelj. Elég a hangulathoz a koprodukciós partner Háromszék Együttes mozgásformációja, és a publikum.

Lelkünk brechti csücske

Talán lehet tudatosság nemcsak abban, hogy Szentgyörgyön, a Bocsárdi-tanoda gyakorlószínházában a rendezőhallgatók olyan körülmények között kapnak lehetőséget a tudásuk megmutatására, hogy a roppant képességes szintársulattól a kedvükre oszthatják ki a szerepeket: pedagógiai megfontoltságot sejtet az is, ahogyan a dráma-hősök személyiségének felfejtése kiadja – három bemutató révén – egy évad pszicho-morális témakarakterét: évadarculat-teremtő tényezőkké lépnek elő a fiatalok.

Porogi Dorika már nem egészen tanítvány. 2015-ben, egy marosvásárhelyi vizsgarendezése, Pintér Béla *Parasztoperája* alapján kapott meghívást Szentgyörgyre, színre vinni az akkor legfrissebb Pintér-opust, a *Kaisers Tv, Ungarn* címűt. A városok dzsungelében – itt Egy nagyváros dzsungelében címmel játsszák – Brecht harmadik darabja. Olyankor érdemes elővenni, ha társadalmi tekintetben veszjósló közöny fekszik a tájon, és stílusgyakorlatra szánja rendezőtanítványát az igazgató.

Az előjátékban egy strandpapucsos, harcipizsamás tábornok tornáztatja az alakulatát képező közlegényt. A tábornoknak látszó személy

Brecht: Egy nagyváros dzsungelében – Pálffy Tibor és Kónya-Ütő Bence – Fotó: Barabás Zsolt

fakereskedő, maláj, és Pálffy Tibor játssza. Talán merő malájságból akarja megvásárolni a csuklózott közlegény, George Garga közönyvtáros személyes véleményét, a neki ajánlott könyvről. A darabbéli fehérek úgy tartják, ami ostobaság, az *néger dolog* (lásd: a falat *cigányútra megy*): ők, a fehérek a normálisak; ha a maláj nem-fehér és nem-néger, akkor csak valami szabványon kívüli, egzotikus teremtmény lehet (maiasan: belga). Tapintatos ámulattal kérdezik – többnyire önmaguktól –, mire kellhet George Garga véleménye a fakereskedőnek? Miért költözik Shlink Garga családjához, és miért veszi át a család-fenntartó szerepét (szénhordással keresve meg a rávalót)? Miért vonul be Garga a börtönbe? És miért éppen bevonulása előtt veszi el korábbi szerelmét, az időközben prostituálttá vált Jane-t? A közönyvtáros – Kónya-Ütő Bence – sem igazodik el a jótétemények dzsungelében. Megéri-e valakinek a véleménye, hogy birtokul kapjon érte egy virágzó céget? Szabad-e a jóságossá hibbant kapitalista cselekedetére tisztességgel válaszolni? Dehogy! A szellemi segédmunkássá emelkedett lumpenproletár akkor őrizheti meg identitását, ha a tettettett nagylelkűséget nyilvánvaló vétség-gel, aktuálisan fiktív árumozgatásos áfa csalással viszonzozza. A Pálffy mutatta kevély macskahumanizmust rágcslói agresszivitással igyekszik

ellensúlyozni a Kónya-Ütő által megformált, öntudatos egérlény. A macska-egér harcuk annyira zsigeri, hogy szinte már szerelem. Alkalmasint nem *szinte már*, hanem – a rendező képzeletére bízottan – virtuális, vagy valós homoszexuális kapcsolat. A korai Brecht-történetek hátterében titokzatos indítékok (impulzusok) lappanganak. Az első három színpadi művében, valamilyen fokig dramaturgiai motorként van jelen a homoerotika.

A helyszín nem Chicago, nem Budapest. Mintha a lyukas-doboz kölcsönkönyvtár – a látvány tervezője Adrian Ganea és Kupás Anna – Garga gyerekszobája lenne, ahonnan csak tévedni járogat ki a kamaszlelkű legény, s ahová majd beférkőzik vágyával a maláj. Adhatunk olyan értelmet a notórius jötevő és az idült aljadék párbajának, hogy előbbi – felsőbb énje gyanánt – kísértő szörnyetegként bukkan fel a közönyvtáros lidérces álmaiban, figyelmeztetve őt a környezettel szembeni mulasztásaira, gaztetteire, másrészt az extrém nemi beállítódásából származó kötelességére. Vagyis, Shlink, a maláj Gargában lakozik, és képzeletben megküzdnek. Csak azért, hogy elkeljen olvasásra a könyv, Garga nem adja el a véleményét. Megrajzolta magában a becsületes kisember énképét, s aszerint viszi az életét. Az ügyeskedéssel (az üzlet törvényei sze-

rint) meggazdagodott kereskedő, az egzisztenciája korlátain rég túllendült mágnás elirigyl az árus becsületességét, és pozíciót vált vele. Vagyont adja egy bizarr, a testi-lelki és intellektuális mélységeket felölelő kapcsolatért, amelynek célját nem a végső győzelemben, hanem a küzdelem végtelen voltában látja. Valóban megcsömörlik-e a saját gazdagságától, és úri passzióból engedi át a hatalmát, vagy kísérletképpen arra, hogy bírja-e a pénze nélkül, a személyisége erejével (a karmájával) befolyásolni birtokvágya kiszemelt áldozatát, mint Thomas Mann Cipollája Mariót?

Rögtön a hatalomátadáskor kiderül azonban, hogy az új főnök személyiségzavaros. Vagy azért, mert nem a társadalmi evolúció révén jutott a csúcsra, vagy, mert selejt morállal született, vagy, mert neki is megvan a maga tradicionális tőkéskepe, és annak akar megfelelni. Utóbbi vonulat lehet az erőteljesebb, ha ideológiai harcot (összeütközést) akarunk érzékelni a két személy között. A rendező azonban intelligens konfliktusrajzoló. Bár nem kétséges, a serdülésükben megrekedt lelki mélységienyek világát emeli színpadra, ennél azonban többről szól. Ez az előadás nemzedékek harca is – a fiatalok drámája, az öregedés komédiája. A véleményem a játékom: az enyém, nem adom. Add a véleményedet, ha magamba szívom a fiatalságodat, visszafiatalodom. A szülő-gyermek (felnőtt ember – gyermek ember) konfliktus – félreértő felnőttek állnak a gyermekek felnőtté teljesedésének útjában –, az öregek süketsegevaksága a fiatalok életakarata (szerelemvágya) iránt, ott van a korábbi munkákban, a *Parasztoperában* és a *Csongor és Tündében* is. Most megoldódik a konfliktus. Vass Zsuzsanna (Narrátor) a hóna alá gyűri a kereskedőt, és a nézőtéri kijáraton át, a történelem szemétdombjára viszi.

Ha újra megnyitnák a szép emlékű Csillebérce úttörőtábor, s a régi pajtások visszalátogatnának; a nosz-

talgia-bújóska legelején rádöbbenének, hogy nem bírnak időben elszaladni a rejtekhelyükre a hunyó elől. Régi pajtásunk Brecht, valaha álamizlés volt a színházfelfogása. Porogi Dorka színház- és emberérzékenyebb, s értelmesebb is nála. Jelen találkozásukkor szemlátomást arra törekedett, hogy a szerző elidegenítő energiáit, a kizökkentő logikát megörökölje. Az ügy érdekében hadrendbe állította a digitális elidegenítés legmodernebb arzenálját. Kifejezéstára a történelmi avantgarde-irányzatok vegyülete: a durva és a gyöngéd képzettársításoknak a stílushagyományokhoz köthető váltakozása, a fogalomnak a formanyelvi, és a világszemléleti értelmében is. rendezés ihletetten elvégzett, jó stílusgyakorlat.

Nagy Botond pszichikai látványszínháza

A harmadik rendezőtanítvány munkája kakukktojás itt annyiban, hogy a *Puskin nyomán Anyegin* nem Sepsiszentgyörgyön, hanem a gyergyószentmiklósi Figura Stúdió Színházban készült.

Az *Anyegint* szokták idézni olyanok is, akik Puskin verses regényének egyetlen sorát sem olvasták személyesen. Személyesen Petike orosz-agarának gipszmása sem olvasta, ám Petike talán még jelen percben is szavalná neki a színpad bal szegletében kucorogva, ha Alekszandr Szergejevics, a szöveg jogtulajdonosa közbe

Puskin nyomán Anyegin – Kádár L. Gellért és Faragó Zénó – Fotó: Jakab Lóránt

nem avatkozik. *Szakács László* azonban megértő Puskin. Odalép, egy ideig birkatürelmmel igazgatja a fiúcska hangsúlyozását, amely az életkorának megfelelően, éretlen. A színpad gipszaggárral van tele. Annyian, mint az oroszok. A sokaságukban, militáns tömeg – az előjátékban kis híján halálba futtatják a sétáltatójukat –, egyenként vadászpартnerek, társai gazdájuknak intellektuális tulajdonságukban, a szenvedélyben. És orosz persze a Matrjoska, aki kiválik a Larin-ház nappalijának szegletéből, s mint holmi lábat növesztett pók, előretötyög, és tojik egy krumplit a színpad közepére. Larina-anyuka, Tatjana Larina, az idősebbik leány, valamint Olga Larina, a nővérek fiatalabbika – egy komplett matrjoska-készlet (a Matrjoska egymásba rakható, üreges babasorozat, amelynek az utolsó tagja egy tojás formájú tömör fadarab, olyasforma, mint Lenszkijnek a tenyerében szorongatott vérző szíve, a halálos párbaj után). Az érzelmeik alapszintjén mindhárman viselnek valamilyen matrjoska-vöröskés ruhadarabot, ami színösszetételében és mintázatában is egyezik a nappali tapétájáéval. A jelmezeket és a díszleteket *Márton Erika* tervezte. Utóbbiak tudatrepediten futurisztikusak, eljövendő századokba mutatók, míg előbbieket a 19. század eleji orosz (egyházi/világi) festészet technikai/metaforai szín-jelképtartalmát követik, megalapozva a rendező végső filozófiai következtetését, a dolgaink öröktől fogva való egyként állásáról.

A krumplicska női ágon a földanyánk gyermeke. A férfiak krumplicskája a teniszlabda. Egy reményzöld példány dailon vonva közelít a költő, Lenszkij szeme felől a földbirtokos Anyegin tekintete iránt. Később – egyre vehemensebben – fálnak pattintva a labdát, teniszütőkkel röptéznak, majd egy lecsúszott ütés nyomán a labda eltűnik a félhomályban vigadó társaság lábai között. Végzetesen. A *Kádár L. Gellért* (Lenszkij) és *Faragó Zénó* (Anyegin) szemei között, a tárgy-táncát járó teniszgolyó monoton időpályán halad, kifejezve a megismerés, az egymásra találás hozszoadalmas volta mellett, az egymásérzés dimenziótalanágát, a frontális lelki perspektíva halálkiváltó természetét.

Nagy Botond az Anyegin nyomán halad. A maga válogatta zenei anyagot tekinti dramaturgiai szervezőerőnek; kitarított dallamokat ötvöz feszültséget előjelző ritmuselemekkel, a hangzással tartva ébren a közönség figyelmét.

Minden, ami nem a földre hat, az mozgásélmény. *George Pop* a koreográfus, ám – amint ez napjaink színházában elvárható – a rendezői mozgulatinstrukció és a tánctervezés határai kijelölhetetlenek. *Máthé Annamária* (Olga) szintiszta ritmika. Jövőkép és következménytudat nélküli buli-leány; mit sem érdekl, hogy a társaságbeli fesztelensége féltékenységet ébreszthet szerelmében, s az sem sorscsapás, hogy a pasiját párbajban lepuffantják miatta. Egyszer mindnyájan meghalunk – mondja, semmi súlyt nem fektetve a saját, vagy a mások létezésé tartalmára. *Szilágyi Míra* (Tatjana) szintén táncból van. Szerelmi vallomásának megírása előtt egy rituális zuhany (virtuális zápor) apropóján tárja oda testét a szemünknek, s utóbb, a keble mellől előhúzott levél felolvasása az A/4-es másolópapírról, már csak szenvtelenségbe fojtott szófolyam. Újratálalkozásukkor Anyeginnel pedig közte és a lóca között képződik meg a kötelező önfegyelem kínja. Három jelenete üdítő mintája annak, hogyan kell színészeknek, rendezőnek, dramaturgnak, tér- és fénytervezőnek szimbiózisban dolgoznia, mitől válik atomjaira bonthatatlanra a nézője és az elemzője számára az előadás.

A Tatjana-figura nyomán legfeljebb szókód lehet az epilógus is. A huszonegyedik század leánya, *Fodor Györgyi* – Puskin vállának támasztva fejét – Puskin mikrofonjába gyónja bele azt, amit a közöny falán átderengő romantikával az aszkézis elleni lázadásról mondani lehet. A rendező üzenete durvább: takarodjon a nézőtérrel, aki cinkosa a közönynek és az érzelmi gyávaságnak: ennek megtestesítőjére, Anyeginre pedig rászakad az ég. Dűhe dacára, persze Nagy Botond pontosan ismeri az anyegini szellemkaraktert – irtani igyekszik magából is –, a fölösleges embert. A világirodalom és a kultúrtörténet tele van velük: ők a nyughatatlan, szeretetvágyó, az önmagukat elsietetten vagy lekésve kifejező, cinikus bölcsek. A fölösleges nem szükségtelen, hanem többlettel bírót jelent: többlete van ézből, tehetségből, gögből és önmagából. Annyi benne az önmaga, hogy az kiszorít a lelkéből mindenki mást. Aztán, amikor a tömör én belseje üreggé ürül, már nem fog találni odaillő betétet, egy tömör, ép lélektojást. Az előadásban megajándékozza a rendező a közönséget Tatjana és Anyegin képzeletbeli ölekezésével, hadd tudjuk meg a végén, mi hiányzik onnan, ahol az úr keletkezett.

A mesterdarab

A Bocsárdi-tanoda 2016–2017-es termésének lélekrajzi eredője az előző szezon végén keletkezett *Liliom*, Molnár Ferenc játéka.

Bezsan Noémi, a tisztítóútból próbára bocsátott Liliom tizenhat esztendő leánya, Lujza szerepében, körbepörgi hirtelen az acélváz-otthonuk verandaoszlopát. Akárha maga lenne a vurstli hintája, rajta a megannyi boldogságkéréső, faluról menekedett fehérnéppel. *Bartha József* díszletében nincs sem ringlispil, sem ligeti műfák ághegyén trillázó, kitömött pacsirta. Rácspadlós, könnyűfém oszlopocsarnok van, a timpanonjában fekete kottaállvány-képernyős, égi zenekarral. A címszereplő, *Mátray László* ingmellényére a jelenkori ifjúság lelki gyökereit nyomatta rá *Kiss Zsuzsanna* jelmeztervező: lakótelepi vasbeton tér, a beleszorult emberrel. Kiterített szív Julié, a majdani gyermekük anyjéé is: *Vass Zsuzsanna* barnított szürke pendelypólóján, a szerelem angol varázsszavai – „Love and you help love”, „save me love” – olvashatók. A kusz a ábrák embere, Liliom dadogja az életet, ugyanakkor az általános rangban cselédkedő Juli titokzatos igénytelenségű lány. Követelő, konok alázattal sugározza a szerelmet, és a szerelem folytatását, a fajfenntartás ösztönének rendje szerint. A férfi ütése is akkor fáj neki, amikor az anyaöszön erősebben mozgatja már az érzékeit, mint a szerelmi. A vérében keringő ősenergiával, mindent visz. Hiába riogatják a mai küllemű, polgárral keresztezett közterület-felügyelőnek látszó rendőrök – *Erdei Gábor és Szakács László* –, hogy a hintáslegény a magafajta szolgálólányok hiszékenységének vámszedője; ő ragaszkodik a szíve kiválasztottjához, akivel annyira-úgy dőltek egymáshoz a körhintán, ahogyan Muskátné szerint az nem illik. A körhinta tulajdonosnőjeként *Gajzágó*

Zsuzsa háromszori próbálkozásra sem talál fogást a leányon. A vékonyka csitrivel szemben, a teljes kiőrlésű nő (asszony) erejét mutatja. Szerinte illik elolvadni Liliom láttán, epedni érte viszonzatlanul, de micsoda módi az, amitől az ő hintáslegénye a szakszervezetévé válik egy utasnak? Kitiltja a hintájáról, ám addigra a lelki egymáshoz érkezésük Liliommal már bekövetkezett: a liget legjobb hívogatóját el kell engednie. Hiába feszül rajta a dekadens örömtanyák fekhelyhuzatát idéző, buja-óarany liántekevénnyel mintázott nadrág, ha ellenérvként a gömbölyödő hasát tudja felmutatni: a visszahódítási akció is eredménytelen. S végezetül, Liliom sírjánál, a közös gyászukban sem hajlandó osztozni vele. A tiszta (szűzi) szerelmes és az oltalmazó (anyaemlékű) szerelmes párharcához vannak a szerepek kiosztva.

Pedig a hintáslegény a hintán élhette gondtalanul a meghosszabbított gyermekkorát, ahol anyja helyett anyja a szeretője, s nincs több pénzre szüksége a napi egy korsó sörre valónál.

Liliom – Pálffy Tibor, Mátray László, Vass Zsuzsanna – Fotó: Barabás Zsolt

Ő, a mamlasz macsókamasz azonban engedett a felnőtté válás kísértésének: beleszaladt a szerelembe, az apaságba, a családfenntartói lelkiismeretbe, s ez utóbbi következményeképpen, Hullanderné ellopott konyhakésébe a vasúti töltésen, a kudarcos rablási kísérlet után. A színpadi ketrec rabság és oltalom – Liliom bensője: bölcsője, s majdan sírja is (szó szerint értendő, mert önszbzotten vasgödörbe hull) – ketrecvágyó, de rács tépő természet; egész lényében a végletei által kormányozott. Zsigeri az összetartozása, és zsigeri különbözősége is Julival. Az anyakomplexumát igyekszik legyűrni, amikor engedi magát szerelembe fonódni általa, ám egyetlen bevált érintésre visszatérne, ha nem szól közbe a gyermekáldás.

Az apalét társadalmi elvárások labirintusa. Hullanderné, a munkát prédikáló, szorgosság hitű fotográfus – férfi. *Rácz Endre* játssza, nem nővé operált figuraként, hanem egyszemélyes házaspárrá ötvözten: ő a Liliomnak és Julinak fedelet adó, előbbi a dologtalansága miatt visszatérően korholó férj, és a családi idillek megörökítésére szakosodott asszony: a látszó sikerbe oltott sikerlátató. Az idillgazda *Benedek Ágnes*. Marijának csilingelő üveghangján a mély-szöke agy rokozó bája terjeng, s ezt sugározzák a mafla harmóniába illeszkedő, aprózott mozdulatai is. A butaság vonzerő – akkora paradoxonok alapja, hogy az már szinte a lírikus abszurd, maga. Ki másnak juthatna férjül egy körúti hordárként felszedett, kaszinói főajtónállóvá emelkedő Hugó, ha nem neki. A nő mégsem abszurdum, mert a cselekedeteit éppenséggel az érdek kormányozza, az ősi ösztönből sarjadó érdek, hogy meg kell találnia mindenkinek a párját: nem lehet folt zsák nélkül. Mari annyira magára vonatkoztatja a karriert, hogy szükségtelenek a „bezzeg ők” kontrollcsoport vissza-visszatérő jelenetei. Nagy *Alfréd*, Hugó idétlenségének és felkapaszkodásának kontrasztját a bemutatkozás és a fényképezkedés jelenetében, finom karikatúraérzékkel oldja meg.

Az igazi, a lélekfilozófiai karikatúra azonban *Pálffy Tibor* Ficsurja. Annyira árnyékban van jelen, hogy szinte nem is külső létező. Mintha nem önálló élőlény volna, hanem a Liliomban munkáló árnyék-én, a saját tudatának házi démona: mintha nem is Ficsur osztaná a lapot a rablásnál, amikor előre elveszíti kártyán a reménybeli zsákmányt, s emiatt mélytudati alulmotiváltsággal

lép akcióba. A lebukáskor úgy válik kámforrá, amiként a látomások szoktak.

Emlékeztető. Liliom, a ligeti hintáslegény, egy tavaszi vasárnapon találkozik Zeller Júlia mindenessel. Julit a körhinta tulajdonosnője kitiltja a hintáról, mert állítólag erkölcstelenül viselkedett. Liliom megvédi a lányt, és ezért kirúgják az állásából; Juli vele marad, pedig ha nem ér haza időben, őt is elbocsátják. Az estébe fordul a szürkületben, egy félreeső padon együtt hallgatnak arról, amire nincsenek szavaik. És együtt kezdenek másnap új életet, pénz nélkül, lakás nélkül, munka nélkül, jövő nélkül. Ragyogó, akácvirág-illatú szerelmük azonban fényét veszti a külvárosi hétköznapiak nélkülözésében, és sorsuk megállíthatatlanul sodorja őket a tragikus vég felé. Liliomot cimborája, a Ficsur, rablótámadásban való részvételre veszi rá. Balek módon, a munkások kifizetéséből üres zsákkal hazatérő pénztárosra ront rá Liliom, aki azonnal ártalmatlanná teszi őt. A szabad, művészlelkű férfi öngyilkosságba menekül a börtön elől.

Bocsárdi László éppen a rendezői vaskorszakát éli. Nála azonban az anyag hajlíthatatlansága, a ridegség, a hideg félelem, a lakat nélküli bezártságot sugalló tér fémessége feltételes hatóanyag. Szabadban ugyanez a történet alighanem oszlopcsarnokban játszódna, érzékletesebben kapcsolódva a görög dramaturgia hagyományához, amellyel az utóbbi munkái leginkább rokoníthatók. A redukció, a lakonikus szenvedélyfeltárás, a görögös tragédiasejtelelem, a hellén ború. A századelő lassan bontakozó polgári világában kifejlődött Budapesten a párhuzamos társadalom. A vurstli a faluról jött cseléd lányok és a szintúgy nem pesti bakák randevühelye, saját etikettal és szokásjoggal. A körhintás-csalogatónak munkahelyi kötelessége a kedvesség, lehetséges a flört, de tilos a megszerelmesedés. Robosztusan bizonytalan mozdulatok, szükséztűzés, sablonromantika: a mai buli-világ nyelvvel erős hasonlóságot mutató társalgás: jelentsen bármit, csak szóljon izomból a dolog. Liliom ujjatlan inge lakótelep. Helyben vagyunk. Miként az öröktől fogva van, akik befogadnának, azt a világot nem érzik, ahonnan az érkezők jöttek, a jövővények azt nem, amiben fel kellene oldódniuk. Félreérzéseken alapszik minden tragédia. Ám oldószert az emlékezés: azt, akinek nem a csókja, hanem a pofonja volt édes, lehetetlen nem szeretni, és lehetetlen elveszíteni.

DOBÁS KATA ◀

Alkalmi inga

Lövétei Lázár László: *Alkalmi*

Lövétei Lázár László legújabb verseskötetének, az *Alkalminak* a recenzálását rendhagyó módon érdemes a szerző értelmezésével kezdeni, ami, mint mindig, csak adalék lehet, jelen esetben viszont termékeny kiindulópontként is szolgálhat: „lehet-e jó egy vers, ami ilyen vagy olyan alkalomra készült. A romantika óta valósággal istenítjük az ihletet, s e felfogás szerint csak az a vers érvényes, ami isteni szikraként pattan ki az ember fejéből, az alkalmatosságra írott versek pedig egyszerűen nevetségesek (főleg az esztétikusoknál, ahogy Csokonai mondja). Ha viszont ez így van, akkor dobjuk ki a teljes Horatiust, csak azért, mert Maecenashoz, Sestiushoz, Agrippához vagy Thaliarchushoz íródtak a versek? Vagy mit kezdünk például az olyan versekkel, mint a *Nemzeti dal* (ami köztudottan alkalom szülte alkotás)? Erre még lehet azt mondani, hogy vezércikkvers (mondják is az okosok!), de az irodalomtörténészek a magyar irodalom (szerintem) legnagyobb verséről, *A vén cigányról* is kiderítették, hogy Vörösmarty ezt a költeményt (illetve annak első felét) arra az apropóra írta, hogy valakinél vendégségben lévén, ebéd után a jelenlévők unszolták, hogy írjon már valamit a nemzet vigasztalására! Levon-e bármit is *A vén cigány* értékéből annak alkalmisága?”¹

Véleményem szerint a költemények alkalmisága között is lehet különbséget tenni, és talán érdemes is, mégis alapvetően fontos kiindulópont lehet, amit Lövétei állít: az alkalmiság nem zárja ki egy költemény esztétikai értékét.

Amennyiben az olvasó elfogadja ezt az előzetes feltevést, és nem ragad meg ennél a kérdésnél, Lövétei könyve kötetként is olvashatóvá válik. Ha viszont ezt a distinkciót nem tesszük meg, akkor a versek valóban keletkezési körülményeik által irányított értelmezések felé lesznek csak nyitottak, ami nyilvánvalóan nem hozna létre izgalmas olvasatokat. Vagyis jelen recenzio koncepciója az, hogy bár a költemények többsége egészen konkrét időpontban és eseményre készült, kötetbe való elhelyezésükkel más értelmezéseket is lehetővé tesznek.

A továbbiakban pedig éppen ez az „is” teszi izgalmassá számomra az *Alkalmit*, hiszen a szövegek alkalmiságának jelölői (dátumok, mottók, ajánlások) olyan nyomokként vannak jelen, amelyekről ha elvonatkoztatnánk, szintén nagyon redukált olvasatokra juthatnánk. Viszont ha a kettőt (alkalmiság és kötetben való működésmódok) együttesen érvényesítjük, akkor ez a sajátos ingamozgás az olvasás közben önreflexív mozzanatként is értelmezhetővé válik.

A cím lehet ennek egyik leglátványosabb példája: az „alkalmi” szó ugyanis utal a szövegek keletkezésére és nem csupán ennek, de akár melyik verseskötetnek az alkalmiságára is. Ez utóbbi értelmezés, a múltkonyság témává emelése nem idegen Lövétei korábbi munkásságától,

Sétatér Kiadó, Kolozsvár, 2016

¹ *Lehet-e jó egy „alkalmi” vers? – Király Farkas beszélgetése Lövétei Lázár Lászlóval*, <http://www.irodalmijelen.hu/2017-feb-1-1349/lehet-e-jo-egy-alkalmi-vers-kiraly-farkas-beszeltgetese-lovetei-lazar-laszloval>

csak hogy a legkézenfekvőbbet említsem, a *Két szék között* (Kalligram, 2005) szövegvilágától; tá-
gabban szemlélve pedig a Lövétei által sokszor
megidézett Arany János-i hagyomány említhető
meg. Ez pedig hangsúlyosan felveti az irodal-
mi hagyományhoz való kapcsolódás kérdését.
Ahogy azt már egy a *Két szék között*-ről írt recen-
zió is megfogalmazza: „Míg eddig egyértelmű-
nek tűnt a hagyományok megidézésének intenci-
ója, mármint az illeszkedés igénye (azaz egyfajta
kontinuitás megteremtése), addig a felvetett ha-
sonlóságok miatt mindez megkérdőjeleződik, s
felmerül a kérdés: a rák áttételekkel terjeszkedő
»rendszerébe« beírt intertextusok nem fertőzik-e
meg olyan mértékben a költészetet, hogy az már
nem egyéni, teremtképes aktus, hanem csupán
emlékhelye korábbi szövegeknek?»²

Jelen kötetben mindez azért is hatványo-
zottan lehet kérdés(es), mert az *Alkalmi* versei
valóban emlékhelyekként is működnek, eredeti
intenciójuk szerint legalábbis mindenképpen.
A 80 éves Kányádi Sándornak írt vers alkalmisá-
ga nyilvánvaló egyfelől, hiszen a kulturális emlé-
kezetet fenntartó szöveggként is megmutatkozik,
emlékezhelyként is felfogható: a megidézett
Kányádi-szövegvilág mellett azonban éppen a
mulandóság lesz az, ami összeköti Kányádit,
Arany Jánost és a lírai ént. Az egyén elmúlása
lesz a költemény kiindulópontja: „Ma már elhi-
szem azt, amit sose hittem: / hogy egy perc alatt
is elröpülhet innen / várlakó és város: medve s
málnavész is, / s nem marad meg semmi, csak
a szent poézis...” („*batyunk botunk fegyverünk*”,
13.) Ebből bontakozik ki az a Kányádi- és Arany-
kép, amelyben a nyelv lesz az összekötő kapocs:
„mert a szó itt: kő, mely... oltár is *lehetne*, / ha egy
kis »Arany«-rög rejtőzködne benne; / s bár anél-
kül *csak* kő – annak se utolsó / ha nem oltárnak,
sarokkőnek való...” (Uo.) Vagyis a vers alkalmi-
ságának elsődleges olvasata mellett az irodalmi
hagyomány egy bizonyos része is megidéződik,
egyfelől a könnyen azonosítható intertextusok
révén, másfelől a (költői) nyelv fogyatékosága,
hiánya és egyénítése mint téma révén. Természe-
tesen ez utóbbi Lövéteinél itt sem csupán téma,
hiszen a hagyomány vállalása és egyénítése egy-
ben maga a versszöveg is.

Az *Alkalmi* azonban nem csupán az Arany-
vagy a Kányádi-szövegkorpuszt idézi meg, iz-

galmas vállalkozásnak tűnnek a képversek is,
amelyek igen régi történeti hagyományra tekin-
tenek vissza, éppen ezért aktualitásuk, kortárs
költészetbeli helyük kérdéses lehet a neoavant-
gárd után. Lövétei ebben is a személyes vonatko-
zást emeli ki a már idézett interjúban: „Nos, ezt
a hat sort akkor úgy tördeltem képverssé, hogy
egy portré kerekedjék ki belőle, valósággal az ol-
vasó szájába rágván azt a bődületesen nagy köz-
helyet, hogy az ember a gyermekében él tovább.
Akkor (talán érthető módon) nagyon fontos volt
nekem ez a megoldás, ezt a képverset a mai na-
pig is szeretem, de annak amúgy nem sok értel-
mét látom, hogy egy klasszikus formájú szöveget
öncélúan képverssé tördeljek.” A szerzői intenció
más kontextusba való helyezése azonban nagyon
is másfajta értelmezéseket generálhat, ha a jelen
kötetet nézzük: a korábbi egyéni halál-érzetet az
Alkalmi-ban ugyanis sokkal inkább az általános
mulandóság-érzet váltja fel, sőt, kerül ez is ironi-
kus megvilágításba és távolságba.

Az irodalmi hagyományok megidézésekor
fontos kiemelni továbbá, hogy Buda Ferenc,
Király László éppen úgy jelen van Lövéteinél
mint József Attila: „Eddig még soha nem sike-
rült kijavítani semmit. / Mért épp most sikerülne
vajon kijavítani a semmit?” (*Két hexameter*, 47.)
A Lövétei által használt nyelvjáték nem csupán
a József Attila-i hagyomány megidézése, hanem
annak olyan újraírása is, amely éppenséggel a
semmire mutat. Vagyis az ingamozgás itt a ha-
gyomány és az újraírás abszurdítására is utal:
egyszerre idéz fel és lehetetlennít el.

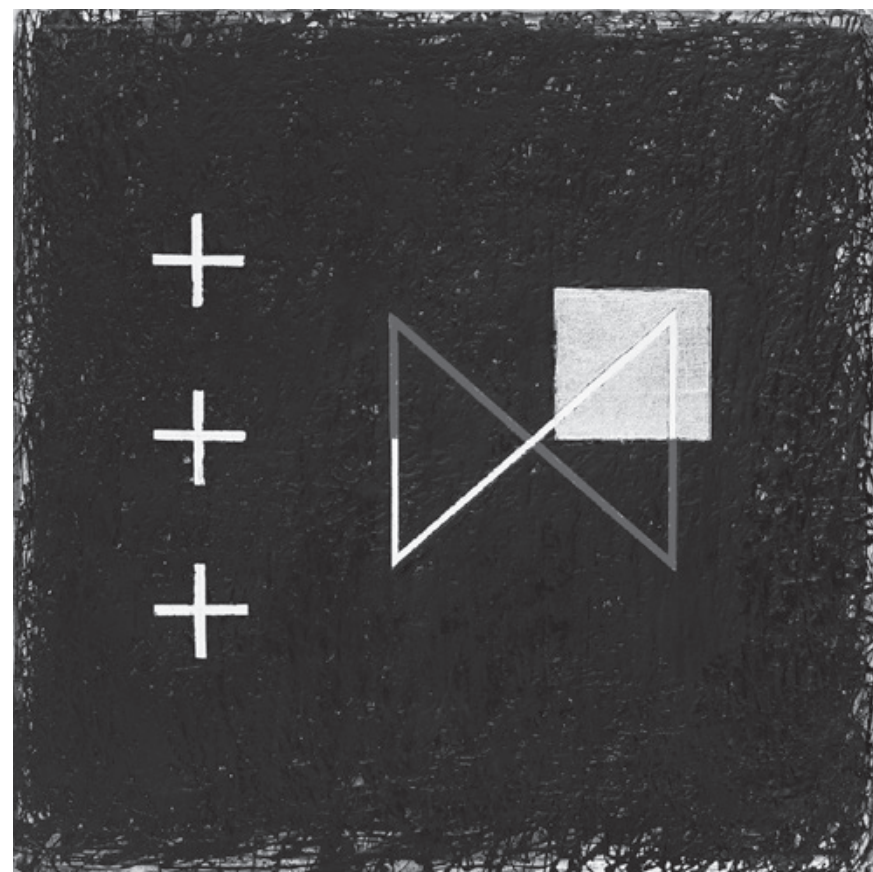
A kötet utolsó darabja jól rezonál erre a ket-
tősségre: „Ne ijedj meg, fiam, / nem verset írok, /
verset *neked* nem fogok írni soha, / látod-e, ilyen
fafejű apád van, / tiszteli az ún. »családi hagy-
ományt«, / ezt a vasketrec ízű, mesebeli »aranyböl-
csőt«” (*Mi lesz veled?*, 49.) Vagyis egy izgalmas, de
tulajdonképpen a fentiekhez hasonló kérdés ke-
rül itt előtérbe: verset írni valakinek, akinek nem
írunk verset, illetve felvállalni egy olyan hagy-
ományt, ami (már) nem létezik – és a hagyomány
itt irodalmi hagyományként is olvashatóvá válik.
Nem-vers és nem-hagyomány: a folytonosság
megteremtésének állandó, de már meg nem va-
lósítható igényének nyomai ezek a szöveghelyek.
Ebből a szempontból nem érzékelhető radikális
elmozdulás az *Alkalmi*-ban a korábbi poétikától,
talán egy ilyen jellegű gyűjteménynek nem is le-
het ez megvalósulási helye. A kötet egésze viszont

egy olyan gesztusként is értelmezhető, amely-
ben az eddigiektől eltérő módon, formában tud
megmutatkozni a Lövétei-féle poétika: a versek
alkalmisága megerősítheti az irodalmi szövegek
által megidézett költői létmód, hagyomány al-
kalmiságát is.

Ez utóbbit erősíti meg az olvasóban az is,
hogy nagyon széles a merítés a költői életműből:
2003-tól 2016-ig tart az az időbeli ív, amely át-
fogja a kötet szövegeit. Vagyis nem is csak újra-,
hanem tulajdonképpen visszaolvashatóvá te-
szi a gyűjtemény a korábbi, (részben) kötetben
még meg nem jelent verseket az eddigi Lövétei-
életműre. Ennek egyik tipikus jelölője lehet az,
hogy több műnél is szerepel aláírásként: „A Két
szék között *környékéről*”. Ezek a versek tehát ösz-
szeolvashatóvá válnak – utólagosan – a 2005-ös

kötet szövegvilágával, de már egy másik kontex-
tusból. Mintha ez a – szintén ingázó – gesztus
is az alkalmiság kiterjesztett fogalma felé mutat-
na: a szövegeket csak alkalmilag állították össze
kötetté, más helyen és időben másképpen lesz/
lehetne – mindez pedig az értelmezés munkájá-
nak működés módjára is felhívhatja a figyelmet,
hiszen éppen az újabb és újabb olvasatoktól és új-
raolvasásoktól lesz élő egy irodalmi hagyomány.

Összességében elmondható, hogy jelen kö-
tet egészen biztosan nem alkalmas arra, hogy a
költő munkásságával mélyrehatóan megismer-
kedjen az az olvasó, aki először fog a kezébe
Lövétei-kötetet, ugyanakkor azon olvasókra biz-
ton számíthat, akik már ismerik ezt a költői ha-
gyományt, hiszen az eddigi életmű szegmensei
új és izgalmas megvilágításba kerülhetnek.

Bereznai Péter: *Mágikus éjszaka a Szamárhegyen* (2016; ipari festék, akril, vászon, fa; 45x45 cm)

2 Vincze Ferenc: *Lövétei László: Két szék között*,
<http://www.kortaronline.hu/2006/01/lovetei-lazar-laszlo-ket-szek-kozott/6271>

▶ OLÁH ANDRÁS

Az emlékezés szerkezete

Jónás Tamás: Törzs

Az ember örök kereső. Érdeklődése és megfogalmazódó vágyai hajtják, hogy akadályokat leküzdve eljusson valahová, vagy éppen zátonyra fusson – a körülmények alakulásától függően.

A célok megvalósításáért folyó küzdelem okán az emberi élet szerves részemét alkotják a kapcsolatok és viszonyulások, a szándékok és elképzelések, az események, a cselekvés vagy éppen cselekvésképtelenség, a kutatás, a tervezés, az ábrándok dédelgetése, az örömök és bánatok, az építkezés és persze a pusztulás, a leépülés, a megsemmisülés is.

A jelenvalóban élő ember alapvetően két dolgotba kapaszkodhat. A múlt emlékeibe és a jövő reményeibe. Ám mindkettő bizonytalan.

A jövő a lehetőségek tárháza, de a majdani eredmény rendkívül sok összetevőtől függ: az egyén bátorsága, döntésképesége csak aprócska rész, mert a választott út milyensége sohasem borítékolható előre. A célok bizony olykor szertefoszlának, romba dőlnek, és nem csak az emberi gyengeség miatt, nem csak az ellenérdekek s az előre nem látható tényezők miatt. Hisz a kalkulálható lehetőségek mellett folyton megjelenik valami, ami több, mint emberi – amit véletlennek szoktunk nevezni.

De ugyanígy bajban vagyunk az emlékekkel is. Mindenkiné saját víziója van a múltból, hiszen ugyanazt a szituációt is másként élik meg a szereplők – attól függően, hogy éppen honnan látták az eseményeket, és milyen összefüggésben váltak annak érintettjeivé. A színek épp ezért gyakran keverednek. Persze nemegyszer maga az emlékező rajzolja át a múltat. Máskor az idő vesz el, vagy pótol hozzá. Néha érdekek motiválják a kozmetikázást.

Jónás Tamás azonban nem színezní, nem kozmetikázni akar. Nem érez frusztráltságot,

nem keresi a számára kedvezőt, vagy a környezete számára szimpatikus változatot. Tényeket rögzít: „Az emlékeim megbízhatatlanok. / Akármilyen múlt elfogadható” – szögezi le (*Abszolúció*). Szembe tud nézni az emlékek esetlegességével. A rosszsal is. Az elhallgatással, a kimondatlannal is. „Az emlékek alatti titok / még világít, mint a vélemény. / Újraszöni a kárpitot / lehet. Felesleges remény. / Összepakolni pár ruhát / minek, ha minden útra kész. / Feledkezésbe fordul át / a túlbecsült emlékezés.” – magyarázza az *Idősíkok* című versben.

A kimondatlan feszítő jelenléte vezette elő az alábbi sorokat is: „Az elhallgatott versek árulója-ként / figyelek a nyárra... / Nincstelen Dárius vagyok” (*Nagy levegő*). Az ellentétpár (a nincstelenség és Dárius gazdagsága) rendkívül plasztikusan ábrázolja azt a sajátos létállapotot, ami a megfelelési kényszerek által megnyomorított lélek önfeladásához, kiüresedéséhez, illetve befelé forduláshoz és elnémuláshoz vezet.

A két felvázolt tétel alapjait összegzi a *Nem véletlen* című alkotás paradoxonba hajló sorai: „Csak / túl a harmadik iks / zen kezdtem félreérteni / a gyermekkorom. Ma má / r egészen pontosan érte / m félre.” ... „csak a véletlen műve leh / et, ha van műve egyáltal / án. A véletlen általában / műveletlen...”. Mert a gyermeki

Magvető Kiadó, Budapest, 2016

tisztaság, romlatlanság és őszinteség mindig is tájékozódási pont marad. Legfeljebb az évek, évtizedek alatt magunkra szedett viselkedéslélektani szabályok miatt már nem értjük, vagy naivitásnak hisszük.

A költő kölyökkori énjének előbukkanása néhol persze inkább csak nosztalgia. („Harminc éve az égbolt más volt /... // Én vagyok itt, aki, csak, mint régen, / hangyát nézni a földre ülök.” [*Régi tavaszi én*]). A kényszerek okozta változást a költő is tetten éri önmagán is – és általános érvényűen is megfogalmazza az *Elrabolás* című költeményében: „Szorít minket a rend. /.../ A szeretet tévedhetetlen / ütemében szabad a / szabadságban szenvedők / csuklójára fűzni / a bilincs egyenként fénylő / acél láncszemeit.” Élünk tehát a belénk szuggerált klisék szerint vagy szabadon. Nem összetévesztve az öntörvényűséget a szabadsággal. Mert a szeretetben meglelt szabadságnak is vannak korlátai, szabályai.

Persze az emlékezés képessége önmagában még nem megtartó erő. Kell, hogy legyen mire emlékezni. A szeretet és a belőle fakadó öröm mellett a fájdalom is olyan pont, ami köré az emlékek leginkább gyűlhetnek. Jónás Tamás mindegyik elemet magáénak tudhatja. „Nekem csak ez az egy fotó, nekem csak ez az egy van. /.../ Megvan vagy negyven éve már, s csak három része tiszta: / háromszemnyi fénysugár, ez a fotó nagy titka. / ... / De éjszaka, ha rettegek, mert rettegésem késik, / s már nyögdecselni sem merek, futok eddig a képig. / ... / Miért is nem szerettetek?” – hallik a fájdalmas sikoly a kötet címadó verséből (*Törzs*).

Ezért fontos a törzs. A kapcsolódási pont, az eredet, a valahová tartozás tudata. És a szeretet. Aminek a léte és a hiánya egyaránt meghatározó.

A legnagyobb szeretetgyűjtő tégely is a család. És a legnagyobb fájdalmak is innen származhatnak. A család – ha már nincs – pótolhatatlan veszteség. Mert magunk is addig vagyunk, addig létezőnk, míg emlékeznek ránk. E kölcsönös felételre utalnak az alábbi sorok: „Amikor még voltak. És. Amikor még voltam én.” (*Az emlékezés szerkezete*)

Erre rímelnék a *Genézis* alábbi sorai is: „Megteremtette akkor az embert, / nyugtalan-reménytelen szívűt, / legyen, aki túléli, és ha kell, / legyen, aki számon tartja őt...”. Számon tartva lenni. Tartozni valakihez, valahova. Istenhez,

családhoz, feleséghez, gyermekhez. Ez adja a megtartóerőt.

Jónás Tamás több tekintetben is a hiányt kénytelen számon tartani. A gyermekkorú idéző versek szeretethiány-fájdalma mellett a felnőttkor veszteségei is ott sorakoznak: a széthullott házasság („itt maradt az ágy alatt / egy nyugta, kis papírdarab, / miket vásároltál nekünk, / mikor sorsunk még egybetűnt...” [*Margóra*]), a megpróbáltatások okozta kiüttlanságból táplálkozó sorstalanság érzése („Hagyom, tüskés remények közt derengjen // egy isten, nem az én istenem. / Mint aluljáróban két idegen: / magamon kívül, ő meg idebenn.” [*Eredet*]), és a lét végletekig való leegyszerűsödése okán az identitás-kérdéssel való folytonos szembesülés („Mit tagadjam? Kocsma vagyok. / Füstös mind a két szemem. / Magyar. Cigány. Ki tudja, mi. / Értelem és érzélem.” [*Hagyomány*]).

A szeretet és szeretethiány mindenekfeletti-ségét támasztja alá a *Kikelet* című vers is: „Mikor a hűtlenek sírnak, már késő.” Az idő, az idővel való gazdálkodás szintén a mi felelősségünk. Ha elmulasztunk vagy elodázunk valamit, azzal visszafordíthatatlan pályára állítjuk az életünket.

A korábbi könyveiből ismert szikárság, szókimondás jellemző Jónás Tamás új kötetére. A figyelmet és koncentrációt igénylő sortörések mellett érdekes szójátékokkal (pl. A pára – apára) is kísérletezik. De idesorolhatjuk a Jékely Zoltánnak dedikált *Dobókockacukor* című verset is: „Hazámban a kegyenc, fegyenc és a lelerc / túl sok ma. Mindenre vigyázni kell. / Bajba jut ma is, ki jól énekel. / ... / Jobban járt, Uram, hogy régen halott.” A profán szöveg mögül itt is kiütközik a Jónástól megszokott kritikus hang, ironikus sejtetés és a keserűség.

A Magvető Kiadó *Időmérték*-sorozatának 4. kiadványaként megjelenő karcsú kötet versei a múlt emlékeit kutatják. A vágy és valóság kereszttüzében élő ember őszinte kitárulkozásának lehetünk tanúi. A sorsát maga építő, de szerepeinek megfelelni nem mindig tudó ember esendőségét mutatja be. Birkózását a döntés felelősségével. Mert csak a felelős élet számít. A többi csupán mese és ábránd: „A szívűből a vágy az emléket kikaparja.” (*Körpatak*).

Az egyik *fiamnak* – így szól a kötet talányos ajánlása. Nem mondja ki a szerző, hogy melyiknek. De mindkettőnek. És mindannyiunknak.

Valóságok között

Bogdán László: Az önpusztítás módozatai

(I. Kérdőjelek) Nagy a kísértés úgy írni erről az egyelőre igen nehezen beszerezhető kötetről, hogy az alkotó egy-két bejáratott módszerének (önreflexív írás, más szerzőktől ismerős eljárások átíratával való kísérletezés, rájátszások és összekacsintások, a paratextusok adta lehetőségek kihasználása, királyi többes használata és megkettőződés stb.) irodalomelméleti megközelítésére érezzük ki. De kockázatos a kísértésnek engedni, mert úgy tűnhet, Bogdán László prózájának poétikája ezekben a formai-textuális ötletekben ki is merül, és ellepleződik az, hogy mi is lehet mindezeknek a tétje, (hogyan) szerveződik(-e) egységesebb, koherensebb összefüggésbe a szövegek létezési tere.

A szerzőnek az irodalmi hagyományhoz való viszonyáról, ennek technikai szinten való leképeződéséről természetesen többen írtak,¹ illetve költészete kapcsán is merült már fel az a kérdés, hogy a szövegeiben kirajzolódó „klasszikus szövegtérkép” vajon enged-e érvényesülni egy konstruktív, teremtő, újító erő.² Mindemellett a referenciális olvasat lehetősége és szükségszerűsége is jelentkezik, ehhez a paratextusokon kívül a legerősebb támpontot Egyed Péter írásai nyújthatják. Régebbi novellák – túlnyomórészt az 1980-as évek termései, de a legfrissebb például 2008-as – összeválogatása, újrakiadása azonban indokolttá tesz olyan értelmezést is, amely (miközben tudatosítja az író munkásságára jellemző említett sajátosságokat és azt, hogy ezek továbbra

is a Bogdán-szövegek legelementárisabb működtetői) megpróbálja körüljárni azt is, hogy ezek a novellák, átíratok, esszék egy 2016-os kötetben újrakon textualizálva, egymás viszonylatában, a kötetsszervező elv logikájából kifolyólag egymásnak milyen újabb/másabb aspektusait erősítik fel, világítják meg.

(II. Előfordulások) A megvilágításról szólva kiindulópontként választhatjuk azokat a motívumokat, kellékeket, amelyek a kötet legtöbb szövegében előfordulnak, néhol alapvető történetsszervező elemként, máskor csupán hangulatidéző díszletként. Legszembetűnőbb a fényviszonyokra való folyamatos odafigyelés, valamint a tükrök, tükröződések hol obszesszívebb, hol szubtilisabb jelenléte, ami tulajdonképp annak az „elméleti”, a kötet fülszövegében is megfogalmazott megállapításnak a szövegvilágba való kiterjesztése, hogy „a világ egyetlen kaleidoszkópszerűen villódzó illúzió.” Ennek előfeltételezésével rendeződnek majd konstellációba további témák, mint az emlékezés, a múlt különböző síkjainak átjárhatósága, a képzelet, az álom, a kísértetiesség, az idő, a félelem, amelyek mind a valósághoz és a képzelethez való viszonyulás módjait és dilemmáit hordozzák magukban. Ebben az értelemben az írás egzisztenciális téttel bír, az írás aktusára vonatkozó metafikciós reflexiók pedig, amelyek a prózapo-

ARTprinter Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy, 2016

étikai eljárásokat explicitté teszik, és az alkotó elmének a történet és a szöveg létrejötte közbeni működését leképezik, mintegy hidat vernek ezek között a dimenziók között, megnyilvánulási lehetőséget teremtve a köztesség tapasztalatának. A Bogdán László-i világ ugyanis nem kíván egy pontban lehorgonyozni, legyen az a valóság, a képzelet, az 1969-es év vagy a jelen, Sepsiszentgyörgy vagy Bukarest, a modern magyar vagy a dél-amerikai irodalmi hagyomány. A múltbeli emlékeket, a jelenbeli vágyódást és a jövőről való ábrándozást például egyszerre fejezi ki *A metódus bemutatása* című írásban a feltételes mód használata („Várakozón mosolyogna, megcsokolna megint.” (88)). Az időbeli szimultaneitás megteremtésének kísérletéről szól a *Meg nem történt történet* is, amelyben a lineáris idő egy pontba való sűrítésének szándéka által mellérendelődnek a különböző években lehetséges valóságvariációk: „Hát nem lehet találni közös történetünkben egy olyan napot, amikor minden álmunk, elképzelésünk, kósza ötletünk teljesedhet?” (186), miközben *A varázspálca, avagy a szimultaneizmus csödjé* a térbeli szimultaneitás (a tömbház mint különböző sorsokat egy helyre tömörítő tér) ötletével játszik.

A köztesség a gyakran helyszínül szolgáló vonat, vonatállomás életút-toposzában is konkretizálódik, amely főként a sajátosan romániai, képtelenségekkel teli diktatúra alatti hangulatnak a tárgyiasulása – így válik e történetek szerkesztésévé a lokális jelleghez való ragaszkodás, a nemzedéki érzés, léttapasztalat kifejeződése (és ebben kapcsolódik a kötet írásaihoz az utolsó, Makkai Sándorral kapcsolatos továbbgondolásokról szóló esszé). Mivel egy eleve irracionális rendszer megélésének tapasztalata adja a háttér, nyilvánvalóan nem kell különösebben megütközni azon, hogy nincsenek tükrök a vonaton, vagy pláne azon, hogy Borges egyszerűen elvonatozik Sepsiszentgyörgyre. Más szövegeknek is mozgatórugói a képtelen helyzetek, ezek esetleg az álom, látomás logikáját követik, de legtöbbször ellenállnak valamilyen racionális magyarázatnak („Magyarázat, ha akarjuk, mindig többfajta, egymásra akár merőleges is, egymásnak akár ellent is mondó kínálkozik, éppen ezért magyarázatokkal soha nem szabad megelégedned.” – figyelmezteti Borges a narrátort a 24. oldalon). Hiába próbálják például egyes szereplők a boszorkány megjelenését az önszuggesztív jelenségével leleplezni

(*A boszorkány*), máshol éppen a család le nem leplezése élteti a babonát (*Az ördög*). *Az önpusztítás módozatai* című novellában, bár nem mondódik ki, két hőember szerepel a cirkuszbán, *Az Éjszaka a vadászkastélyban* címűben az író szó szerint beszippantja a saját története, és számos más ilyen példa kínálkozik. Ezek a történetek is valamilyen módon folyton a valóság és a fikció kérdését járják körül, miközben a benne szereplő cirkusztítók, bűvészek és az írók, szerkesztők alapvetően nem különböznek annyira egymástól a művészethez-művészetükhöz, az illúzió(i)khoz és a realitás(uk) hoz való viszonyulásukban.

(III. Emlékek) Vannak a kötetben olyan írások is, amelyekben az elvibb elgondolások helyett előtérbe kerülnek az érzelmi élmények. Ezek közül kiemelkedő a *Balet, avagy egy történet elmondhatóságának a határai*, amely bár címében továbbra is a narráció technikájával kapcsolatos elvi problémákra irányítja a figyelmet, mégis hangsúlyosabbá válik benne a szabadversszerűen megírt szerelmi viszony élménye. Olyannyira erős élményről van szó, hogy ellenáll a megragadhatóságnak, ezt közvetíti az eleinte nagyon feldaraboltan, a közös történet kellékeire/elemeire bontottan építkező szöveg, amely fokozatosan egyre koherensebbé gyűrődik, az emlékezés mellett a számvetés gesztusának is teret engedve: „S a szívszorító – ismétlem! – akkori problémáink is / nagyrészt megoldódtak azóta. Kicserélődtek!” (172) Különösen figyelemre méltó az emlékezés működési módjának a kötet egészen végigvonuló széles palettája: az egyszerű felidézéstől a fénykép megelevenedésének fordított irányú leírásáig (*Két lépés*), a dokumentarista igénnyel történő rekonstrukcióig a rekonstrukció folyamatáról (*Képzelt riport a Szent Anna-tó körüli erdő égeséről, avagy az eltűnés*), a fikció megírásának emlékeremtő erejéig (*Meg nem történt történet*) Bogdán László nagyon sok árnyalatában mutatja meg e folyamat komplexitását, és még arra sem fél rákérdezni, hogy például egy bőröndnek lehetnek-e emlékei (*A bőrönd elföldelése, avagy az akcióvers halála*).

(IV. Önkeresés) Bár a kötet cím révén az önpusztítás gesztusa emelkedik ki, mégis inkább egyfajta ontológiai önkeresés, önpozicionálás kísérletének érezhetjük ezt a kötetet. Nemcsak a fülszövegben kijelölt fő irányvonal, vagyis a valóság mibenlétének és leírhatóságának viszonylatában, hanem a mozgósított irodalmi hagyomány rendkívül dinamikus hálózatot létrehozó szövegvilág-erőterében is.

1 Pl. Horváth Csaba: *Megfeszítés poharazgatással (Öt korszak a Golgotában)*. Kortárs, 2001/5. <http://home.hu.inter.net/kortars/0105/horvath.htm>

2 Huba Márk: *Borges kakasa. Avagy szövegköziség, szövegek közöttség Bogdán László költészetében. (Az Argentin szárnyasok c. kötetéről)*. Tiszatáj, LVII. évfolyam 4. szám, 2003. április, 106–111. <http://bogdanlaszlo.adatbank.transindex.ro/belso.php?k=14&p=487>

► SZILVÁSSY ORSOLYA

Kháron ladikján

Hartay Csaba: Holtág

*Lapát és hullám. És holtág. És tó.
Úszhatatlan és élettelenül is úszható.
És ott voltam. Hínárkúpac volt a párnám.
Egyedül mentem a gátra. Apám barátja várt rám.*

Hartay Csaba: Álomzár

Holtág címmel és borítóján a szarvasi Körs-holtág egy esti fényeket tükröző részletével jelent meg Hartay Csaba harmadik prózaköte-te. A terjedelme révén akár regénynek is nevez-hető szöveg fejezetei a történetalkítás szintjén szerkezetileg csak lazán kötődnek, homályos ok-okozati kapcsolataik, illetve az események idejének meghatározatlansága ellenére mégis összeállnak egy jól kivehető történet elbeszélé-sévé, amelynek egy feltehetően pár hónap alatt lejátszódó halálos betegség alkotja egzisztenci-ális anyagát.

A történet kibomlása az elmúlás stádiuma-it követi. Az első fejezet még az idillé, amely felvázolja nagyapa és unoka, a társadalmi el-várásoknak és az irodalmi közhelyeknek nem teljesen megfelelő, mindazonáltal meghitt, és a kölcsönös odafigyelésen, szereteten alapuló kap-csolatát. Annyi azért megmarad a hagyományos szereposztásból, hogy a nagyapa „bölcsségeit” a gyermekre hagyományozza, itt azonban – ahogy Hartaytól ezt már várjuk is – a „népi” stílus és tartalom írja felül az elvárásokat: „Hoppocáre-hoppoca, lóg a pina bajusza.” (11.) Másutt sza-vakra, kifejezésekre, egyszerűen az élet dolgaira tanítja: „Ne móríkáld magad, nem áll jól, direkt játszod a hülyegyereket. Ez a szittyó. A tinta. A tintoretto. A tütüke. Szesz.” (13.) Hartay sok ener-giát fektet bele, hogy érzékeltesse: cinkos, szinte egyenrangú viszony van kettejük között. A kicsa-

pongó és ezért a család szemében megbízhatatlan öreg a gyermeki nézőponttal ép-pen komolyta-lansága folytán tud azonosulni. Az idős férfi, aki valójában nem is annyira idős, éppen csak nyugdíjkorha-tárt elért, a gye-rek szemében ugyan nagypapa, de egyben barát is, hiszen megőrzött valamit gyermekségéből: „De lehet, hogy egyes részeim még most is gyer-mekiek. ... A múltam, ahogy leéltem a gyermek-korom. Ahogy ott vagyok, még mindig.” (18.)

Az első fejezetek szövegtestét a nagyapa és a jobb híján rábízott tizenegy-két éves unoka párbeszédei alkotják szinte narráció nélkül. A stand up-os elevenséggel, „hartaysan” kommu-nikáló nagyapából árad a szó, míg az unoka rö-vid rezonanciáival van jelen. Ehhez képest kissé váratlanul csöppenünk az idős férfi gyermekko-ri emlékének/traumatikus álmának elbeszélése-be, ami a halál előérzetével zárul. A gyermek nagyapa, az unoka és általuk az olvasó is arra ébredhet rá, hogy a halál mindig is jelen van, kísérti, kíséri az életet, és az emberi élet megraj-zolhatóvá, elbeszélhetővé paradox módon csak a halál gondolata, tapasztalata felől válik. Az emlékeknek mintha ez a benyomás nyitna utat a továbbiakban, ez indítja be az emlékezést, a visszatérést a múltba. A Pécsről származó sváb dédnagypát, aki a Wehrmachtban szolgált, és

Athenacum Kiadó, Budapest, 2016

vitézi érdemrendet is kapott, a hadifogságban megtört emberként idézi fel a gyermek nagy-apa. Ez *A gyilkolás terhe* című fejezet „történet a történetben”, kondenzálva ismétli, jelzi előre az egész szöveg alapszituációját, a halálos be-teg nagyapát itt is a gyermek szemével, ponto-sabban az emlékező felnőtt-én tudatán átszűrt gyermeknézőpontból látjuk. Ebből kifolyólag ennek a fejezetnek metanarratív jellege is van, hiszen kommunikációs helyzete egybeesik az egész regényszöveg elbeszélésének körülménye-ivel: a gyermekszereplő nyilvánvalóan az édes-apját elveszített költő, író és „természetes sze-mély” Hartay Csaba alteregója. Ezek a szerepek univerzálisak, állandóan ismétlődnek, „apáról fiúra szállnak”. Az árván maradó fiú sorsa egy-felől veszteség, másfelől valamiféle gazdagodás is: a veszteség enyhítése a nyelvi formába öltöz-tetett tapasztalat által.

A nikotinfüggősége miatt végzetes tüdőbe-tegségben szenvedő férfi beszélőt a későbbiekben mások is felváltják: egy fejezet erejéig a lánya, máshol a gyermek, a kezelőorvos. A gyermekné-zőpontot nagyszerűen érzi az író, a hétköznapi jelenségekre, a felnőtteknek magától értetődő vi-lágra úgy tud rácsodálkozni, hogy az nem kelt erőletett műviséget, ráadásul ez a fajta naiv op-timizmus, a tudáskülönbségekből származó hu-mor elevenen tartja a szöveget. A kommentáló/ kommentelő írásmód, amely lemezteleníti és ki-neveti mind a felnőtt-, mind a gyerekvilág bizo-nyos részleteit, Hartay Csaba egyik erőssége, és szerzői kézjegyének is nevezhetjük:

„És akkor előjött ez a doktor Odorics. Hát ez is tökre olyan cigiszagú volt, mint a papa, az ilyet azonnal megérzem. Na, jó, egy bagós akar-ja megmenteni a másik cigist, gondoltam, de közben azért bíztam benne, hogy ez igazából marhaság, csak nekem jutnak eszembe ilyenek. Odorics doki tök halkan motyogott, mamának meg anyunak közel kellett hozzá hajolnia, hogy hallják, mit mond. Én annyit hallottam, hogy ebben a 65 éves emberben egy 85 éves szervei vannak belül. Na ezen elcsodálkoztam, hogy ke-rültek bele ezek az öreg szervek. De megint csak nem szabadott kérdeznem, mert otthon kaptam volna anyutól. Ekkor anyu megpróbált Odorics köpenyzebebe becsúsztatni egy húszezrest, de az meg hátralépett, de azért nem olyan nagyot, hogy ne tudja anyu beledugni a húszezresét.” (78.)

Hartay prózatechnikájára jellemző, hogy mindvégig minimális szinten tartja a narrátori jelenlétet, ez szintén a szerző egyik markáns stí-lusjegye, ám olykor azt a benyomást kelti, hogy bizonytalanul kezeli ezt a funkciót. Leginkább a szereplőket beszélgeti, és mintegy másodlagosan, az ő megnyilatkozásaiából, az általuk adagolt információkból rakhatunk össze egy történetet. Hajlanék arra, hogy ne is szereplőkként, hanem hangokként tekintsünk figuráira, akik legfőképp szavaik által léteznek, olykor magukban beszél-nek, és ha egymással kommunikálnak, akkor is van valami teátrálisan monológyszerű a meg-szólalásukban. Több fejezet így egészen drámai vagy forgatókönyvi karaktert vesz fel, ahol a hát-tér, a hely- és időkoordináták vázlatosak, de mi-vel ismert szituációkról van szó, horgászat vagy kórházi tartózkodás, mindez nem válik a szöveg-értés kárára.

A motívumok visszatérése, struktúrába ren-dezése is nagyban erősíti a szöveg kohézió-ját: elsősorban a hiány és veszteség motívumai ezek – amelyek néhol már feleslegesen kapnak teret (*Volt egy nővéred* – fejezet), máshol pedig líraian szép párhuzamokat eredményeznek: az oxigénhiánnyal küszködő ember és a kifogott halak képzetének egymásra vetülése. Az olvasa-tom szempontjából a legmeghatározóbb viszont az a jól kivitelezett folyamat, ahogy az unoka és nagyapa hangja finom átmenetekkel egymásba oltódik: ahogy az emlékeiben és haldoklásában, hallucinációiban gyermekké váló nagyszülőt a felnőtt, kamaszként visszatekintő fiú nem enge-di el, ahogy alakját és történetét saját tudatában, történeteiben továbbviszi. Hartay Csaba techni-kailag is kiválóan megoldja azt, amit a szövegé-vel – itt, és máshol is, verseiben, vagy a *Nem boci* című prózakötetében – elmond és kimond: „Ma van öt éve, hogy meghalt a nagypapám. Talán az apahiány miatt alakult ki bennem egy túlzott ra-gaszkodás felé, amiért még most sem tudtam el-engedni őt. De miért is kéne elengednem? Hová kéne elengednem. Mintha ő szorítaná mindig a karomat.” (197.)

Kháron ladikján itt ketten ülnek, az elmúlás-nak olyan tanúja is van, aki szavakkal próbálja érzékeltetni, hogy ami nincs többé, mégis vala-hogyan van. És bár a halál az a nem-nyelvi ese-mény, amelynek lehetetlen a kifejezése, ez a le-hetetlen Hartay Csaba regényében egy izgalmas kísérlés forrása lesz.

► KISS GEORGINA

„Üresnek kell lennie”

Szabó T. Anna: Törésten

Szabó T. Anna felnőttirodalmi munkássága eddig a lírára korlátozódott; hét verseskötve után ezúttal kisepikai kötetet jelentkezett.

A 49 darabból álló, tematikájában, terjedelmében és nyelvi megformáltságában is eklektikus gyűjtemény nem tagolódik fejezetekre. Számtaló kompozíciók rend hűján az egyes szövegekre nagyobb hangsúly kerül, így e novellák/tárcanovellák erényei és gyöngeségei is látványosabban kiütököznek. Szép számmal találni egymást kiegészítő-megtámogató írásokat, ezek ciklusba rendezése emelhetett volna a kötet egészén.

A *Törésten* egy napjainkban (is) rendkívül fontos kérdéskörrel foglalkozik. Az emberi kapcsolatok problematikusságára irányítja a figyelmet, külön nyomatékkal a női kiszolgáltatottság női magazinokban, online női fórumokon is felvonultatott témáira, aspektusaira: a nők kitettek kornak, társadalmi elvárásoknak, férfiaknak, testnek.

A *Törésten* több ígéretes szöveget rejt. Kellemes, elegáns egyszerűséggel megírt darab a *Csipke*, mely bár egy örök klisé köré épül (a férj mindig elfelejti a házassági évfordulót), a feleség elvárásokról mentes viszonyulása kapcsolatuk otthonosságát jelzi, s magányos ünneplése (egész nap menyasszonyi ruhákat próbálgatott, hisz neki sosem volt igazi) arra is felhívja a figyelmet, hogy kapcsolatainkon belüli hiányaink nem feltétlenül közösek és kötelezően megosztandók.

A Szabó T.-próza valódi ereje a képi kifejezések élénkségében, pontosságában, az együtt-látásban van. Markáns vonása ez a *Tenyér és hold*-nak; keleti filozófiát idéző bölcsessége egyszerre ábrázolja a gyermekétől elszakított nő elidegenedését önmagától, a múltjáról való leválását, illetve képi szinten működteti víz és ég egybeját-

szását, egymásba tükröződését. Ez a tükör önmagunk kívülről megfigyelését segíti: „Azon az éjszakán Róza kiszakadt magából. Azt sem furcsállta már, hogy látta magát odafentről, madártávlatból, ahogy kifejeztelenül tágra meredt szemmel, meztelenül lebeg a feketén villódzó, holdas vízen. (...) Sötét ég, sötét víz. (...) Üresnek kell lennie, hogy az ürességnek ne legyen hatalma rajta.” A *Tenyér és hold* ráadásul azon írások egyike, amelyek nyelv- és szemléletmódjukban is megidézik Szabó T. Anna líráját, mintegy párbeszédbe lépnek azzal. A lelki bevonódástól mentes megfigyelés emblematikus verse, *A szemről* (in: *Nehézkedés*, 1998) juthat eszünkbe ilyen szöveghelyekkel: „Hogy élhetnél így, inkább hátalépsz, / elkülönülsz, csak nézel”. A prózakötetről általánosságban is elmondható, hogy kapcsolódik a költői életműhöz: az emberi kapcsolatok problémaköre volt központi témája az *Elhagy* című kötetnek (2006) is.

Ahogy már említettük, a képszerű, metaforizált megszólalásban találunk igazán sodrukra a szövegek. A *Steril gyulladás* bántalmazó kapcsolatban élő főszereplőjének e monológ részlete: „üres lyuk vagyok, egyedül te tudsz

Magvető Könyvkiadó, Budapest, 2016

kitölteni”, pontosan láttatja, miért is marad benne a nő ebben a számára kiszolgáltatottságot és állandó megaláztatást jelentő helyzetben, a tárgyas kifejezésmód eltávolító ereje pedig tovább fokozza a felismerés tragikumát. Ilyen a kötet nyitódarabja, az *Origó* is, amely inkább prózaformájú vers. Egyetlen szereplőjét – egy a testét az úszásnak alárendelő lányt – kívülről írja le, a testéről nagyon közeli, intim benyomásokat szerezhethetünk: „borotvált, klórszagú lábköz”, láthatjuk, ahogy önkielégít. A sterilítást hangsúlyozó, döntően nominális szöveg csúcspontja a célkő és a csikló egymásra olvasódásának pillanata. Ennek ellenpontja a címében is a termékenységet kiemelő *Öt gyermek anyja*, mely nyelvileg is komplementer, hiszen itt az ígék vannak túlsúlyban; ugyanakkor a női test (és élet) az anyaságnak éppen ugyanúgy alárendeltje, mint sportjának az előbbi nő.

Esetenként a kötet gyengébb pontjaiért is okolhatjuk a lírai nyelvhasználatot, mivel olykor megtöri a novellákat, és van, hogy elveszi a tragikum megélésének lehetőségét az olvasótól. A túlírtág rontja el a már említett *Öt gyermek anyja* zárását: „Vágok, azt álmodom. Vágyok. Éles vagyok, éhes”. Hasonló a helyzet a *Robbanótest* gyönyörű párhuzamossággal dolgozó történetével. A tűzszerész férj éppen egy bombát hatástalanít valahol, ezzel a feszültséggel egy időben van jelen az anyából kitörni készülő kétségbeesés és a vihar előtti/alatti Budapest: „Üvöltene a Lánchíd oroslánjai, folyik az arcukon a könny, lenn hólyagosan hánykolódik a Duna, kínlódva forognak a kerekék.” A feszültséget és katarzist mégsem élheti át az olvasó a zárás túlrajzolt, klisé mondai miatt: „És én, ott a vihar szívében, a fekete víz felett megígérem neki, hogy nem fog minket elhagyni soha. Olyan hangosan mondom, hogy én is elhagyom.” Üdvözlendő, hogy a *Törésten* szövegei tág nyelvi regisztert járnak végig, ugyanakkor a szereplők szóhasználatába következetlenségek csúsznak. A *Cruelty free* nagymenője túl pedánsan zárja az első bekezdést: „Na de kezdjem inkább szépen sorban”, vagy avított körülírásba bocsátkozik: „a szókével szívesen elmulattam volna”, választékosan vulgáris: „egyből elhatároztam, megdugom”; illetve szentimentalizmusra ragadtatja magát: „Tág volt a pupillája, visszatükröződtek benne az autók fényei”. A *Jolán* címet viselő szöveg férfi szereplőjének humora is erőltetetten kedélyes,

ráadásul szellemességet nélkülöző szójátékokra fut ki: „Asszonyapjaitás ügyesen kivonta magát a forgalomból két-három hétre, és miért? Na miért? Egy csizma miatt. Egy csizmaért lettem papucsfehér.”

A könyv – terjedelméből adódóan is – önismétlő, minduntalan a női sors tragikusságát írja újra, ez olykor unalmas, panaszkodásba átcsapó szövegeket eredményez. (Csak egyetlen példát említve: unásig mozgatott motívum a férfi, aki elvárja, hogy vacsora legyen az asztalon.) A teljes kötet negatív, sztereotip férfiképet súlykol, a szereplők sematikusak, bábszerűek (erre alább még visszatérünk), lelki történeteikre, motivációjukra nem lehet rálátásunk, így felmenthetetlenek. Egy-két példát találunk, ahol a férfi nem aktív rossz, de akkor is szenvedést okoz (a *Robbanótest* tűzszerésze, a *Hogy vigyázzon* egyedül maradt apafigurája).

A törésten egy autó ellenálló képességét, biztonságosságát mérő módszer, melynek során a valóságos karambolokat szimulálják, az utastérbe az emberek helyett manapság bábukat ültetnek. Szabó T. Anna *Törésten*-je éppen így működik: szövegeiben nem a szereplők idevezető útját, személyes élettörténetük okozati rendjét ismerhetjük meg; karakterei nem fejlődnek, nem öntudatosak, kevés önismerettel rendelkeznek, háttértörténetük homályban marad. Különböző ütközéssituációkba beszájazzott/belevetett, cselekvésképtelen bábuk, akik önreflexiótól mentesek, sokszor a helyzetértékelésük is téves. Ez magyarázhatja a figurák sematikuságát, lélektani kidolgozatlanságát. A figyelem nem arra irányul, mi vezetett a balesethez, csakis arra, hogyan/mennyire sérülnek a fennálló katasztrófális helyzetben, előéletük is csak ebből a szempontból érdekes. A szövegek majdnem mindegyike újra-, illetve továbbértelmezi a kötet címet, a test töréseként, lelki törésként, az életút töréseként, a párok egységének széthasadásaként. (Érthetetlen viszont a Tolvaj Zoltán 2007-es verseskötetével való címozonosság.)

A *Törésten* szereplői bábuk (a borítón szereplő játékbaba is erre az olvasatra erősít rá), akiknek az író tudós pontossággal konstruál helyzeteket, melyekben újra és újra összezúzódnak.

A könyv egyúttal Szabó T. Anna munkásságának törésten is, a műnemváltással bátran, padlógázzal rohant a falnak, az eredmények kiértékelése még folyamatban van, a bábuk nem úszták meg roncsolódás nélkül.

Az előző számunk tartalmából

Háy János, Nádasdy Ádám, Szőcs Géza, Tóth Erzsébet, Antal Balázs, Aczél Géza, Acsai Roland, Báthori Csaba, Kürti László versei

Beck Tamás, Kötter Tamás, Molnár Vilmos, Feltizi-Veress András prózái

Halmai Tamás beszélgetése Báthori Csabával

Szil Ágnes, Szabó László esszéi az irodalom- és történelemoktatásról

Válogatás a Bárkaonline középsulis rovataiból

Bakonyvári M. Ágnes tanulmánya Széri-Varga Géza szobrászművészetéről

Kritikák Szávai Géza, Ugron Zsolna, Ármos Lóránd, Dimény H. Árpád, Noszlopi Botond, Géczi János, Orcsik Roland kötetéről

Hibajavítás: Előző számunkban Tomaji Attila neve hibásan jelent meg, szerzőnk és olvasóink elnézését kérjük. A szerk.

Bárka

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI FOLYÓIRAT

Megjelenik kéthavonta. Kiadja a Békéscsabai Jókai Színház

Felelős kiadó: Seregi Zoltán igazgató. Szerkesztőség: 5600 Békéscsaba, Andrássy út 1–3.

Telefon: 66/519-558, Fax: 66/519-560, E-mail: barkaszerk@barkaonline.hu; Internet: <http://www.barkaonline.hu>

Szerkesztőségi fogadóórák: hétfőn 14.00–16.00 óráig.

A lapot tervezte: Lonovics László

Alapította: Cs. Tóth János (a Tevan Kiadó igazgatója) és Kántor Zsolt (főszerkesztő) 1993-ban

HU ISSN 1217 3053

Nyomdai kivitelezés: Kolorprint Kft., Békéscsaba

Megrendelhető a szerkesztőségben. Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft.

Terjeszti a LAPKER Zrt.

Kéziratokat nem őrzünk meg, de minden, felbélyegzett válaszborítékkal ellátott küldeményt megválaszolunk.